

Štúdia o prínose kultúry k miestnemu a regionálnemu rozvoju – dôkazy, ktoré poskytujú Štrukturálne fondy

Konečná správa

September 2010

Centre for Strategy and Evaluation Services

P O Box 159

Kent TN14 5WT

Spojené kráľovstvo

www.cses.co.uk

„... úloha kultúry pri rozvoji má viacero rozmerov. Po prvé, kultúra samotná je hodnotou, po druhé, je základom na vybudovanie vedomostnej spoločnosti, a napokon, spoločne s kultúrnymi odvetviami patrí medzi najdynamickejšie sa rozvíjajúce sektory ekonomiky.“

Monika Smolén

Štátna tajomníčka, Ministerstvo kultúry a národného dedičstva Poľska

ZHRNUTIE

Európska ekonomika pri svojej snahe vymaniť sa z finančnej krízy a vrátiť sa na cestu stáleho a udržateľného rozvoja si nemôže dovoliť, aby zanedbávala významné zdroje rastu a dynamiky ani potenciál, ktorý predstavuje jej bohaté dedičstvo kultúrnych hodnôt a kreatívneho talentu. Vízia pre Európu 2020, ktorej základom je inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast, a iniciatívy súvisiace s touto víziou predpokladajú sebavedomú Európu, ktorá efektívne využíva svoje silné stránky a zdroje a ktorá zapája kreativitu a podnikavosť do rozvoja vedomostnej ekonomiky, ktorá je globálne konkurencieschopná.

Európsky kultúrny a kreatívny sektor je hlavným zdrojom dynamizmu európskej ekonomiky ako sektora, ktorý rastie rýchlejšie ako väčšina ostatných a ktorý má potenciál generovať kreativitu, inovácie a podnikavosť v celej rade činností.

Ešte stále však existuje mnoho názorov, najmä na národných úrovniach a tiež na európskej úrovni, ktoré plne neoceňujú súčasné úspechy a ďalší potenciál kultúrneho a kreatívneho sektora. Je tiež veľa činiteľov, ktorých argumenty nepresvedčili. Cieľom tejto štúdie je pomôcť tejto oblasti a priniesť dôkazy, pričom sa pokúsi vyvodiť závery na základe konkrétnej praxe na miestnej a regionálnej úrovni.

Špecifické ciele štúdie

Celkovým cieľom tejto štúdie je poskytnúť komplexný obraz bohatej rôznorodosti dopadov vyplývajúcich zo zásahov na základe kultúry v procesoch regionálneho rozvoja. Presnejšie povedané, v konkrétnych prípadoch skúma spôsoby, ktorými kultúrne programy a projekty podporované Štrukturálnymi fondmi Európskej únie prispievajú k ekonomickému a sociálnemu rozvoju na miestnej a regionálnej úrovni počas programových období 2000 - 2006 a 2007 - 2013.

Ludia, ktorí sú zapojení do riadenia a implementácie projektov Štrukturálnych fondov, významne prispeli k priebehu celého projektu. Ich prínos bol zvlášť zrejmý na seminári o „Kultúre v miestnom a regionálnom rozvoji“, ktorý sa konal 11. novembra 2009. Približne 100 účastníkov skúmalo najnovšie výsledky a diskutovalo o niektorých najdôležitejších témach, ktorými sa zaoberá aj táto štúdia.

Politický rámec

Nedávno vydaná Zelená kniha Komisie - Uvoľnenie potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu sa opiera o sled udalostí, ktoré napomáhali rastúcemu tempu rozvoja prostredníctvom kultúry rozličnými spôsobmi.

Rok 2009 bol Európskym rokom kreativity a inovácií a bol vyhlásený súčasne so zverejnením oznámenia o „Európskej stratégii pre kultúru v globalizovanom svete“¹.

¹ KOM/2007/0242 v konečnom znení

Tento dokument zdôraznil podporu kultúry „ako katalyzátora kreativity a inovácií v kontexte Lisabonskej stratégie pre rast a zamestnanosť“. Uvádza, že kreatívni podnikatelia a živý kultúrny priemysel sú jedinečným zdrojom inovácií pre budúcnosť a že tento potenciál je nutné uznať a využívať ho ešte viac.

Za posledných päť rokov sa rozbehla skutočne celá séria iniciatív. Kultúrny program na obdobie rokov 2007 - 2013 vychádzal z predchádzajúcich programov a prispieva k výmene európskych kultúrnych hodnôt a skúseností podporovaním spolupráce medzi umelcami, pracovníkmi z oblasti kultúry a kultúrnymi inštitúciami.

Iniciatíva **Európske hlavné mesto kultúry** dosiahla široké uznanie. Získanie tohto titulu je v súčasnosti predmetom intenzívnej súťaže, keďže mestá a ich regióny si uvedomujú, že prínosy takéhoto titulu presahujú podporu kultúrnych činností, a zahŕňujú významný stimul pre kreatívny sektor a širšiu miestnu ekonomiku a prinášajú tiež významné sociálne výhody.

Okrem kultúrnej politiky ako takej poskytla dlhodobá podpora kultúrnych aplikácií informačných a komunikačných technológií ako súčasť výskumu „Rámcové programy a stratégia i2010 pre digitálnu ekonomiku“ základ pre ďalšie úsilie pri digitalizácii kultúrnych materiálov, digitálnom zachovaní a rozvoji online prístupu ku kultúrnemu obsahu, najmä v rámci iniciatívy **Digitálne knižnice**. Nedávne oznámenie Komisie o „**Digitálnom programe pre Európu**“² sa venuje mnohým praktickým problémom týkajúcim sa kreatívneho obsahu, ktoré brzdia realizáciu európskych ambícií v tejto oblasti.

Najväčšie investície na európskej úrovni v oblasti rozvoja prostredníctvom kultúry sa však vykonali cez Štrukturálne fondy.

Kultúra a Štrukturálne fondy

Štrukturálne fondy predstavujú najdôležitejší nástroj Európskej únie pri financovaní ekonomického a sociálneho rozvoja. Po spoločnej poľnohospodárskej politike sú druhým najväčším zvláštnym finančným blokom. V období rokov 2007 - 2013 je na Štrukturálne fondy vyčlenená suma 347 miliárd EUR. V tom istom období sa na kultúru v rámci kohéznej politiky plánujú výdaje vo výške viac ako 6 miliárd EUR.

Ak sa má hodnotiť efektívnosť a dopad výdajov zo Štrukturálnych fondov, musí sa začať **preskúmaním toho, čo sa politika snažila dosiahnuť**. Nie je to celkom jednoduchá záležitosť vzhľadom na násobné úrovne, na ktorých Štrukturálne fondy pôsobia – európska, národná, regionálna a miestna úroveň. Najlepším východiskom sú celkové usmernenia.

² KOM (2010) 245

V usmerneniach pre programové obdobie 2000 - 2006 na európskej úrovni³ bol **prínos kultúry pre turistický ruch** ešte stále prevažujúcim spôsobom uvažovania o potenciálnom prínose kultúry pre ekonomiku a spoločnosť všeobecnejšie. Sme už však svedkami začiatkov širšieho vnímania úlohy kultúry, najmä v odkazoch na jej dôležitosť pri propagovaní atraktívnosti regiónu a podporovaní vnútorných investícií a stimulov, ktoré kultúra poskytuje pre rozvoj informačných technológií. Pre programové obdobie rokov 2007 - 2013 boli prijaté zmeny, pre ktoré sa **integrované usmernenia pre rast a zamestnanosť** v obnovennej Lisabonskej stratégii stali ťažiskom záujmu.

Usmernenia pre súčasné programové obdobie⁴ uvádzajú, že podporované programy by sa mali čo najviac zameriavať na zdroje v nasledujúcich **troch prioritách**:

- zlepšenie atraktívnosti členských štátov, regiónov a miest
- podporovanie inovácií, podnikania a rastu vedomostnej ekonomiky
- tvorba početnejších a lepších pracovných miest

Podľa týchto usmernení je pôsobnosť kultúry v programovom období 2007-2013 možné zhrnúť takto:

- Kultúra zohráva významnú úlohu pri premene Európy a jej regiónov na atraktívnejšie miesto na investovanie a prácu;
- Kultúrne činnosti a zariadenia zohrávajú dôležitú úlohu pri rozvoji fyzického prostredia miest a obcí, a najmä pri obnove starých priemyselných miest;
- Kultúra je dôležitá aj z hľadiska prilákania a udržania vysokokvalifikovaných ľudí;
- Všeobecne sa uznáva význam prírodných a kultúrnych hodnôt a ich vzájomného pôsobenia; kultúrne dedičstvo sa tiež považuje za dôležitý aspekt pri rozvoji vidieckych oblastí, najmä prostredníctvom jej príspevku k vidieckej turistike;
- Turistický ruch sa vo všeobecnosti stále považuje za dôležitý, rovnako ako príspevok kultúry k rozvoju turistického ruchu, ale väčší dôraz sa kladie na úlohu kultúry ako príspevku k zabezpečeniu udržateľného, vysokokvalitného turistického ruchu, ktorý je pevne začlenený do ostatných činností.

Neuvádza sa však žiadny odkaz na kultúru pod titulom „zlepšenie vedomostí a inovácií pre rast“ a ani usmernenia pre Európsky sociálny fond neuvádzajú žiadne ustanovenie, ktoré by vychádzalo z kultúry.

Vo všeobecnosti sú **očakávania od kultúry uvedené v usmerneniach o Štrukturálnych fondoch dosť skromné**. Vôbec sa v nich nespomína možný príspevok k podpore kreativity a inovácií, ani jej úzky vzťah s rozvojom vedomostnej ekonomiky, nehovoriac o jej potenciálne významných príspevkoch v celej rade oblastí sociálnej politiky. Je zrejmé, že chýba celková vízia súvislého a systematického prispievania tohto sektora k riešeniu problémov, ktorými sa zaoberá kohézna politika.

³ Oznámenie Komisie z 1. júla 1999 o Štrukturálnych fondoch

⁴ Rozhodnutie Rady zo 6. októbra 2006 o strategických usmerneniach Spoločenstva o kohézii

Nasledujúca analýza sa však zaoberá skutočnými prínosmi zásahov na základe kultúry k celej rade cieľov Štrukturálnych fondov a ukazuje, že všetko je trochu inak.

Kultúra a ekonomika

Odhadovanie príspevku kultúry k ekonomike v rámci Európy sa nespája iba so zvyčajnými štatistickými problémami. Štúdia vychádza z **definície kultúrnych a kreatívnych odvetví** použitej v štúdii o „Ekonomike kultúry v Európe“, realizovanej roku 2006 na základe zadania Európskej komisie. Táto definícia rozlišuje:

- hlavné umelecké oblasti – divadelné umenie, výtvarné umenie, kultúrne a architektonické dedičstvo a literatúra
- kultúrne odvetvia – film, DVD a video, televízia a rádio, videohry, nové médiá, hudba, knihy a tlač
- kreatívne odvetvia – odvetvia, ktoré používajú kultúru ako vstup, ale ktorých výstupy sú hlavne funkčné, vrátane architektúry, reklamy, dizajnu a módy.

Táto štúdia sa zaoberá všetkými tromi prvkami a interakciou medzi nimi z hľadiska ich prínosu, ktorý predstavujú pre miestny a regionálny rozvoj

Kultúra priamo prispieva k ekonomike, nie iba počtom ľudí zamestnaných v kultúrnom sektore. Oficiálne odhady jej priameho prínosu sú však pravdepodobne príliš nízkymi odhadmi.

V niektorých dynamickejších regiónoch Európy sú podiely kreatívneho sektora na výkone a zamestnanosti značne väčšie a rastú výrazne rýchlejšou mierou, ako je priemer pre európsku ekonomiku ako celok. **Zamestnanosť v kreatívnom sektore je ukazovateľom dynamiky.**

K najvýznamnejšiemu posunu v chápaní úlohy kultúry v modernej spoločnosti došlo vďaka zlepšenému chápaniu **miesta kultúry vo „vedomostnej ekonomike“**. Najmä špecifická úloha kreativity a inovácií v modernej ekonomike priviedla ekonómov k tomu, aby obrátili svoje pozornosť k štúdiu úlohy kreativity ako kľúčového hnacieho prvku konkurencieschopnosti. „Kreativita“ sa stala dôležitým rozlišovacím a hnacím prvkom konkurencieschopnosti a rastu.

V aktívnom používaní kultúrnych príspevkov k ekonomike sú však prítomné rastúce rozdielnosti. Toto by sa mohlo časom viesť k **významným problémom pre európsku kohéziu**, ak by sa v priestorovom rozdelení rozvoja kultúrneho sektora objavili podstatné rozdiely.

Analýza zásahov Štrukturálnych fondov

V období rokov 2007 - 2013 sa podľa plánu **výdaje EÚ na kultúru v súlade s kohéznou politikou** majú rovnať viac než 6 miliárdam EUR, čo je 1,7 % celkového

rozpočtu Štrukturálnych fondov. Ďalšie projekty a programy namierené na iné ciele môžu tiež obsahovať kultúrne prvky rozdielneho stupňa, takže toto číslo predstavuje približne iba polovicu celkovej sumy, ktorú projekty týkajúce sa kultúry dostanú v súčasnom období.

Analýza konkrétnych prípadov v štúdii sa hlavne snažila ozrejniť povahu, rozsah a výsledky zásahov vychádzajúcich z kultúry a **rozsah, do ktorého takéto intervencie plnia ciele Štrukturálnych fondov**. Štúdia preto najprv analyzuje dôkazy týkajúce sa významnejších tém v súčasných usmerneniach k Štrukturálnym fondom, týkajúcich sa nasledujúcich problémov:

- *Investície do infraštruktúry: veľké investície do infraštruktúry, ilustrované operačnými programami venovanými kultúre v Grécku a Portugalsku v programovom období 2000 - 2006 (spolu 1,25 miliárd EUR). Využitie jednoúčelového operačného programu na kultúru sa v súčasnom programovom období neopakuje, aj keď sú známe príklady konzistentných prístupov na základe kultúry, napríklad v Poľsku. (prípady II.A1)*
- *Premena Európy a jej regiónov na atraktívnejšie miesto na investovanie a prácu: niektoré z rozličných spôsobov kultúrneho zamerania môžu pomôcť zmeniť prístupy a vnímania, inšpirovať k dôvere, spustiť súvisiace činnosti a iniciovať aglomeračné účinky, ako to ilustruje projekt Zollverein v Porúří a projekt Musikpark Mannheim. Obidva tieto príklady kombinujú kultúrnu aktivitu s poskytovaním rozličným foriem podnikateľskej podpory, čo je trvalou témou úspešných zásahov (prípady II.A2 a II.A3)*
- *Rozvoj stratégie na základe kultúry a podporovanie územnej kohézie: projekty, ktoré dokazujú zrod strategického prístupu k miestnemu a regionálnemu rozvoju na základe kultúry, ako to ilustruje projekt Kultúrnej a mestskej regenerácie, ktorý koordinoval Lille Métropole v rámci programu URBACT, a projekt Kreatívne zoskupenia v menších mestských prostrediach, ktorý koordinovalo mesto Óbidos v Portugalsku v rámci programu URBACT II. V týchto prípadoch ide o otázku, či rozvoj na základe kultúry môže presahovať mestské centrá európskych regiónov a vidieckych oblastí. (prípady II.A4 a II.A5)*

Prípady investície podľa Cieľu 1 v grófstve Cornwall a na ostrovoch Scilly (Spojené kráľovstvo) v programovom období 2000 - 2006 je nielen príkladom dôsledného prístupu k rozvoju „kreatívneho regiónu“, ale tiež jasným a presvedčivým dôkazom vplyvu rozvoja na základe kultúry na zamestnanosť, podnikavosť, produktivitu, ziskovosť a skutočný rast prosperity (prípady II.A6)

- *Vedomosti a inovácie pre rast: mnohé skúmané projekty ilustrujú schopnosť kultúrneho sektora prispievať ku kreativite a rastu, najmä ak sa využíva otvorená povaha moderných inovačných procesov. Tri konkrétne projekty – „Meisterstrasse“ vo vidieckej časti Rakúska a projekty digitálnej kultúry*

v Lotyšsku a Luxembursku – dokazujú, že kultúra môže byť mocným marketingovým nástrojom spôsobov, ktoré sú charakteristické pre vedomostnú ekonomiku, a že využitie kultúrneho obsahu môže podporovať digitálnu kohéziu a poskytovať rôznorodé kultúrne zdroje v prospech širšej kreatívnej ekonomiky. (prípady II.A7 a II.A8)

- Početnejšie a lepšie pracovné miesta: projekty vychádzajúce z kultúry („Kunstwerk(t)“ v Holandsku a „Rovnosť príležitostí v médiách“ v Maďarsku) môže výrazne prispieť k rozvoju zručnosti, zabezpečeniu prístupu k pracovnému trhu a dosiahnutiu sociálnej inklúzie znevýhodnených a ťažko prístupných sociálnych skupín. (prípady II.A9 a II.A10)

Dôkazy vyplývajúce zo spomenutých zásahov sú podporené súvisom so širšou skupinou programov a projektov, ktoré sa spolu zameriavajú na **ohromnú rôznorodosť a flexibilitu opatrení založených na kultúre**, črta, ktorá výrazne zvyšuje ich potenciál ako nástroja kohéznej politiky.

Zhrnutie dôkazov

Aj keď materiály dostupné z hodnotiacich štúdií boli relatívne obmedzené v čase hlavných výskumov v rámci tejto štúdie, bolo možné identifikovať **konkrétne dopady**, od zvýšenia návštevnosti a otvorenia rôznych zariadení (o špecializované podnikateľské parky alebo inkubátorové centrá v opisovaných prípadoch je záujem omnoho väčší než ich existujúca kapacita) cez početné podniky a vytvorené pracovné miesta, zvýšenie pridanej hodnoty, produktivity a ziskovosti až po miestne viacsobné účinky, ako je ukázané v jednom z prípadov. Sociálne dopady zahŕňujú priame zvýšenie zamestnanosti, lepšie vzdelávanie, zlepšenie zručností a kvalifikácií a podporu sociálnej inklúzie a sociálneho kapitálu.

Dôkazy uvedené v tejto štúdii možno zhrnúť takto:

- Kultúra sa spája s významný priamym príspevkom pre ekonomiku a spoločnosť z hľadiska generovaného príjmu a zamestnanosti. Tiež predstavuje významný príspevok k sociálnej úrovni a rozvoju a udržiavaniu sociálneho kapitálu.
- Kultúra je hnacou silou širšej kreatívnej ekonomiky, ale jej príspevok je z technického aj všeobecnejšieho hľadiska podceňovaný.
- Predchádzajúca analýza⁵ konštatovala, že:
 - kultúrne a kreatívne sektory vytvorili 2,6 % HDP EÚ roku 2003
 - sektor rástol o 12 % rýchlejšie než všeobecná ekonomikaTieto údaje sú veľmi dôležité, ale môžu podceňovať dynamické prínosy kultúrneho sektora k európskej ekonomike.

⁵ Štúdia „Ekonomika kultúry v Európe“, realizovaná roku 2006

- V niektorých vyspelejších a prosperujúcejších oblastiach Európy sa podiel kreatívneho sektora na lokálnej ekonomike blíži k 10 %.

*Pokiaľ ide o **prínosy zásahov založených na kultúre ku kohéznej politike**, zo štúdie vyplýva nasledujúce:*

- V súčasnom programovom období príspevky ku kohéznej politike na základe kultúry nepochybne presahujú hodnotu 1,7 % uvádzanú v materiáloch DG REGIO, pretože toto číslo nezohľadňuje príspevky kultúry v rámci projektov klasifikovaných podľa iných cieľov.
- Napriek tomu však projekty založené na kultúre sa na Štrukturálnych fondoch pravdepodobne podieľajú menšou mierou, ako je ich podiel na ekonomickej činnosti a je takmer isté, že omnoho menšou mierou, ako je ich podiel na dosahovaní cieľov kohéznej politiky
- Iniciatívy, ktorú vychádzajú z kultúry, už dosahujú rozličné ekonomické a sociálne ciele kohéznej politiky, a to významnou mierou. Tento prínos je rozsiahlejší, ako sa predpokladalo pri formulovaní usmernení k Štrukturálnym fondom a zahrňuje významné príspevky k inovačným procesom, podnikateľstvu a rastu vedomostnej ekonomiky a tiež k tvorbe početnejších a lepších pracovných miest
- Rozvoj, ktorý sa opiera o kultúru, sa týka regiónov vo všetkých fázach rozvoja – v regiónoch, ktorých sa týka cieľ konvergenzie, kde podpora rozvoja infraštruktúry môže byť naďalej potrebná, ale tiež v regiónoch, ktorých sa týka cieľ konvergenzie aj konkurencieschopnosti a kde infraštruktúra a iné miestne zdroje je možné využiť na posilnenie komparatívnych výhod lokálnej ekonomiky a na stimulovanie kreativity a podnikateľstva.

Vzhľadom na celkový prínos kultúry a kreatívneho sektora pre ekonomiku, jej nadpriemerne rýchly rast a jej úlohu v zvlášť dynamických mestách a regiónoch, vyvstáva otázka, **prečo je vôbec stále potrebné zdôvodňovať význam** kultúrneho a kreatívneho sektora, najmä na národnej alebo európskej úrovni. Na tomto mieste je vhodné uviesť, že **samospráva miest a regiónov často chápe význam kreatívneho sektora a úlohu kultúry pre miesto a región lepšie.**

Jedným z vysvetlení tejto situácie je **nedostatok komunikácie a podpory**. Je potrebné vynaložiť určité úsilie, aby sa zlepšila komunikácia medzi komunitou kultúry a tými, ktorí sú zodpovední za ekonomický a sociálny rozvoj na všetkých úrovniach.

Nedocenenie plného významu kultúrneho a kreatívneho sektora by mohlo viesť k stratenej šanci pre Európu.

Potenciálny prínos kultúry – Lisabonská stratégia a Európa 2020

V tomto kontexte musia byť spomenuté najmä potenciálne prínosy rozvoja založeného na kultúre pre širšie ciele európskej politiky.

Lisabonské ciele a najmä tie ciele, ktoré podporujú inovácie a podnikavosť, už sú pevne včlenené do cieľov kohéznej politiky a formujú implementovanie politiky prostredníctvom Štrukturálnych fondov na všetkých jednotlivých úrovniach. V tomto rozsahu zásahy na základe kultúry naplňajú lisabonské ciele rozličnými spôsobmi a často s určitou dávkou kreativity.

Existuje však potenciál výrazne väčšieho prínosu v prípade uznania a využívania predností kreatívneho sektora – predností a vlastností, ktoré sú do veľkej miery v súlade s rozvojom vedomostnej ekonomiky. Tieto prednosti sú základom pre dôležité potenciálne prínosy pre „inteligentný“, „inkluzívny“ a „udržateľný“ rast, ktorý je hlavným prvkom rozvoja podľa Vízie Európa 2020.

Implikácie pre prax rozvoja, ktorý je založený na kultúre

Na základe tejto analýzy predkladaná štúdia navrhuje typológiu činností rozvoja, ktorý je založený na kultúre a, po druhé, integrovaný model miestneho a regionálneho rozvoja, ktorý je založený na kultúre.

Typológia činností rozvoja, ktorý je založený na kultúre, vychádza z prvkov „klasického investovania do kultúry“, ako napríklad obnova mestských pamiatok a turistická propagácia, a pokračuje podporou podnikania, využívaním kultúrnych zdrojov a duševného majetku a kapitálu a prechádza k aspektom tvorby hodnôt až po obrazovú tvorbu a reklamu, a rozvoj ľudského kapitálu

Pokiaľ ide o integrovaný model miestneho a regionálneho rozvoja, ktorý je založený na kultúre, je všeobecne známe, že neexistuje jednotný spôsob rozvoja stratégie, ktorá by bola založená na kultúre, ale rovnako je dôležité upozorniť na niektoré spoločné prvky, ktoré boli identifikované ako faktory úspechu.

- *Politické líderstvo: je dôležité, aby existoval jasný prísľub kultúrneho prvku v miestnom a regionálnom rozvoji zo strany príslušných orgánov a aby presadzovanie takéhoto prístupu bolo efektívne a aby sa opieralo o jasnú stratégiu*
- *Vytváranie základov: zabezpečenie správnej fyzickej infraštruktúry a vhodných zručností a kapacít je podstatné na generovanie počiatočnej hybnosti a vytváranie zmyslu pre smer a nadšenie*
- *Zdravý rozvoj: udržiavanie počiatočnej hybnosti je kľúčom k dlhodobému úspechu. Dosahuje sa identifikovaním pôvodných a nových predností a ich ďalším rozvíjaním. Nutné je tiež zabezpečiť, aby kapacity zodpovedali skutočným potrebám*

- *Využívanie výhod špecifických pre kultúru: špecifické prínosy kultúry k stratégii musia byť predmetom priebežného skúmania a v prípade nových príležitostí musia byť posilnené. Vhodné je podporovať tiež vedľajšie účinky*
- *Vhodná podpora: účinná obchodná podpora vo forme poradenstva a zariadení a budovanie kapacít prostredníctvom školení je veľmi dôležitá pre úspech nejedného projektu*
- *Primeranosť: úspech je nutné aj vhodne zvládnuť, potrebné sú procesy preskúmania, podľa potreby je nutné vykonať úpravy a musia sa využívať nové príležitosti*

Tiež je dôležité, aby stratégia, ktorá stavia na kultúre, nebola izolovaná. Mala by podporovať a využívať ďalšie aspekty stratégie integrovaného rozvoja, ktorú prijali miestne a regionálne orgány.

Závery

Závery zlučujú témy, ktoré boli podrobnejšie preskúmané v priebehu štúdie:

- **Kultúrna aktivita je podstatou kreatívnej ekonomiky:** Kultúrne aktivity nemajú len priamy ekonomický vplyv prostredníctvom generovaného príjmu a počtu ľudí zamestnaných v oblasti umenia a kultúrnych pamiatok, ale tiež poskytujú mnohonásobné vstupy širšiemu spektru kreatívnych odvetví, vo forme obsahu, inšpirácií, zručností a schopností, duševného kapitálu a odborných pracovníkov. Kultúrne aktivity stále viac poskytujú ťažiskový bod pre vytváranie sietí kreatívnych odvetví a rozvoj zoskupení.
- **Ekonomický význam kultúrnych a kreatívnych sektorov: tieto sektory sú významné a rastú rýchlejšie v porovnaní s ekonomikou ako celkom.** Niektoré dynamickejšie miesta a regióny Európy už majú kreatívne sektory, ktoré predstavujú približne 10 % ich miestnych ekonomík. Existuje však nebezpečenstvo, že niektoré oblasti budú zaostávať.
- **Vo všeobecnosti a až na niekoľko dôležitých výnimiek je povedomie o význame kreatívneho sektora omnoho väčšie v mestách a regiónoch, ako je tomu na národnej a európskej úrovni.**
- **Prístup pre všetky regióny:** Aj keď veľká časť aktivity kreatívneho sektora je sústredená v mestských oblastiach, zásahy vychádzajúce z kultúry nie sú obmedzené na mestské oblasti a môžu mať uplatnenie kdekoľvek v regiónoch Európy.
- **I keď usmernenia uvádzajú, že prínosy súvisiace s kultúrou je nutné očakávať hlavne v súvislosti s prvým cieľom Štrukturálnych fondov („premena Európy a jej regiónov na atraktívnejšie miesto na investovanie a prácu“), štúdia poukazuje na dôležité prínosy tiež pre ďalšie dva ciele („vedomosti a inovácie pre rast“) a („početnejšie a lepšie pracovné miesta“).** **Projekty, ktoré sú založené na kultúre, sú schopné nielen zlepšiť**

štrukturálne podmienky zaostávajúcich regiónov, ale tiež priamo prispievať ku konkurencieschopnosti a zamestnanosti.

- Rozvojové stratégie založené na kultúre: Projekty, ktoré sú založené na kultúre, prinášajú rozličné skúsenosti, ktoré sú dôležitým ponaučením, najmä vďaka podpore **výmeny najlepších praxí** v rámci programov URBACT a INTERREG.
- Štúdia navrhuje **cielenú, flexibilnú a integrovanú stratégiu rozvoja na základe kultúry**, s potenciálom širšieho uplatnenia.
- Dostatočná podpora: Podľa údajov DG Regio je pre kultúru v súčasnom programovom období vyčlenených 1,7 % Štrukturálnych fondov. Aj keď zohľadníme projekty, ktoré využívajú kultúrne orientovaný prístup na dosiahnutie cieľov, je to ešte stále relatívne malý podiel. **Súčasné investície do rozvoja, ktorý je založený na kultúre a ktorý využíva Štrukturálne fondy, nezodpovedajú súčasnej dôležitosti ani potenciálu kreatívneho sektora v rámci európskej ekonomiky.**
- Nebezpečenstvo premárnenej príležitosti: Ponúka sa niekoľko predbežných vysvetlení, prečo význam tohto sektora nie je dostatočne ocenený. Podľa všetkého hlavným problémom je základná komunikácia a nevyvážená kapacita.

Bez ohľadu na to, aký je skutočný dôvod, **existuje nebezpečenstvo, že Európa premárni príležitosť, ktorú predstavuje rozvoj založený na kultúre, pokiaľ sa tomuto nebude venovať väčšia pozornosť na národnej a európskej úrovni.**

Táto posledná úvaha je čoraz nástojčivejšia s rozvojom stratégie na ukončenie súčasnej ekonomickej krízy a budovanie budúcej Európy v nasledujúcom desaťročí. Strategická vízia Európa 2020 vychádza z politík na vytvorenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu a podpory ekonomickej, sociálnej a územnej súdržnosti. **Výsledky tejto štúdie dokazujú, že zásahy, ktoré využívajú kultúru, môžu predstavovať významné prínosy** pre takmer všetky oblasti rozvoja, vrátane siedmich hlavných iniciatív, ktoré sú navrhnuté ako ťažisko opatrení.

Úloha kultúry ako **nástroja komunikácie** je oblasť, ktorá by mohla získavať na dôležitosti. Kultúra už má veľký význam ako poskytovateľ digitálneho obsahu a ako stimul pre kreatívne aplikácie v sektore IT. Európska spoločnosť čelí a v nadchádzajúcich rokoch bude čeliť stále väčším výzvam a schopnosť kultúrnych foriem stimulovať diskusiu, rozvíjať rozličné perspektívy, napomáhať porozumeniu, budovať mosty a vyjadrovať naše základné hodnoty by mohla tak byť stále dôležitejšou.

Odporúčania

Vzhľadom na nebezpečenstvo, že nebude využitá významná konkurenčná výhoda Európy, ktorú predstavuje kreatívny sektor, je dôležité, aby sa ekonomickému

a sociálnemu prínosu kultúrneho a kreatívneho sektora dostala vyššia pozornosť v rámci stratégie rozvoja na národnej a európskej úrovni.

- 1. Najmä je potrebné lepšie formulovať prínos kreatívneho sektora pre hlavné prvky v novej vízii Európa 2020 a viacej uznávať a podporovať jeho dopad na celý rozsah cieľov Štrukturálnych fondov.*
- 2. Zdroje dostupné pre zásahy, ktoré vychádzajú z kultúry a ktoré sa realizujú prostredníctvom Štrukturálnych fondov, by mali byť úmernejšie veľkosti a potenciálu rastu kreatívneho sektora.*
- 3. Naďalej by sa mal podporovať dlhodobejší a strategický prístup k rozvoju na základe kultúry na miestnej a regionálnej úrovni.*
- 4. V záujme úspechu je potrebné, aby rozvoj na základe kultúry prebiehal v súlade so stratégiami integrovaného rozvoja na miestnej a regionálnej úrovni, aby využíval partnerstvá medzi orgánmi verejnej správy, kultúrnymi organizáciami, relevantnými podnikateľskými záujmami a predstaviteľmi občianskej spoločnosti.*
- 5. Na podporu tohto by sa mala vykonať ďalšia analýza bohatého a dynamického prínosu, ktorý zásahy čerpajúce z kultúry predstavujú pre:
vedomostnú ekonomiku a inovácie
tvorbu pracovných miest a sociálnu kohéziu*
- 6. Podobne je potrebné ďalej preskúmať potenciálnu úlohu kultúry pri podpore kreativity, stimulovaní podnikateľstva a zlepšovaní komunikácie o hlavných problémoch, ktorým čelí európska spoločnosť.*
- 7. Zvlášť je potrebné podporiť identifikovanie a výmenu najlepších praxí na európskej úrovni a zapájať inovatívne opatrenia.*
- 8. Špeciálnu pozornosť si vyžaduje zlepšenie komunikácie medzi kultúrnou komunitou a kruhmi, ktoré sú zapojené do ekonomického rozvoja, najmä na miestnej a regionálnej úrovni. Mali by sa využívať a ďalej šíriť skúsenosti tých, ktorí úspešne pôsobili na obidvoch týchto stranách.*
- 9. Mala by si posilniť schopnosť kultúrneho sektora účinne sa zapájať do miestneho a regionálneho rozvoja a odporúča sa zabezpečiť väčšiu odbornosť v tejto oblasti.*
- 10. Riešiť by sa tiež mali praktické otázky, ako napríklad ľahko použiteľné postupy na predkladanie návrhov a správ, a špecifické ťažkosti kultúrnych organizácií v súvislosti s časovými plánmi a finančnými opatreniami.*
- 11. Musí sa venovať pozornosť rozvoju lepších hodnotiacich metód a postupov a ich rozsiahlejšej aplikácii, opäť aj s využívaním existujúcich dobrých praxí.*

KAPITOLA 1

ÚVOD

Tento dokument uvádza výsledky štúdie o prínose kultúry k miestnemu a regionálnemu rozvoju na základe dôkazov, ktoré vyplývajú z realizácie Štrukturálnych fondov Európskej únie. Štúdiu uskutočnilo Centrum pre služby stratégie a hodnotenia LLP (Centre for Strategy and Evaluation Services LLP (CSES)) a Inštitút ERICarts na základe zadania od Európskej komisie, Generálneho riaditeľstva pre vzdelávanie a kultúru. Informácie o metodológii výskumu sú uvedené v Prílohe B.

1.1 Ciele štúdie

V poslednom desaťročí si tvorcovia politik stále viac uvedomujú, že podpora kultúry, čo je tiež jednou z politik, môže mať širšie ekonomické a sociálne účinky. Ocenenie **ústredného postavenia kultúry v rámci kreatívneho sektora** a teda aj jeho vzťahu k rozvíjajúcej sa vedomostnej ekonomike je podstatou nového vnímania významu kultúry z ekonomického a sociálneho hľadiska.

Niektoré oblasti Európy, ktoré patria medzi najdynamickejšie, sú už svedkami veľkého rastu kultúrneho a kreatívneho sektora, a na ďalšie podporovanie takéhoto rastu už prijali podrobné stratégie. Tento vývoj položil niekoľko zaujímavých otázok, pokiaľ ide o politiku európskej kohézie. Zásahy, ktoré sú založené na kultúre, predstavujú skutočný prínos pre ekonomický rozvoj európskych regiónov a oblastí, a ako sa takýto prínos dosahuje? Aká je povaha a rozsah tohto prínosu? Je možné úspech kultúrnych a kreatívnych sektorov vo veľkých mestách a metropolitných oblastiach zopakovať aj inde? A ako by sa mala kultúra formovať v nasledujúcej fáze kohéznej politiky po roku 2013?

Táto štúdia, ktorá je príspevkom k tejto diskusii, sa zaoberá prínosom kultúry k ekonomickému a sociálnemu rozvoju z osobitného hľadiska. Po prvé, zameriava sa na prínos kultúry hlavne pre miestny a regionálny rozvoj. Po druhé, týmto problémom sa zaoberá prostredníctvom skúmania dôkazov, ktoré sú k dispozícii na základe programov a projektov podporovaných Štrukturálnymi fondmi Európskej únie v programovom období 2000 - 2006 a v súčasnom programovom období 2007 - 2013.

Cieľom tejto štúdie je prispieť k diskusii o mieste kultúry v rámci kohéznej politiky pre nasledujúce programové obdobie a najmä pomôcť pri diskusii o nových usmerneniach k Štrukturálnym fondom počas nasledujúceho programového obdobia.

Hneď na začiatku je dôležité zdôrazniť, že nevyhnutne ide iba o čiastkovú štúdiu. Málo pozornosti sa venovalo vnútorným estetickým a morálnym hodnotám vývoja so silným kultúrnym rozmerom a neuvažovalo sa ani o prínosoch pre rôznorodosť kultúrneho prejavu. Do veľkej miery sa tieto prínosy širokej rady kultúrnych činností jednoducho predpokladali. Širšia analýza by ich nepochybne zohľadnila. Bolo však potrebné prijať

určité pragmatické rozhodnutia ohľadom rozsahu tejto štúdie, ktorá sa primárne zameriava na účinky očakávané od zásahov prostredníctvom Štrukturálnych fondov.

Vnímanie ekonomickej a sociálnej úlohy kultúry sa značne zmenilo v priebehu obdobia, ktoré je predmetom štúdie. Roku 2000 sa úloha kultúry v rámci ekonomiky zväčša vnímala z hľadiska jej potenciálneho prínosu pre turistický ruch. Roku 2005 sa už prejavil vplyv práce Richarda Floridy⁶ a rozšírené boli mnohé, úspešne propagované príklady kultúrnych zásahov meniacich externé vnímanie miest a ich ambícií. Takým spoločným referenčným bodom sa stalo napríklad Guggenheimovo múzeum v Bilbao. Napriek tomu širšie uznanie potenciálu kultúry ako prínosu pre kreatívny rozvoj uprostred modernej, vedomostnej ekonomiky bolo relatívne ešte stále veľmi vzácné a ako uvidíme neskôr, nebolo jedným zo znakov kohéznej politiky vyjadrenej v politických dokumentoch v tom čase. Tento širší pohľad na často zložité a nehmotné procesy, ktorými kultúrna aktivita môže stimulovať ekonomický a sociálny rozvoj, je ešte stále pomerne nový a v skutočnosti je mnoho ľudí, ktorí zostávajú nepresvedčení, alebo ktorí si jednoducho neuvedomujú potenciál a význam tohto sektora.

Dúfame, že dôkazy predložené v tejto štúdii podnietia viacerých ľudí, ktorí sú zapojení do rozvoja a aplikovania kohéznej politiky, aby sa znova pozreli na úlohu kultúry pre miestny a regionálny rozvoj, najmä kvôli tomu, že nedocenenie a nepodporovanie kultúrneho a kreatívneho sektora by mohlo znamenať premrhanú príležitosť dosť významnú pre budúcnosť Európy.

Keďže na Lisabonskú stratégiu nadväzuje nová strategická vízia pre rok 2020, ktorá kladie predpokladá základy konkurencieschopnej, inkluzívnej a udržateľnej Európy, je tiež dôležité, aby sa lepšie pochopili niektoré mechanizmy, prostredníctvom ktorých vývoj založený na kultúre ovplyvňuje ekonomiku a spoločnosť. Nemalo by sa usudzovať, že tieto mechanizmy sú všade rovnaké, alebo že sa uplatňujú rovnako. Naopak, mnohé z pozitívnych účinkov vyplývajúcich z rozvoja kreatívnej ekonomiky majú pôvod v rôznorodosti, flexibilita a využívaní výrazných miestnych charakteristík a okolností. Neexistuje jednotný model, ktorý by sa mal uplatňovať. Napriek tomu je možné pripomienkovať často pozorované procesy a mechanizmy a generalizovať niektoré zo spoločných znakov, ktoré sú zrejmé v inak odlišných praktikách.

Prehľad používanej metodológie

Štúdia využívala prístup budovania zdola nahor. Do obrazu o tom, ako kultúrne zásahy skutočne ovplyvňujú miestny a regionálny rozvoj, pridáva súvislé podrobnosti a skúma rozsah a rôznorodosť programov a projektov podporovaných Štrukturálnymi fondmi v súčasnom a predchádzajúcom programovom období.⁷

⁶ Najmä po publikovaní diela „Rise of the Creative Class“ (Zrod kreatívnej triedy) roku 2002.

⁷ Ďalšie informácie sú uvedené v častiach 3.2.1 a 3.2.2.

Prehľad tohto prístupu je uvedený v tejto časti štúdie. Ďalšie údaje sú uvedené v Prílohe I.B.

Na začiatku štúdie bolo rozsiahle prehľadávanie záznamov o tisíckach podporovaných projektov. Cieľom bolo identifikovať reprezentatívne príklady zásahov založených na kultúre. Zámerom pri tomto však nebolo zozbierať úplne komplexný súbor projektov. Počet príslušných projektov by tomu jednoducho zabránil. Išlo skôr o snahu identifikovať reprezentatívny rad zásahov založených na kultúre vo všetkých formách kultúrneho dedičstva a umenia, vyznačujúcich sa rôznymi spôsobmi podpory dostupnej prostredníctvom Štrukturálnych fondov a týkajúcich sa rôznorodých cieľov a zámerov.⁸

Cieľom bolo predovšetkým identifikovať programy a projekty, ktoré poskytujú jasné dôkazy rôznorodých dopadov a účinkov.

Vstup spolupracovníkov Inštitútu ERICarts zo všetkých členských štátov bol dôležitou výhodou pre prácu na tejto štúdii. Uskutočnil sa ale aj širší proces zbierania informácií prostredníctvom kontaktov so štátnymi úradníkmi zodpovednými za spravovanie Štrukturálnych fondov a tiež s pracovníkmi miestnej a regionálnej správy a kultúrnych a reprezentatívnych organizácií. Na príslušných webových stránkach boli zverejnené otvorené pozvania, na základe ktorých ktokoľvek aktívne pôsobiaci v tejto oblasti mohol predložiť informácie týkajúce sa projektov alebo programov, s ktorými bol oboznámený.

Ťažiskom veľkej časti tejto aktivity bol seminár v Bruseli, ktorý sa uskutočnil 11. novembra 2009. Seminára sa zúčastnilo približne 100 účastníkov, ktorí predstavovali ľudí zapojených do projektov, pracovníkov Komisie a zástupcov kultúrnych organizácií a verejných orgánov všetkých úrovní. Na seminári bol prezentovaný celý rad ilustratívnych projektov z obidvoch programových období, účastníci analyzovali povahu zásahov a navrhovali ďalšie dôkazy, ktoré by mala štúdia zohľadniť.

Výsledná analýza zo seminára je prezentovaná aj v tejto štúdii. Zo širšieho výberu vyše 100 prípadov bolo na ilustrovanie povahy a rôznorodosti zásahov založených na kultúre a realizovaných prostredníctvom Štrukturálnych fondov napokon vybraných viac ako 50 prípadov.

Údaje o vybraných prípadoch sú uvedené v Prílohe II.B. Okrem toho v mnohých prípadoch sú odkazy na mnohé z týchto prípadov uvedené tiež v hlavnej časti štúdie. Menší súbor vybraných prípadov („kľúčové prípady“), ktoré sú zvlášť zaujímavé a ilustrujú osobité vlastnosti zásahov, sú podrobnejšie opísané v hlavnej časti štúdie. Kľúčové prípady sú prezentované v zvlášťnej Prílohe II.A.

Hlavné výsledky štúdie sú uvedené v Kapitole 3, ktorá obsahuje tiež závery našej analýzy celého radu programov a projektov. Ako je uvedené neskôr, účinky zásahov založených na kultúre sú početné a rôznorodé a existuje zodpovedajúca obmena povahy dôkazov „efektívnosti“ týchto zásahov. Dôležitou témou celej štúdie je kreativita,

⁸ Pozri rozdelenie podľa tematického typu v Prílohe I.B

s ktorou boli programy a projekty navrhnuté a realizované, a rozsah, do ktorého projekty založené na kultúre prekročili svoju pôvodne zamýšľanú úlohu podľa usmernení k Štrukturálnym fondom. Projekty na základe kultúry nepochybne prispeli k omnoho širšiemu rozsahu cieľov, ako sa pôvodne predpokladalo.

V niektorých prípadoch boli priame účinky analyzované a kvantifikované formou odhadu dopadov na počet novovytvorených podnikateľských subjektov, výškou obchodného obratu a počtom nových pracovných miest. Jasné príklady takéhoto druhu sú nanešťastie relatívne zriedkavé. Dôkazy odborného hodnotenia sú nevyrovnané a určite ešte existuje priestor na rozvoj dôkladnejšieho hodnotiaceho prístupu v rámci tohto sektora. Pri posudzovaní celkového rozsahu výsledkov a dlhodobějších výstupov zásahov na základe kultúry existuje však tiež mnoho vnútorných ťažkostí, keďže projekty generujú externality a vedľajšie účinky. Mimoriadne dôležité je zohľadniť aj dynamické a prebiehajúce účinky dobre plánovaných zásahov a tiež sociálne dopady a iné faktory, ktoré je často ťažké kvantifikovať napriek ich prenikavému účinku, pretože prebieha diskusia o tom, či hlavnou prednosťou zásahov založených na kultúre je, že prispievajú k rozvoju počiatočnej hybnosti a generujú účinný kruh, v ktorom úspech plodí ďalší úspech.

Preto **cieľom štúdie** bolo poskytnúť kompletný obraz bohatej rôznorodosti dopadov, ktoré vyplývajú z rozličných zásahov a predložiť dôkaz a ilustráciu nasledujúceho:

- Prehľad rozsahu a rôznorodosti dostupných dôkazov dopadov, ktoré zásahy založené na kultúre majú na miestny a regionálny rozvoj
- Špecifická povaha a rozsah pozorovaných dopadov
- Spôsob, ako možno rozoznať spoločné prvky v nových stratégiách pre dynamické a udržateľné kreatívne rozmery miestneho a regionálneho rozvoja
- Ich relevantnosť pre kohéznú politiku všeobecne a pre Lisabonskú stratégiu zvlášť, a rozvoj následnej strategickej vízie pre budúcnosť Európy, jej ekonomiku a sociálne a kultúrne interakcie.

Pred prijatím hlavných záverov je potrebné poskytnúť **určitý kontext**, v podstate prehľad celkovej situácie kultúrneho a kreatívneho sektora v Európe a analýzu rámca stanoveného na kultúrne aktivity realizované prostredníctvom Štrukturálnych fondov počas programových období, ktoré sú predmetom tejto štúdie. Kontext samozrejme podlieha vývoju; zvlášť v roku 2010 došlo k významným udalostiam. V apríli 2010, v čase dokončovania tejto štúdie, bola napríklad zverejnená Zelená kniha „Uvoľnenie potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu“⁹. Vývoj vo všeobecnosti potvrdil smer, ktorý naznačuje štúdia a tiež potvrdil účinok rastúcej hybnej sily kultúrneho a kreatívneho sektora.

⁹ Zelená kniha o „Uvoľnení potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu“ KOM(2010) 183 z 27. apríla 2010

Hlavnú analýzu tejto štúdie následne dopĺňa snaha prakticky podporiť ďalší rozvoj prostredníctvom **modelu pre miestny a regionálny rozvoj** založený na kultúre, ktorý využíva spoločné prvky identifikované v širokej palete nepochybne úspešných stratégií rozvoja.

Napokon, štúdia uvádza **súbor odporúčaní**, ktoré sa zväčša týkajú praktických problémov, ktoré boli identifikované počas práce na štúdii.

Štúdia je podporená **praktickým informačným alebo vzdelávacím nástrojom**, ktorý sa usiluje o jasné určenie hlavných prvkoch, ktoré by kultúrne pracovníci a činitelia zodpovední za miestny rozvoj mali zohľadniť pri navrhovaní úspešných programov a projektov, ktoré sú založené na kultúre. Týmto spôsobom je možné dúfať, že strany zainteresované na kultúre získajú dostatok informácií o cieľoch Štrukturálnych fondov, a tak budú schopné ich lepšie zohľadniť pri rozvíjaní projektov a partnerstiev.

Štúdia vychádza zo snahy prispieť k nastávajúcej diskusii o tvare a forme budúcej kohéznej politike Európskej únie.

KAPITOLA 2

KULTÚRA, KREATÍVNA EKONOMIKA A ŠTRUKTURÁLNE FONDY

Táto časť vo všeobecnosti skúma okolnosti vzniku tejto štúdie o prínose kultúry ku kreatívnej ekonomike v Európe a zvlášť sa zaoberá presadzovaním tohto prínosu prostredníctvom Štrukturálnych fondov.

Najprv sa časť 2.1 všeobecne venuje politike EÚ týkajúcej sa kultúry, potom časť 2.2 skúma prepojenia medzi kultúrou a ekonomikou a napokon časť 2.3 uvádza prehľad fungovania Štrukturálnych fondov v daných dvoch programových obdobiach, ktoré sú predmetom tejto štúdie. Na záver sú uvedené definície niektorých kľúčových výrazov.

2.1 Kontext politiky Európskej únie

Rok 2009 bol Európskym rokom kreativity a inovácií. Odzrkadľoval tému, ktorá je ústredná pre širokú oblasť európskej politiky a osobitne pre revidovanú lisabonskú agendu.

Európsky roka kreativity a inovácií bol vyhlásený v čase zverejnenia významného dokumentu: Oznámenie o „Európskej stratégii pre kultúru v globalizovanom svete“¹⁰. Tento dokument bol zverejnený roku 2007 na základe procesu rozsiahlych konzultácií. **Tento program pre kultúru zdôraznil podporu kultúry „ako katalyzátora kreativity a inovácií v kontexte Lisabonskej stratégie pre zamestnanosť a rast“**, ako jeden zo svojich troch hlavných cieľov. Ďalej tiež potvrdil, že podnikatelia z kreatívneho sektora a živý kultúrny priemysel sú jedinečným zdrojom inovácií pre budúcnosť a že je nutné tento potenciál uznať a ešte viac ho využívať. Lisabonská stratégia pre zamestnanosť a rast pôvodne nezahrňovala prínos kultúrneho sektora v rámci opatrení podľa tejto stratégie, ale v posledných rokoch došlo k rýchlemu rozvoju nápadov a oznámenie o „Európskej stratégii pre kultúru v globalizovanom svete“ sa stalo základom pre tému, ktorá je ďalej rozpracovaná v tejto štúdii, t.j. že kultúra je skutočne dynamickou silou, ktorá je schopná zohrať svoju ťažiskovú úlohu podľa stratégie na riešenie hlavných problémov, ktorým Európa ako celok čelí.

Vysvetlenie vyššie uvedeného vyžaduje stanovenie určitého politického kontextu, najmä v súvislosti so spôsobom, ako kultúra a kreatívny sektor figurujú v politických prioritách a ako sú podporované konkrétnymi programami. Údaje o smeroch kohéznej politiky sú samozrejme zvlášť dôležité.

¹⁰ KOM/2007/0247 v konečnom znení

2.1.1 Kultúra v politike Európy

Odkaz na kultúru bol po prvý raz uvedený v Zmluve o založení Európskeho spoločenstva roku 1992. Kompetencia Spoločenstva v tejto oblasti sa odvtedy vyvinula mnohými smermi. Článok 151 ods. 1 Amsterdamskej zmluvy (1997) uvádza, že

„Spoločenstvo musí prispieť k rozkvetu kultúr členských štátov pri súčasnom rešpektovaní ich národných a regionálnych rôznorodostí a zdôrazňovaní spoločného kultúrneho dedičstva.“

Tento článok zdôrazňuje potrebu súladu s dvomi základnými konceptmi: na jednej strane s konceptom kultúrnej rôznorodosti rešpektujúc zásadu subsidiarity a na druhej strane s konceptom podporovania spoločného európskeho kultúrneho dedičstva a spolupráci medzi členskými štátmi. Podobne ako v oblasti výchovy a vzdelávania sú opatrenia Spoločenstva v oblasti kultúry zamerané hlavne na podporu kultúrnej spolupráce medzi členskými štátmi a v prípade potreby na propagáciu a doplnenie ich opatrení. Akákoľvek harmonizácia legislatívnych a regulačných nariadení členských štátov bola z rámca článku 151 výslovne vyňatá.

Lisabonská zmluva posilnila postavenie kultúry na európskej úrovni. Tretí odsek jej druhého článku teraz uvádza, že Európska únia:

„musí rešpektovať bohatú kultúrnu a lingvistickú rôznorodosť a musí zabezpečiť ochranu a podporu kultúrneho dedičstva Európy.“

Podľa tejto zmluvy¹¹ kultúra na procedurálnej úrovni je oblasťou, ktorá je predmetom hlasovania kvalifikovanou väčšinou, a nie oblasťou, ktorá je predmetom jednomyseľného hlasovania. Pretože v oblasti kultúry neexistuje možnosť harmonizácie alebo regulovania, hlavný dôsledok tejto zmeny sa týka formátu a rozsahu programov financovania.

Vzhľadom na rozšírenie kompetencií Spoločenstva v priebehu rokov Komisia podporuje rozličné kultúrne orientované programy, vrátane programu Kaléidoscope (1996-99), ktorého cieľom bolo sa snažiť podporiť umeleckú a kultúrnu spoluprácu na európskej úrovni, či programu Ariane (1997-99), ktorý bol zameraný na podporu literatúry a čítania, alebo programu Raphaël (1997-2000), ktorého cieľom bolo zachovanie kultúrneho dedičstva európskeho významu.

Program Kultúra 2000 (2000-06) sa usiloval podporovať všeobecnú kultúrnu oblasť charakterizovanú kultúrnou rôznorodosťou a spoločným kultúrnym dedičstvom a poskytoval granty na projekty kultúrnej spolupráce vo všetkých umeleckých a kultúrnych oblastiach (divadelné umenie, výtvarné umenie, literatúra, kultúrne dedičstvo, história kultúry atď.). Program Kultúra 2007-13 vychádza z predchádzajúceho programu a naďalej zdôrazňuje príspevok k procesom dialógu

¹¹ Ustanovenia článku 151 sú teraz uvedené v článku 167 Lisabonskej zmluvy

a výmeny skúseností a hodnôt z oblasti európskej kultúry prostredníctvom kultúrnej spolupráce medzi umelcami, pracovníkmi z oblasti kultúry a kultúrnymi inštitúciami.

Tento vývoj je pre túto štúdiu veľmi dôležitý, pretože posilnenie samotných základov kultúry a zvlášť jej medzinárodných rozmerov predstavuje tiež posilnenie schopnosti kultúrneho sektora prispievať k ekonomickému a sociálnemu rozvoju, a tak aj k ekonomike kultúry širšími a rôznorodejšími spôsobmi.

Vývoj priamejšie spojený s ekonomickým a sociálnym prínosom kultúry a kreatívnym sektorom je zrejmý aj v oznámení Európskej komisie z mája 2007 o „Európskej stratégii pre kultúru v globalizovanom svete“¹². Spolu s uznesením Rady o európskom programe pre kultúru z novembra 2007¹³ a závermi Rady o pracovnom pláne pre kultúru na roky 2008 – 2010¹⁴ z júna 2008 viedol tento vývoj **k vôbec prvému všeobecnému politickému rámcu pre kultúru na európskej úrovni**. Stanovené boli nasledujúce tri strategické ciele:

- i) podpora kultúrnej rôznorodosti a medzikultúrneho dialógu;
- ii) podpora kultúry ako katalyzátora kreativity v rámci Lisabonskej stratégie pre rast, zamestnanosť, inovácie a konkurencieschopnosť;
- iii) podpora kultúry ako bezpodmienečného prvku medzinárodných vzťahov Európskej únie.

Výslovné uznanie úlohy kultúry v kontexte Lisabonskej stratégie bolo dôležitou časťou tohto komplexného prístupu, zvlášť so zameraním, ktoré bolo určené ako prioritný cieľ, a síce maximalizovanie potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu, potenciálu malých a stredných podnikov (MSP). Vyššie uvedená stratégia a pracovný plán identifikovali mechanizmy, ktoré mali umožniť dosiahnutie stanovených cieľov, od formy výmeny najlepších praxí pri uplatňovaní otvorenej metódy koordinácie vhodne upravenej pre oblasť kultúry až po zlepšený zber štatistických údajov a realizáciu cielených štúdií (vrátane tejto štúdie).

Tento vývoj preto predstavoval významnú zmenu v postavení kultúry v politike na európskej úrovni. Kultúrna politika sa stala cielenejšou a tiež prenikavejšou, keďže bol položený základ trendu kultúrneho rozmeru prevažujúceho v ostatných politických oblastiach. Predovšetkým ale je vyjadrené potvrdenie po prvý raz, že kultúra predstavuje jasný prínos pre dosiahnutie hlavných cieľov Lisabonskej stratégie.

¹² Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov z 10. mája 2007 o európskej stratégii pre kultúru v globalizovanom svete KOM/2007/0242 v konečnom znení

¹³ Uznesenie Rady zo 16. novembra o európskom programe pre kultúru. ÚV 2007/C287/01.

¹⁴ Závery Rady a zástupcov vlád členských štátov, ktorí sa zišli na zasadnutí Rady, o pracovnom pláne pre kultúru na roky 2008 – 2010. ÚV 2008/C 143/06

Perspektíva Európskej stratégie pre kultúru mala dôležitý vplyv na spôsob realizácie tejto štúdie. Počas prác na štúdiu však vývoj politiky na európskej úrovni zaznamenal niekoľko významných udalostí, zvlášť na konci apríla 2010, keď Komisia publikovala **Zelenú knihu o „Uvoľnení potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu“**.

Analýza v Zelenej knihe vychádza z druhého cieľa Európskej stratégie pre kultúru, ktorý vyzýva Európsku úniu k využitiu potenciálu kultúry ako katalyzátora kreativity a inovácií v kontexte Lisabonskej stratégie pre rast a zamestnanosť. Zelená kniha sa snaží podnietiť diskusiu o požiadavkách kladených na skutočne stimulujúce kreatívne prostredie pre kreatívny a kultúrny sektor. Zaoberá sa početnými pohľadmi, od pohľadu obchodného prostredia, budovania kapacít a rozvoja zručností až po podporu spolupráce na európskej úrovni a miesto európskych tvorcov na svetovej scéne.

Kultúrna rôznorodosť, digitálny posun a globalizácia predstavujú hlavnú hnaciu silu ďalšieho rozvoja kultúrneho sektora, pričom rozvoju na miestnej a regionálnej úrovni a využívaní miestnych zvláštností ako súčasti integrovaných regionálnych stratégií je tiež pripísaný jasný význam. Okrem toho, silné stránky na miestnej a regionálnej úrovni sa považujú za odrazový mostík pre silnejšiu globálnu účasť, rozvíjanú prostredníctvom posilnenej interakcie, zvýšenej výmeny a mobility.

Zelená kniha zahŕňa niekoľko význačných tém, z ktorých zvlášť povzbudivou je zdôraznenie nevyužitého potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu na vytvorenie nových pracovných miest a zabezpečenie rastu. Vyzdvihnutá je aj schopnosť sektora odpovedať na potrebu vytvoriť správne podmienky pre kreativitu a inovácie s cieľom rozkvetu novej podnikateľskej kultúry, najmä formou prispenia k stratégii Európa 2020 a niektorým jej hlavným iniciatívam, ako napríklad Inovačná únia, Digitálny program, riešenie klimatických problémov, program pre nové zručnosti a nové pracovné miesta alebo priemyselná politika pre éru globalizácie.

Cieľom Zelenej knihy je podnietiť diskusiu o prioritách pre činnosti na európskej úrovni. Kladie celý rad otázok, napríklad ako vytvoriť viac priestoru a lepšiu podporu pre experimentovanie, inovácie a podnikateľstvo v kultúrnom a kreatívnom priemysle. Táto štúdia dúfa, že poskytne bohatý zdroj inšpirácií na možné odpovede na položené otázky.

Pred uzavretím časti, ktorá je venovaná všeobecnému kontextu kultúrnej politiky na európskej úrovni, je dôležité spomenúť iniciatívu **Európske hlavné mestá kultúry**, ktorá za roky svojej existencie značne ovplyvnila ekonomický a sociálny rozvoj v mnohých mestách a regiónoch Európy. Iniciatíva sa zrodila roku 1985 a o jej zavedenie sa pričínili Generálne riaditeľstvo Európskej komisie pre vzdelávanie a kultúru.

Hlavné mestá kultúry sú ukážkou toho najlepšieho z oblasti kultúry európskych miest a počas roka, kedy sú oprávnené používať titul Hlavné mestá kultúry, sú v strede

pozornosti. Iniciatíva ide od úspechu k úspechu a titul „Európske hlavné mesto“ sa stal veľmi prestížnym a vyhľadávaným. Iniciatíva zohrala závažnú úlohu pri presmerovaní a premene mnohých miest, ktoré získali toto označenie a pomohla im prerodiť sa na živé, nápadité miesta so sľubnou budúcnosťou. Iniciatíva okrem toho tiež poskytuje stále silnejšiu vzpruhu kreatívnym odvetviam daných miest.

Európske hlavné mestá kultúry

Do roku 2010 vrátane bol titul „Európske hlavné mesto kultúry“ (EHMK) udelený 43 európskym mestám alebo metropolitným oblastiam.

Pôvodným cieľom tejto iniciatívy bolo zabezpečiť, aby európska integrácia mala významný kultúrny rozmer. Udelenie titulu Európske hlavné mesto kultúry má často oživujúci efekt na celú miestnu komunitu. V mnohých prípadoch predstavuje jednoznačnú ilustráciu toho, ako mestský rozvoj, ktorý čerpá z kultúry, môže byť mimoriadne úspešný.

Mestá, ktoré získali titul EHMK, rozvíjajú víziu pre svoje komunity, ktorá často zahŕňa oživenie miestnych pamiatok a tradícií, usmernenie a zjednotenie nesúrodých aktivít a často aj znovuobjavenie strateného zmyslu pre hrdosť. Väčšina chápe tento rok ako impulz pre následný rozvoj a plán na systematické následné opatrenia.

Rozmer kultúrnych investícií je zvyčajne impozantný. V poslednom desaťročí sa približne polovica výdavov spájala s ústredným kultúrnym programom.

„Kultúrne programy EHMK sú jedinečné vďaka svojmu rozsahu, trvaniu a veľkosti a spektru zainteresovaných strán a partnerov. Žiadne iné veľké kultúrne podujatia nie sú priamo porovnateľné s EHMK a usporiadanie tohto podujatia je bezprecedentnou skúsenosťou pre väčšinu miest.“¹⁵

Ostatné výdaje sa týkajú infraštruktúry a podpory činností a mnohé Európske hlavné mestá kultúry využili na tieto účely Štrukturálne fondy, aj keď formálne iniciatíva nie je súčasťou kohéznej politiky.

Štrukturálne fondy sú využívané hlavne na nasledujúce:

- Budovanie a obnova kultúrnej infraštruktúry (divadlá, múzeá atď.), zvyšovanie ich viditeľnosti a ich lepšie využívanie miestnou komunitou; budovanie zmyslu pre rozvoj a zmeny (príklady: Glasgow, Janov, Oporto, Lille, Liverpool)
- Budovanie základnej infraštruktúry (cesty, systémy verejnej dopravy, nábrežia) poskytujúcej prístup, lepšie využívanie priestoru, vytváranie vizuálneho charakteru mesta (príklady: Pecs – diaľnica; Essen pre Porúrie: integrovaná verejná doprava; Liverpool, Tallinn – rozvoj nábrežia)
- Zabezpečovanie vzdelávania a školenia na zlepšovanie zručností, ktoré požaduje kultúrny sektor a tiež všeobecných zručností (kultúrne činnosti, turistický ruch, sprievodcovia, taxikári/vodiči autobusov, dobrovoľníci atď.) (príklady: Lille, Liverpool)

¹⁵ Palmer-Rae Associates“ Európske mestá a hlavné mestá kultúry“ 2004

Dôkazy efektívnosti iniciatívy Európske hlavné mestá kultúry pribúdajú, z hľadiska ich dopadu na kultúrny život aj z hľadiska na ekonomický a sociálny rozvoj usporiadateľských miest. Štúdia poradenskej firmy Palmer-Rea Associates uvedená vyššie sa zaoberá obdobím 1995 – 2004. Sústredila rozsiahly objem dôkazov efektívnosti, pričom zdôraznila možnosti ďalšieho zlepšenia zberu údajov. Nedávno tím Impacts 08 z Liverpoolskej univerzity sa zaoberal, ako EHMK roku 2008, kedy mesto Liverpool bolo Európskym hlavným mestom kultúry, ovplyvnilo mesto samotné a jeho región.¹⁶ Tieto vplyvy okrem iného zahrňovali dodatočné výdaje návštevníkov mesta vo výške 753,8 mil. £ a nárast o 8 % počtu podnikov v kreatívnom priemysle od roku 2004.

V nasledujúcom texte sú uvedené ďalšie odkazy na konkrétne prípady, keď priznanie titulu Európske hlavné mesto kultúry bolo dôležitou časťou integrovanej stratégie pre ekonomický a sociálny rozvoj, ktorý zahrňoval tiež mobilizovanie významnej podpory zo strany Štrukturálnych fondov. Toto prepojenie s celkovým konceptom miestneho rozvoja pomáha vytvoriť synergický účinok a posilňuje kultúrne aj ekonomické a sociálne účinky.

2.1.2 Ďalšie programy EÚ s kultúrnym rozmerom

Ďalšie programy EÚ majú potenciálne tiež významný pozitívny dopad na kultúru a medzikultúrne porozumenie buď prostredníctvom podpory pre konkrétne kultúrne projekty, používania cudzích jazykov, úzkeho prepojenia medzi vzdelávaním a kultúrou, alebo prostredníctvom osobných kultúrnych zážitkov, ktoré takéto programy stimulujú.

Vo **oblasti vzdelávania** predstavovalo prijatie odporúčania Rady v decembri 2006 o referenčnom rámci pre európske kľúčové kompetencie významnú udalosť vo vývoji. „Kultúrne povedomie a kultúry prejav“ spolu s „podnikateľstvom“ sú zdôraznené ako kľúčové parametre presadzovania kľúčových kompetencií pre celoživotné vzdelávanie.¹⁷

Okrem oblasti vzdelávania musí každá štúdia, ktorá sa zaoberá ekonomickým a sociálnym rozvojom, jasne zohľadniť aj rýchly rozvoj **informačných a komunikačných technológií (IKT)**. IKT pomáhajú poskytnúť prístup ku kultúre pre omnoho väčší počet ľudí a potenciálne slúžia ako katalyzátor kreativity stimulujúcej inovácie vo všetkých oblastiach umenia a sociálnych vzťahov, voľnočasových aktivít, turistického ruchu a ekonomického rozvoja.

¹⁶ Beatriz Garcia et al., Impacts 08 „Creating an impact: Liverpool’s Experience as European Capital of Culture“

¹⁷ Dokument *Key Competences for Lifelong Learning – A European Framework* (Kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie – európsky rámec) je prílohou Odporúčania Európskeho parlamentu a Rady z 18. decembra 2006 o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie (2006/962/ES)

Európska komisia už roky výrazne podporuje rozvoj IKT pre kultúrny sektor a ostatné príbuzné sektory, počnúc okrem iného 4. rámcovým vedeckým programom. Podľa súčasného 7. rámcového programu je pracovný program IKT rozdelený do siedmich „výziev“ strategického významu pre európsku spoločnosť, a jednou z výziev sú tiež „Digitálne knižnice a digitálny obsah“.

V skutočnosti je možné pozorovať, že dôraz podpory pre kultúru podľa rôznych rámcových programov sa časom posunul. Spočiatku prevažovala tendencia zamerania na softwarové aplikácie a zvlášť dátové siete a výmeny dát. V poslednej dobe bola táto tendencia vyvážená záujmom o rozvoj obsahu a uvedomením si, že Európa je mimoriadne dobre vyvinutá v tejto oblasti.

Táto rovnováha sa odráža v niektorých posledných dôležitých politických vyhláseniach týkajúcich sa tejto oblasti. Veľa pozornosti sa v Zelenej knihe o „Uvoľnení potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu“ venuje digitálnemu rozvoju. Zelená kniha tiež zdôrazňuje význam obsahu a tiež úlohy kultúrnych a kreatívnych činností pri podpore technologického rozvoja. Podporovanie kultúrnej rôznorodosti a kreatívneho obsahu je tiež témou oznámenia Komisie z mája 2010 o **„Digitálnom programe pre Európu“**.¹⁸ Tento dokument je závažným novým prehlásením o európskych ambíciách v oblasti IKT a predstavuje akčný plán na riešenie rôznych problémov, ktoré brzdia realizáciu týchto ambícií a spomaľujú rozvoj živého digitálneho spoločného trhu. Zameriava sa na praktické záležitosti, ako napríklad problémy súvisiace s on-line distribúciou audiovizuálnych diel a iného kreatívneho obsahu a rieši tiež otázky týkajúce sa spravovania kolektívnych práv a osirotených diel. Venuje sa tiež technickým a obchodným aspektom, ktoré brzdia rozvoj digitálneho kina. Tento dokument však tiež poukazuje na prístup k obsahu ako na hnaciu silu rozvoja a uvádza niekoľko príkladov prebiehajúcich iniciatív, ktorých cieľom je zlepšenie tohto prístupu.

Jednou z týchto iniciatív je iniciatíva „Digitálne knižnice“, ktorá je súčasťou stratégie Komisie i2010 pre digitálnu ekonomiku. Jej cieľom je zabezpečiť, aby európske rôznorodé kultúrne a vedecké dedičstvo bolo jednoduchšie prístupné a aby bolo zaujímavejšie na použitie on-line. Predpokladá vytvorenie elektronických verzií materiálov uschovaných v európskych knižniciach, archívoch a múzeách a sprístupnenie elektronických verzií týchto materiálov on-line pre budúce generácie. Ďalším kľúčovým prvkom tejto iniciatívy je projekt „Europeana“, ktorý zakladá jediný prístupový bod k rozptýleným depozitárom pre digitálny materiál.

Na politickej úrovni Komisia vo svojom „Odporúčaní o digitalizácii kultúrneho materiálu a jeho dostupnosti online a o uchovávaní digitálnych záznamov“¹⁹ vyzýva členské štáty,

¹⁸ KOM(2010) 245

¹⁹ Odporúčanie Komisie z 25. augusta 2006 o digitalizácii kultúrneho materiálu a jeho dostupnosti online a o uchovávaní digitálnych záznamov

aby podporovali proces digitalizácie európskeho kultúrneho a vedeckého dedičstva a jeho sprístupnenie on-line, v neposlednom rade zriaďovaním veľkokapacitných digitalizačných zariadení.

Využívanie mimoriadnych zdrojov sprístupnených prostredníctvom iniciatívy Digitálne knižnice a prostredníctvom iných podobných iniciatív predstavuje obrovské možnosti pre jednotlivcov a podniky v celej Európe, ale tiež vedie k početným problémom, ktoré sú predmetom aktívneho riešenia na európskej úrovni.²⁰ Tieto problémy zahŕňujú napríklad spravovanie práv duševného vlastníctva a rozvoj nových podnikateľských modelov.

Napriek týmto problémom najnovšie zamerania vedeckých programov a programov, ako je napríklad eContentplus, spolu s kultúrnymi programami a Štrukturálnymi fondmi sa stále viac vzájomne ovplyvňujú a využívajú sa na opatrenia podporujúce digitalizáciu, digitálne uchovávanie záznamov a digitálnu prístupnosť kultúrneho obsahu. Toto vzájomné pôsobenie a jeho nepriame potvrdenie významu kultúry pre rozvoj činností podstatných pre modernú ekonomiku poskytuje dôležitý kontext pre túto štúdiu a aj celý rad špecifických ukazovateľov na zber relevantného pracovného materiálu.

²⁰ Pozri napríklad „Záverečná správa expertnej skupiny na vysokej úrovni o digitálnych knižniciach - Digitálne knižnice: Odporúčania a výzvy do budúcnosti“, december 2009 a „Záverečná správa o obsahu platformy on-line“, máj 2009

2.2 Ekonomický prínos európskej kultúry

Odhadovanie prínosu kultúry pre ekonomiku Európy je **st'ážené nielen zvyčajnými štatistickými problémami**. Prvým problémom je, že ešte stále neexistuje všeobecná dohoda o tom, ako vyčleniť kultúrny sektor, ani v užšom zmysle tradične zapojených „kultúrnych“ činností, ani v širšom zmysle činností, ktoré využívajú inšpiráciu a kreativitu – kreatívny priemysel. Používané výrazy a ich definície sú v jednotlivých krajinách rôzne. Stretávame sa s odkazmi na „kultúrne a kreatívne sektory“, „kultúrny priemysel“ a „kreatívny priemysel“ alebo jednoducho „kreatívny sektor“. Existujú potom tiež príbuzné výrazy, ako napríklad výrazy, ktoré sa odvolávajú na „zážitkovú ekonomiku“. Druhý problém spočíva v zladení štatistických kategórií s rozličnými teoretickými konceptmi. Dôsledkom je, že štatistiku musíme používať veľmi opatrne.

Základnou otázkou v tomto všetkom je **vzťah medzi kultúrnymi činnosťami a širšou skupinou kreatívnych činností**, ktoré vychádzajú zo zručností a výhod kultúrneho sektora. V tejto štúdii sa umelecká činnosť a sektor kultúrneho dedičstva chápe ako dynamická sila, ktorá inšpiruje a formuje širšiu skupinu činností, dokonca aj tých, ktorých cieľ je čisto obchodný. Úvahy o „kreatívnom sektore“ teda zahŕňujú kultúrne činnosti v užšom význame, aj keď v niektorých kontextoch sa spojenie „kultúrny a kreatívny sektor“ používa vtedy, keď chceme explicitne poukázať na obidva aspekty.

Tento koncept prechádza tiež do diskusií o stratégii. Výraz „stratégia založená na kultúre“²¹ sa používa ako odkaz na stratégie rozvoja, ktorých základnou hnacou silou je kultúra, ale ktoré tiež zahŕňujú širší rozsah kreatívneho a iného rozvoja, ktorý môže vychádzať z kultúry. Prístupy založené na kultúre sa ako kľúčový prvok stále väčšími integrujú do všeobecnejších stratégií rozvoja, keďže kultúrny rozmer je uznaný ako nevyhnutná téma akejkoľvek komplexnej stratégie rozvoja.

Jednako je však dôležité preskúmať prvky, ktoré vytvárajú celkový koncept a prístup, ktorý zvolila táto štúdia, je zhodný s prístupom štúdie o „Ekonomike kultúry v Európe“, ktorý pre Európsku komisiu uskutočnila agentúra KEA European Affairs. Štúdia, ktorá bola ukončená v októbri 2006, rozlišuje nasledujúce:

- Hlavné umelecké oblasti
- Kultúrny priemysel
- Kreatívny priemysel

Hlavné umelecké oblasti zahŕňujú divadelné umenie, výtvarné umenie, kultúrne a architektonické dedičstvo a literatúru.

Kultúrny priemysel zahŕňa film, DVD a video, televíziu a rádio, video hry, nové médiá, hudbu, knihy a tlač.

²¹ Dospeli sme k záveru, že výraz „kultúrna stratégia“ by nebol vhodný, pretože by sa mohol zamieňať so stratégiou, ktorá je zameraná čisto na kultúrne ciele bez akéhokoľvek súvisu s kontextom rozvoja.

Kreatívny priemysel je priemysel, ktorý využíva kultúru ako vstup, ale ktorého výstup je hlavne funkčný. Na účely tejto štúdie kreatívny priemysel zahŕňa architektúru, reklamu, dizajn a módu.

Nasledujúci obrázok, ktorý je prevzatý z vyššie uvedenej štúdie, je súhrnom situácie:

Vymedzenie kultúrneho a kreatívneho sektora

OKRUHY	SEKTORY	VEDĽAJŠIE SEKTORY	VLASTNOSTI
HLAVNÉ UMELECKÉ OBLASTI	Výtvarné umenie	Remeslá Maľba – Sochárstvo – Fotografia	- Nepriemyselné činnosti - Výstup sú prototypy a potenciálne diela, na ktoré sa vzťahuje autorský zákon (napr. tieto diela majú vysokú intenzitu tvorby, ktorá prípadne spadá pod autorský zákon, ale nie sú systematicky zaradené ako diela chránené autorským zákonom, ako je tomu vo väčšine prípadov umeleckých remeselných diel, niektorých divadelných umeleckých produkcií a vizuálnych diel atď.)
	Divadelné umenie	Divadlo – Tanec – Cirkus - Festivaly	
	Dedičstvo	Múzeá – Knižnice – Archeologické pamiatky - Archívy	
OKRUH 1: KULTÚRNY PRIEMYSEL	Film a divadlo		- Priemyselné činnosti zamerané na hromadnú reprodukciu - Výstupy sú založené na autorskom práve
	Televízia a rádio		
	Video hry		
	Hudba	Trh s hudobnými záznamami – Živé hudobné vystúpenia – príjmy spoločností vyberajúce poplatky v hudobnom sektore	
	Knihy a tlač	Vydávanie kníh – Vydávanie časopisov a novín	
OKRUH 2: KREATÍVNY PRIEMYSEL A KREATÍVNE ČINNOSTI	Dizajn	Módne návrhárstvo, grafický dizajn, interiérový dizajn, produktový dizajn	- Činnosti nie sú nevyhnutne priemyselné a môžu byť prototypmi. - Aj keď výstupy sú založené na autorskom práve, môžu zahrňovať vstupy duševného vlastníctva (napríklad obchodné značky). - Využívanie kreativity (kreatívne zručnosti a kreatívni ľudia pôvodne z umeleckej oblasti a z oblasti kultúrneho priemyslu) je podstatné pre výkony týchto sektorov, ktoré nepatria medzi kultúrne.
	Architektúra		
	Reklama		
OKRUH 3: PRÍBUZNÝ PRIEMYSEL	Výrobcovia PC Výrobcovia MP3 Priemysel mobilných telefónov atď.		Táto kategória je voľná a nie je ju možné popísať na základe jasných kritérií. Zahrňuje mnohé ekonomické sektory, ktoré sú závislé od predchádzajúcich „okruhov“, ako napríklad sektor IKT.

kultúrny sektor
kreatívny sektor

Definície používané v tejto štúdiu značne zodpovedajú definíciám, ktoré zaviedlo Ministerstvo kultúry, médií a športu vlády Spojeného kráľovstva pri mapovaní kreatívneho sektora roku 1998, a následne upravenej definícii kreatívneho priemyslu z roku 2001.²² Táto definícia sa mimo Spojeného kráľovstva používa v iných kontextoch, takže definície, ktoré sa v súčasnosti používajú, sú zrejme tým najbližším, čo je možné prijať ako konsenzuálnu definíciu.

Táto definícia britského ministerstva kultúry, médií a športu zahrňuje nasledujúce užitočné všeobecné určenie záberu kreatívneho sektora. Podľa tejto definície kreatívny sektor zahrňuje:

„tie odvetvia, ktoré majú svoj pôvod v individuálnej kreativite, zručnosti a talente a ktoré majú potenciál vytvárať bohatstvo a pracovné miesta prostredníctvom generovania a využívania duševného vlastníctva.“

Na základe svojich vlastných definícií štúdia o **„Ekonomike kultúry v Európe“** odhadla, že:

- roku 2003 kultúrny a kreatívny sektor dosiahol obrat viac ako 654 mil. €
- roku 2003 kultúrny a kreatívny sektor predstavoval 2,6 % HDP EÚ
- v období 1999-2003 bol celkový rast pridanej hodnoty sektora 19,7 %
- v období 1999-2003 bol rast sektora o 12,3 % vyšší ako rast celkovej ekonomiky
- roku 2004 minimálne 5,8 mil. ľudí pracovalo v tomto sektore (vrátane kultúrnej turistiky), čo je ekvivalent 3,1 % celkovej zamestnanej populácie v Európe
- kým v rokoch 2002 - 2004 celková zamestnanosť v EÚ poklesla, zamestnanosť v kreatívnom sektore narástla.

Tento sektor podľa štatistiky tiež vyžaduje vyššiu ako zvyčajnú úroveň zručností (46,8% pracovníkov má aspoň vysokoškolské vzdelanie v porovnaní s 25,7 % z celkovej zamestnanosti²³). Vyznačuje sa aj flexibilnejšími systémami zamestnania a vysokým počtom samostatne zárobkovo činných osôb.

Roku 2007 zverejnil Eurostat „Príručku o kultúrnych štatistikách“. Táto publikácia si okrem iného všíma „neexistenciu jasnej definície kultúry“. Siahla po relatívne úzkom zameraní založenom na rámci, ktorý bol prijatý roku 2000. Tento rámec zahrňuje v definícii umelecké a pamiatkové dedičstvo, archívy, knižnice, knihy a tlač, výtvarné umenie, architektúru, divadelné umenie a audiovizuálne/multimediálne umenie, ale vyčleňuje dizajn, reklamu a software, počítačové hry a elektronické publikovanie. V súčasnosti sa pod dohľadom Eurostatu tento rámec aktualizuje tak, aby bolo možné prijať novú definíciu oblasti kultúrneho a kreatívneho sektora.

²² „Creative Industries Mapping Document 2001“ (2 ed.), DCMS 2001

²³ Ekonomika kultúry v Európe

Eurostat na základe tejto užšej definície odhaduje, že roku 2005 bola v EÚ-27 zamestnanosť v oblasti kultúry 4,9 mil. ľudí. čo je 2,4 % celkovej zamestnanosti v danom roku. Táto publikácia znova dokazuje, že osoby pracujúce v oblasti kultúry sú vo všeobecnosti vzdelanejšie ako osoby zamestnané v ekonomike ako celku: takmer 48 % kultúrnych pracovníkov má vysokoškolské vzdelanie, v porovnaní s 27 % pracovnej sily vo všeobecnosti. Eurostat tiež uvádza podrobné údaje o ľuďoch pracujúcich v rôznych zamestnaniach v oblasti kultúry.

Za celkovou úrovňou sa skrýva rôznorodejší obraz. V niektorých dynamickejších oblastiach Európy sú podiely sektora na výkone a zamestnanosti značne vyššie a tieto podiely často rastú rýchlejšou mierou, ako je priemer pre ekonomiku ako celok, aj keď v niektorých prípadoch k tomuto dochádza s výraznou nestálosťou.

Roku 2002 pracovalo v Londýne už takmer 15 % pracovnej sily v kreatívnom sektore²⁴. Zamestnanosť v kreatívnom sektore v Londýne je väčšia ako zamestnanosť vo finančných službách a existujú tvrdenia, podľa ktorých je Londýn najväčším kreatívnym zoskupením na svete. V Amsterdame roku 2005 zamestnával kreatívny sektor 7,4 % pracovnej sily²⁵ a Berlín roku 2006 dosiahol číslo približne 10 %.²⁶ Čísla zo štúdií pre Španielsko a Taliansko uvádzajú, že zamestnanosť v kreatívnom sektore v Miláne, Ríme a Madride dosiahla takmer 10 % z celkovej miestnej zamestnanosti približne pred desaťročím²⁷.

Úrovně činností kreativního sektora v hlavných městách a velkých městských aglomeráciích kontrastujú s úrovňami ostatných oblastí, ako dokazuje on-line platforma European Cluster Observatory, ktorá vypracovala nasledujúcu mapu kreatívneho priemyslu pre rok 2009.

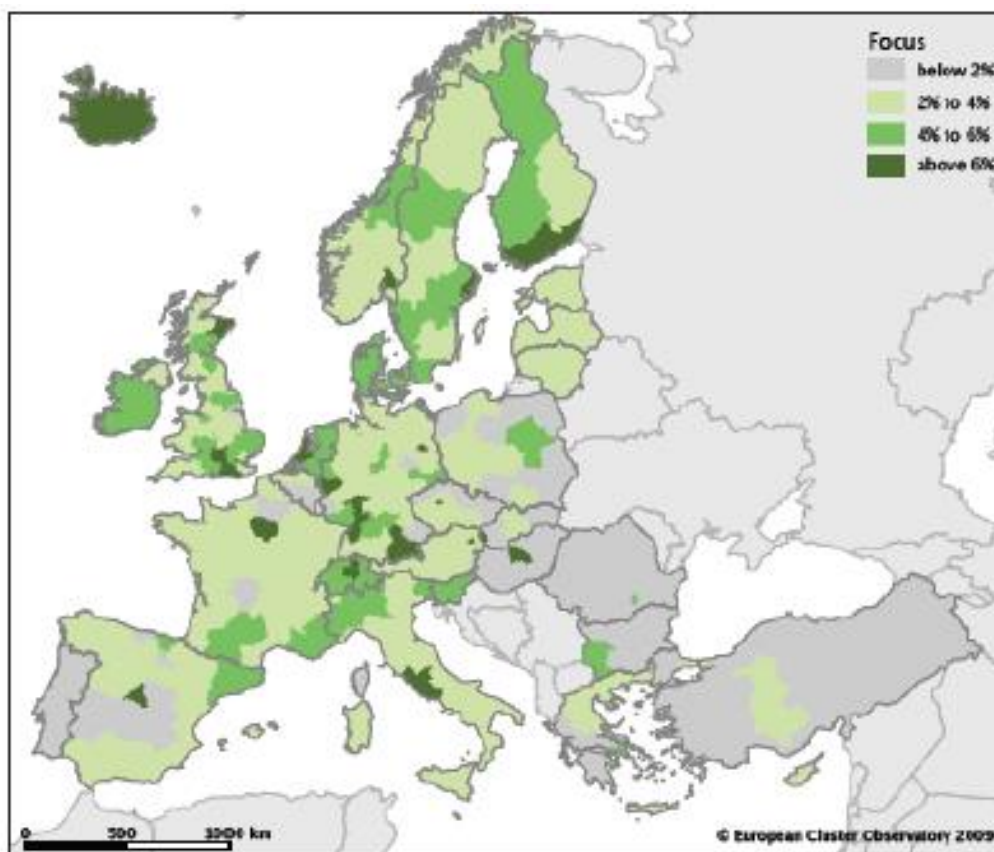
Zoskupenia kreatívneho priemyslu v Európe s veľkým podielom zamestnanosti

²⁴ GLA London; London's Creative Sector: 2004 Update

²⁵ Gemeente Amsterdam Research and Statistics Service „Monitor creative industries 2008“

²⁶ Berlin Senate Department for Economics, Technology and Women's Issue „Creative Industries in Berlin, Development and Potential 2008“

²⁷ L. Lazzeretti, R. Boix & F. Capone „Do creative industries cluster? Mapping Creative Local Production Systems in Italy and Spain“ 2008

Kreatívna činnosť sa vyznačuje primeraným stupňom rozptýlenia, ale v oblastiach, ktoré sú často už relatívne prosperujúce, existujú tiež miesta so zvlášť intenzívnou činnosťou. Tento stav spolu s relatívne rýchlymi mierami rastu naznačuje **možnosť zväčšujúcej sa nerovnosti**. Tento samotný jav by sa mohol rozvinúť do vážneho problému európskej kohézie, pokiaľ by sa v priestorovom rozdelení vývoja kreatívneho sektora objavili významnejšie rozdiely.

Tento novovznikajúci problém môže byť vážnejší, ako sa všeobecne usudzuje, hlavne kvôli tomu, že je skrytý za nedoceneným významom tohto sektora. **Kultúrny a kreatívny priemysel je ešte stále menej docenený ako ostatné tradičné druhy priemyslu, ktoré kultúrny a kreatívny priemysel predstihuje.** Iróniou je, že toto môže byť zapríčinené tým, že kultúrny a kreatívny priemysel generuje veľký podiel pridanej hodnoty lokálne. Keďže hlavné vstupy sú často skôr intelektuálne alebo nehmotné než fyzické, poskytované sú priamo, a nie sú nakupované. Inými slovami, veľký podiel pridanej hodnoty je generovaný priamo, ale tento fakt neregistrujú tí, ktorí sa sústreďujú na celkovú hodnotu výstupu alebo obratu ako ukazovateľa významu určitého odvetvia. K tomuto dochádza napriek tomu, že mnohí, ktorí sa venujú ekonomickému rozvoju, vyjadrujú obavy nad dopadmi zadávania zákaziek do oblastí mimo Európskej únie.

Definičné ťažkosti a problémy so sprístupnením a porovnávaním údajov vedú k tomu, že celkové posúdenie relatívneho významu kreatívneho sektora a jeho zložiek je mimoriadne náročné. Jednako však **ide o nepochybné rastúci sektor s potenciálom budúceho rastu**, ktorý smeruje minimálne k 10 % zamestnanosti v niektorých dynamickejších oblastiach Európy.

2.2.1 Opätovné potvrdenie „verejnej hodnoty“ kultúry

Problém podceňovania významu kultúrneho a kreatívneho sektora môže byť ešte viac sťažený, ak je pravda, že jeho prínos pre ekonomiku sa tradične podceňuje. Zdá sa, že takýto prípad je odôvodnený, pretože podľa všetkého je kultúrny sektor pre európsku ekonomiku podstatnejším prínosom – priamym aj nepriamym – než to prezentujú konvenčné štatistiky.

V posledných rokoch dochádza k lepšiemu oceneniu **skutočného priameho prínosu kultúrneho sektora**. Boli vypracované lepšie techniky na odhadnutie hodnoty, zvlášť techniky založené na koncepte „verejnej hodnoty“. Rastie však aj lepšie povedomie o nepriamych a dynamických účinkoch kultúrnej činnosti a stále viac sa hovorí o kultúrnom bohatstve Európy ako o strategickom zdroje. Uznanie prínosu kultúry pre kreativitu je ústrednou časťou tohto nového chápania.

Štúdia, ktorú roku 1995 vypracovala Trine Bille Hansen²⁸ o Kráľovskom divadle v Kodani, bola jedným z prvých príkladov využitia podmieneného oceňovania na odhadnutie skutočnej hodnoty Kráľovského divadla pre obyvateľstvo Dánska. Štúdia ukázala, že ochota verejnosti platiť bola omnoho vyššia, ako sa pôvodne predpokladalo a určite presiahla sumu, ktorú divadlo dostalo formou verejnej dotácie. Rozličné reprezentatívne prieskumy verejnosti, ktoré za posledných 35 rokov vykonalo Centrum pre kultúrny prieskum v Nemecku, dokazujú, že obyvateľstvo tejto krajiny oceňuje veľkú infraštruktúru a výstupy hudobných divadiel (opera atď.), vrátane širokej podpory pre ich verejné financovanie²⁹. V Spojenom kráľovstve realizovala Britská knižnica³⁰ spolu s BBC³¹ prieskum verejnej hodnoty, ktorého cieľom bolo určiť skutočný rozsah ich dopadu na ekonomiku Spojeného kráľovstva a v prípade BBC sa odhad verejnej hodnoty stal základom pre jej súčasný rámec verejnej zodpovednosti.

Rozvoj a míľniky tohto druhu sú vítané, pokiaľ ide o poskytovanie lepších a kvantitatívne presnejších vyhodnotení ekonomických a sociálnych dopadov dôležitých kultúrnych iniciatív. Môžu zohrávať dôležitú úlohu pri tvorbe verejnej politiky investovania do kultúrneho sektora. Tiež sú zvlášť dôležité v súčasnom kontexte, keďže podporujú rozvoj metodológií, ktoré poskytujú dôležité konceptuálne nástroje pre ekonomickú

²⁸ Trine Bille Hansen „Willingness-to-Pay for the Royal Theatre in Copenhagen as a Public Good“, dostupné na <http://www.springerlinkg.com/content/ku161438116706lm/>

²⁹ Pozri www.kulturforschung.de/en/default.html

³⁰ British Library “Measuring Our Value”: <http://www.bl.uk/pdf/measuring.pdf>

³¹ BBC „Building public value“: <http://www.bbc.co.uk/info/policies/bpv.shtml>

a sociálnu analýzu – nástroje, ktoré sa stále viac používajú na získanie presnejšieho vysvetlenia širších účinkov kultúrnej činnosti.

2.2.2 Kultúra vo vedomostnej ekonomike

K najzásadnejšiemu posunu v chápaní úlohy kultúry v rámci modernej spoločnosti však došlo vďaka novému vnímaniu **miesta kultúry vo „vedomostnej ekonomike“**. Moderné rozvinuté ekonomiky sa vyznačujú faktom, že ľudia si zarábajú na živobytie vyjadrovaním myšlienok či tvorením a používaním myšlienok, viac než vytváraním fyzických vecí. Je pravda, že vždy boli ľudia, ktorí žili z myšlienok a schopnosti myšlienky vyjadrovať, ale v súčasnosti je omnoho viac takýchto ľudí a robia to rôznorodejšími spôsobmi. Existujú dizajnéri a konzultanti každého druhu, softwaroví inžinieri, ľudia z médií a podnikatelia nových druhov. V podstate je to dôsledok toho, že verejnosť je ochotná platiť tým, ktorí ju stimulujú a zabávajú a ktorí ju priťahujú svojim estetickým zmyslom, pričom spoločnosti sú ochotné platiť tým, ktorí im pomáhajú tvarovať spôsob ich myslenia a ktorí poskytujú inšpiráciu a pozornosť pre ich činnosti.

Komunikácia kultúry zohráva v tomto svete ideí dynamickú úlohu, keďže poskytuje priamy kreatívny vstup cez jej schopnosť inšpirovať a realizovať nové myšlienky a nové prístupy. Pomáha vytvárať štruktúru kreatívnych snáh a podporovať kvalitu prostredníctvom uplatňovania tradičných disciplín, zapájania špecializovaných zručností a rešpektovania autenticity, ktorá je znakom skutočne kultúrneho úsilia. Aj významné pramene kultúry vo vzdelávacích inštitúciách, knižniciach, múzeách a archívoch predstavujú nesmierny zdroje, ktoré je možné využívať mnohými spôsobmi. V 18. storočí britský maliar Sir Joshua Reynolds povedal: „Génus začína imitovaním“.

Štúdia „Dopad kultúry na kreativitu“, ktorú v júni 2009 pre Európsku komisiu vypracovala agentúra KEA Europe Affairs, prináša dôvody vysvetľujúce, prečo kultúra má významnú úlohu vo vedomostnej ekonomike. Správa ilustruje, ako **môže byť kultúra hybnou silou pre technologické i netechnologické inovácie, stimulovať výskum a optimalizovať využívanie ľudských zdrojov pri rozvoji nových produktov a služieb**. Správa okrem iných prínosov podčiarkuje úlohu kultúry pri budovaní obchodných značiek (*branding*) a komunikácii hodnôt.

„Kreativita založená na kultúre je podstatným znakom post-industriálnej ekonomiky. Aby dnes firma zostala konkurencieschopná, potrebuje viac než iba efektívny výrobný proces, kontrolu nákladov a dobrú technologickú základňu. Potrebuje tiež silnú značku, motivovaných pracovníkov a vedenie, ktoré rešpektuje kreativitu a chápe jej procesy. Potrebuje vývoj produktov a služieb, ktoré spĺňajú očakávania ľudí, alebo ktoré tieto očakávania vytvárajú. Kreativita založená na kultúre môže byť v tomto smere veľmi nápomocná. Podľa tejto novej paradigmy sú marketing a služby rovnako dôležité ako výroba.... keďže na zachovanie konkurenčnej výhody už dlho nestačia iba rasty produktivity na výrobné úrovni.“

S rastúcim oceňovaním zdrojov a významu kreativity dochádza k veľmi dôležitým posunom v chápaní inovácií a ako inovácie v posledných rokoch podporujú konkurencieschopnosť.

Literatúra zaoberajúca sa touto problematikou je rozsiahla, ale pre túto štúdiu je zvlášť relevantný pracovný dokument Komisie, obsahujúci užitočné zhrnutie niektorých z týchto nových perspektív, ktorý bol zverejnený v septembri 2009 pod názvom „Výzvy podpory EÚ pre inovácie v službách“.³²

Tento dokument všeobecne obhajuje nový pohľad na **inovácie** v službách a uvádza, ako je tento nový pohľad presadzovaný. Spoločnosti, ktoré sa venujú službám, všeobecne neinovujú menej ako výrobné spoločnosti, ale robia to iným spôsobom, avšak politika podpory inovácií je stále zväčša orientovaná na model presadzujúci technológiu. Technológia môže byť dôležitá pre niektoré typy inovácií v službách. Avšak existujú aj iné aspekty, ktoré sú rovnako závažné, najmä obchodný proces, marketing a organizačné inovácie. Je zaujímavé, že stimul pre tieto formy inovácií môžu pochádzať z interakcie s užívateľmi a od zamestnancov, rovnako ako formálny výskum a vývoj. V tomto smere sú príkladom omnoho otvorenejších foriem inovácií, ktoré pôvodne opísal H. Chesbrough roku 2003.³³ Ako je neskôr uvedené, prínos kultúry k týmto procesom, ktoré sú ústredné pre správne fungovanie, najmä dynamických častí modernej ekonomiky, je hlavný dôvod, prečo sa obhajuje používanie zásahov založených na kultúre v rámci Štrukturálnych fondov.

Digitálna kultúra je oblasť, ktorá sa vyznačuje stále väčším počtom interakcií medzi kultúrou a ekonomikou v jej najširšom zmysle. Potenciál jednotlivcov aj inštitúcií participovať na kultúrnej aktivite a využívať kultúrne zdroje sa jasne znásobil vďaka aplikáciám IKT, a tento efekt je ďalej zosilňovaný tak, ako sa etapa rozvoja webu 2.0 s jeho dôrazom na interaktivitu a spoločnú tvorbu obsahu stáva stále samozrejmou. Rozvoj IKT nielen zaviedol nové formy kultúrnych prejavov, ale tiež značne pomohol kultúrnym inštitúciám pri riadení ich činností a poskytol omnoho širší prístup k ich materiálom v najrozličnejších nových formách.

Predovšetkým webová technológia má masívny dopad, nielen rozsiahlym rozšírením publika, ale tiež tým, že umožňuje, aby obsah bol zabalený do rôznych foriem, ktoré sú vhodnejšie a jednoduchšie umiestnené na vzdelávacie účely a pre špecializované publikum, vrátane tých, ktorí boli v minulosti často z účasti vylúčení. Webová technológia sľubuje dokonca viac, najmä v súvislosti s jej aplikáciami v mobilných zariadeniach a v kombinácii s rozvojom platformy Web 2.0. V poslednej dobe miesta ako stránky ako You Tube, MySpace, Flickr a ich následné variácie nielen umožnili

³² Commission Staff Working Document „Challenges for EU support to innovation in services“ SEC (2009) 1195 z 9. septembra 2009

³³ H. Chesbrough, „Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology“ (2003)

(zvyčajne mladým) jednotlivcom zaoberať sa novými formami seavyjadrenia, ale tiež poskytlí miesta na stretávanie s tradičnejšou kultúrou, keďže kultúrne inštitúcie tam umiestňujú svoj vlastný materiál ako spôsob prilákania pozornosti pre ich konvenčnejšiu ponuku.

IKT spolu s celou radou udalostí v sociálnom a vzdelávacom vývoji charakteristických pre vedomostnú ekonomiku badateľne búra bariéry medzi konvenčnou, tzv. „vysokou“ kultúrou a každodenným životom, vrátane komerčnej aktivity. Niektorí ľudia zavrhujú tento proces ako príklad zjednodušenia, „prispôsobenia pre tých menej náročných“. Skúsenosti však naznačujú, že existuje dôvod na optimizmus. Spájanie kultúry a pracovného prostredia jasne viedlo k zlepšeniu kvality života jednotlivcov a prinieslo komerčné výhody pre ich organizácie. Analýza konkrétnych projektov založených na kultúra poskytne ďalšie dôkazy na podporu tohto optimizmu.

V pozadí tohto vývinu sa počas mnohých rokov budovali kapacity na zásahy založené na kultúre. Interakcia medzi kultúrnymi inštitúciami a vzdelávaním sa v posledných rokoch posilnila za podpory poskytovanej rôznymi spôsobmi s cieľom dosiahnuť, aby vzdelávanie sa bolo priamejšie a motivujúcejšie. „Kreatívne partnerstvá“, v ktorých kultúrne organizácie spolupracujú so vzdelávacími inštitúciami a tiež vedeckými ustanovizňami, podnikmi a verejnou správou sú podrobnejšie skúmané s úmyslom podporovať kreativitu a inovácie a lepšie zosúladiť zručností a pracovných miest. Podobne kultúrne skupiny zvýšili svoje zapojenie do práce so znevýhodnenými členmi spoločnosti, vrátane väzňov alebo migrantov, zvyčajne podporovanej verejnými zdrojmi, ktoré sú určené na budovanie a zachovanie „sociálneho kapitálu“ – štruktúr, ktoré podporujú kohéziu v spoločnosti v rámci sociálnych skupín a aj medzi nimi.

Trhové ekonomiky, ak majú správne fungovať, potrebujú dobre fungujúce sociálne štruktúry a tiež zdravý právny a administratívny rámec. V skutočnosti sa javí, že platí, že moderné ekonomiky stále viac závisia od relatívne krehkých sociálnych sietí, ktoré sa ľahko narušia, ak sa potrebe sociálnej kohézie a spoločného cieľu nevenuje príslušná pozornosť. Z týchto dôvodov a tiež vzhľadom na ich vhodnosť sú **sociálna kohézia a celková integrácia** dôležité z ekonomického hľadiska. Projekty založené na kultúre môžu na tejto úrovni významne prispieť.

2.3 Kultúra a Štrukturálne fondy

Štrukturálne fondy predstavujú najdôležitejší nástroj Európskej únie pri financovaní ekonomického a sociálneho rozvoja. Popri Spoločnej poľnohospodárskej politike sú Štrukturálne fondy najväčším samostatným finančným blokom.

2.3.1 Štrukturálne fondy – programové obdobie 2000 - 2006

V programovom období 2000 – 2006 mali Štrukturálne fondy rozpočet 195 miliárd EUR (čo je takmer 30 % celkového rozpočtu EÚ).

V tomto období boli Štrukturálne fondy rozdelené do štyroch špecifických fondov:

- Európsky fond regionálneho rozvoja (ERDF);
- Európsky sociálny fond (ESF);
- Finančné nástroje na usmerňovanie rybného hospodárstva (FIFG);
- Európsky poľnohospodársky riadiaci a garančný fond (EAGGF).

Okrem toho bol zriadený aj Kohézny fond, ktorý bol zameraný priamo na dopravné projekty a environmentálne projekty týkajúce sa infraštruktúry-

Definované boli tri prioritné ciele:

- Oblasti prioritného cieľa 1 zahrňovali okrajové a málo rozvinuté regióny;
- Cieľ 2 sa zameriaval na tie oblasti, ktoré prechádzali štrukturálnymi zmenami (vrátane bývalých vidieckych oblastí, ktoré pôvodne do roku 2000 boli klasifikované ako Cieľ 5b);
- Cieľ 3 (financovaný z ESF) sa zameriaval na vzdelávanie nezamestnaných.

Operačné programy (OP) riadené na národnej alebo regionálnej úrovni predstavovali hlavnú formu implementácie a spolu tvorili 94 % Štrukturálnych fondov.

Iniciatívny Spoločenstva (Programy INTERREG III, LEADER, EQUAL a URBAN), ktoré tvorili 5,35 % Štrukturálnych fondov, boli riadené priamo Komisiou a boli otvorené pre verejnú súťaž, do ktorej sa mohli zapojiť miestne a regionálne orgány.

Iniciatíva Inovatívne opatrenia bola financovaná na základe článku 22 ERDF a tvorila iba malú časť rozpočtu – nie viac ako 0,5 % celkového rozpočtu a podporoval experimentálne projekty realizované miestnymi alebo regionálnymi orgánmi, pričom tieto projekty skúmali a rozvíjali inovatívne metódy ekonomického a sociálneho rozvoja.

Paralelne so Štrukturálnymi fondmi existovali programy pomoci pre kandidátske krajiny (PHARE, IPSA a SAPARD) s celkovým rozpočtom 21,8 miliárd EUR na podporu projektov a schém na oživenie miestnych ekonomík pri príprave na členstvo. Roku 2007 boli tieto programy nahradené programom IPA – Nástrojom predvstupovej pomoci (Instrument of the Pre-Aid).

Všetky operačné programy Štrukturálnych fondov musia byť vyhodnocované ex-ante, v polovici obdobia a ex-post. Hodnotenia operačných programov ex-post pripravuje Komisia. V čase prípravy tejto správy vyhodnotenie ex-post Štrukturálnych fondov 2000-2006 ešte nebolo zverejnené. Hodnotenia ex-ante a v polovici obdobia pripravujú samotné členské štáty a v mnohých prípadoch sú už k dispozícii a poskytujú informácie o úrovni financovania prideleného všeobecným prioritám a špecifickejším opatreniam, a tiež o skutočnej úrovni výdavkov na obdobie 2000 – 2006.

2.3.2 Kultúra v rámci priorít Štrukturálnych fondov 2000 – 2006

Analýza zásahov založených na kultúre, ktorej význačná časť je venovaná hodnoteniu, by mala začať s povahou cieľov, ktoré stanovili Štrukturálne fondy. Avšak ani identifikácia cieľov nie je jednoduchá vzhľadom na viacnásobné vrstvy realizovania Štrukturálnych fondov, v rámci ktorých sú celkové cieľ stanovené na európskej úrovni interpretované a modifikované, aby zohľadnili najprv národné a potom miestne podmienky. Preskúmanie usmernení poskytnutých na európskej úrovni však napriek tomu umožňuje určitý pohľad na spôsob myslenia tvorcov politik v čase, keď bol dohodnutý rámec Štrukturálnych fondov. Priority uvedené pre dve programové obdobia v rozhodnutiach a nariadeniach Rady a Parlamentu a oznámeniach Komisie naznačujú **rozsah činností založených na kultúre v rámci Štrukturálnych fondov** a ako sa tieto činnosti zmenili v priebehu týchto dvoch období.

V programovom období 2000 – 2006 orgány členských štátov pri zohľadnení troch prioritných cieľov a usmernení určených na úrovni EÚ pripravili Rámce podpory Spoločenstva (Community Support Frameworks (CFS), ktoré upravili rámce Spoločenstva, ktoré zohľadňali národné podmienky a priority a viedli k zavedeniu Operačných programoch (OP)³⁴, ktoré boli riadené na národnej alebo regionálnej úrovni. Na Operačné programy pripadlo 94 % celkového rozpočtu.

Dôležitým aspektom pre túto správu je rozsah podpory kultúrnych činností v tomto rámci.

Oznámenie Komisie o „Kohéznej politike a kultúre, príspevku k zamestnanosti“ z roku 1996 identifikovalo mnohé projekty súvisiace s kultúrou, ktoré boli realizované s podporou Štrukturálnych fondov v skoršom období a ktoré generovali bohatstvo a zamestnanosť a prispeli k cieľom regionálnych politik EÚ.

Nariadenie Rady z 21. júna 1999³⁵, ktoré ustanovuje všeobecné podmienky Štrukturálnych fondov pre programové obdobie 2000 – 2006, určuje tri všeobecné ciele, ktoré sú uvedené vyššie. Usmernenie na riešenie týchto cieľov na národnej a regionálnej úrovni bolo potom uvedené v oznámení Komisie³⁶, ktoré nasledovalo po tomto nariadení. Tu je však vhodné uviesť, že úvodná časť tohto nariadenia uvádza, že „kvalita prirodzeného prostredia a prostredia vytvoreného človekom“ prispieva k premene regiónov, aby boli „ekonomicky a sociálne atraktívnejšie“ a podporuje tvorbu udržateľnej zamestnanosti.

Oznámenie určuje tri priority, ktoré musia členské štáty zohľadniť pri rozvoji podporných rámcov a operačných programov:

³⁴ CFS a OP sa niekedy spoločne uvádzajú ako Jednotné programovacie dokumenty.

³⁵ Nariadenie Rady (ES) č. 1260/1999 z 21. júna 1999 ustanovujúce všeobecné podmienky Štrukturálnych fondov

³⁶ Oznámenie Komisie z 1. júla 1999 o Štrukturálnych fondoch a ich koordinácii s Kohéznym fondom: Usmernenie pre programy v programov období 2000 - 2006

- zvyšovanie konkurencieschopnosti regionálnych ekonomík s cieľom vytvárať udržateľné pracovné miesta;
- zvyšovanie zamestnanosti a sociálnej kohézie, hlavne prostredníctvom modernizácie v oblasti ľudských zdrojov;
- mestský a vidiecky rozvoj v kontexte vyváženého európskeho územia.

Podľa priority regionálnej konkurencieschopnosti a čiastkovej priority „Konkurenčné podniky pre tvorbu zamestnanosti“ je zdôraznený význam zamestnanosti v sektore služieb a medzi „oblasťami so zvláštnym potenciálom“ bola určená oblasť „turistického ruchu a kultúry“.

Oznámenie Komisie ďalej vysvetľuje význam tohto sektora. Uvádza sa, že turistický ruch je podľa výkonu aj tvorby nových pracovných miest jedným z hlavných rastúcich odvetví Európy, ale aj v celosvetovom meradle. Turistický ruch tak predstavuje dôležitú ekonomickú výhodu pre mnoho regiónov, vidieckych oblastí a miest v Európskej únii, a preto by sa mala zabezpečovať podpora vyváženého a udržateľného rozvoja turistického ruchu, najmä prostredníctvom:

- modernizácie infraštruktúry súvisiace s turistickým ruchom a zlepšenia efektívnosti takejto infraštruktúry,
- modernizácie zručností a profesijných profilov s cieľom lepšie odpovedať na očakávania turistov a potreby priemyslu,
- podpory podnikateľských partnerstiev, verejno-súkromnej spolupráce a vytvárania sietí s cieľom integrovať rozličné služby zapojené do reťazca turistického ruchu.

Oznámenie ďalej uvádza, že turistický ruch a kultúra sú úzko prepojené, pretože kultúrne dedičstvo nielen prispieva k rozvoju miestnej a regionálnej identity, ale tiež láka turistov a pomáha pri rozvoji udržateľného rozvoja a vysoko-kvalitného turistického ruchu. Kultúra preto ponúka príležitosti pre ďalšiu zamestnanosť, čo je veľmi dôležité pre znevýhodnené regióny, ak v nich existuje vysoká koncentrácia kultúrneho potenciálu. Oznámenie preto končí konštatovaním, že do stratégií rozvoja turistického ruchu je nevyhnutné začleniť kultúrny rozmer, a v tomto zmysle oznámenie podporuje tradičný pohľad na úlohu kultúry v rámci ekonomiky, t.j. úlohu kultúry v úzkom spojení s turistickým ruchom.

Oznámenie však tiež predstavuje začiatky širšieho pohľadu na úlohy kultúry. O kultúre hovorí ako o „bode ekonomického rastu“ a poznamenáva, že „kultúrny potenciál regiónu prispieva k tomu, že región je vo všeobecnosti atraktívnejší pre investorov zvonku“, že „kultúra zohráva stále dôležitejšiu úlohu pre súkromnú ekonomiku a má značný potenciál pre rast a tvorbu pracovných miest“. Komisia preto v tomto oznámení vyzýva členské štáty, aby „viac využívali potenciál zamestnanosti, ktorý prinášajú inovatívne a kreatívne kultúrne produkty, napríklad v oblastiach online služieb súvisiacich

s kultúrou, médií a informačnej spoločnosti, alebo oblasti dizajnu...” a zdôrazňuje, že flexibilné školenie a vzdelávanie pre profesie týkajúce sa kultúry je nielen potrebné pre samotné kultúrne sektory, ale tiež prispieva k „zachovaniu a modernizácii tradičných činností a vzniku úplne nových zručností, ktoré súvisia napríklad s informačnou spoločnosťou“. Oznámenie obsahuje aj iné krátke odkazy na kultúru v súvislosti s jej prínosom pre rozvoj mestských a vidieckych oblastí pros jej prínosom pre rozvoj mestských a vidieckych oblastí prostredníctvom využívania ich príslušného dedičstva.

Celkovo preto v tejto fáze (1999) a na tejto najvšeobecnejšej úrovni politiky EÚ spočíval prínos kultúry podľa prevažujúceho spôsobu myslenia o jej potenciálnom prínose pre ekonomiku a pre spoločnosť všeobecnejšie hlavne v jej význame pre turistický ruch. Avšak už vtom čase vidíme **začiatky širšieho vnímania úlohy kultúry** s odkazom na jej závažnosť pri zvyšovaní atraktívnosti regiónov a podporovaní vnútorných investícií, jej prepojenia s rozvíjaním informačných technológií a ocenenie jej prínosu k rozvoju zručností.

2.3.3 Štrukturálne fondy 2007 – 2003

Na programové obdobie rokov 2007 – 2013 bolo vyčlenených 347 miliárd EUR (pri súčasných cenách).

Pre nové programové obdobie boli zavedené mnohé zmeny orientácie a implementácie Štrukturálnych fondov. Z hľadiska cieľov sú jednotné usmernenia pre rast a zamestnanosť podľa obnovenej Lisabonskej stratégie ústredným bodom záujmu a z hľadiska rozsahu boli Štrukturálne fondy obmedzené na Európsky fond regionálneho rozvoja a Kohézny fond. Spoločne bol vypracovaný základný princíp uplatňovania týchto fondov ako „kohézna politika“ a stanovené boli tri nové široké ciele:

- Konvergencia (81 % fondov) pre najmenej rozvinuté oblasti (hlavne bývalý Cieľ 1) s HDP na obyvateľa menej ako 75 % priemeru EÚ, alebo tých oblastí, ktorých HDP na obyvateľa je síce viac ako 75 % priemeru EÚ, ale iba ako dôsledok štatistického účinku rozšírenia EÚ;
- Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť (15,95 %) pre regióny (hlavne bývalý Cieľ 2), na ktoré sa nevzťahuje cieľ Konvergencia a pre tie regióny, ktoré využívajú prechodnú podporu v dôsledku štatistického účinku rozšírenia EÚ;
- Územná spolupráca alebo (INTERREG IV) (2,52 %) pre regióny (úroveň NUTS 3) nachádzajúce sa v pohraničných oblastiach, určitých oblastiach externých hraníc a pre regióny nachádzajúce v prímorských oblastiach do vzdialenosti maximálne 150 km od pobrežia. (Všetky oblasti sú oprávnené zapojiť sa do sietí spolupráca).

Nasmerovanie „Kohéznej politiky“ bolo uvedené v Strategických usmerneniach určených podľa rozhodnutia Rady zo 6. októbra 2006.³⁷ Tieto usmernenia určili, že podporované programy by sa mali snažiť zacieliť zdroje na nasledujúce tri priority:

- zlepšenie atraktívnosti členských štátov, regiónov a miest zlepšením prístupu, zabezpečením primeranej kvality a úrovni služieb a zachovanie prostredia
- podpora inovácií, podnikateľstva a rastu vedomostnej ekonomiky prostredníctvom výskumných a inovačných kapacít, vrátane nových informačných a komunikačných technológií
- vytvorenie lepších a nových pracovných miest a zvýšenie zamestnanosti atraktívnejšími možnosťami alebo podnikateľskou činnosťou, zlepšenie prispôsobivosti pracovníkov a podnikov a zvyšovanie investícií do ľudského kapitálu.

2.3.4 Kultúra v rámci priorít Štrukturálnych fondov 2007 – 2013

Usmernenia obsahujú odkazy na kultúru, ktoré sú jednotnejšie, a teda rozšírenejšie ako v predchádzajúcom období. Široké poňatie možného prínosu kultúry naznačeného v usmerneniach pre predchádzajúce programové obdobie má teraz ústrednejšie miesto, a odkazy na turistický ruch sú adekvátne zredukované. Preto v usmernení týkajúcom sa potreby „urobiť z Európy a jej regiónov atraktívnejšie miesta na investície a prácu“ existuje odkaz na rozvíjanie atraktívnych podmienok pre podniky a pre vysokokvalifikovaný personál, pričom toto môže zahŕňať obnovu fyzického prostredia a „rozvoj prírodného a kultúrneho bohatstva“. Usmernenie o „lepších a nových pracovných miestach“, ktoré je koordinované s Európskou stratégiou zamestnanosti, zahŕňa odkaz na investície na zlepšenie sociálnej, zdravotnej a kultúrnej infraštruktúry ako súčasť celkovej orientácie.

Najzrejmšie postavenie kultúry však vyplýva z ustanovení pre teritoriálny rozmer kohéznej politiky. Tu je kultúra v prvom rade chápaná ako integrálna časť mestského rozvoja, ktorá podporuje prínos miest pre rast a zamestnanosť a dokonca je súčasťou nového konceptu „územnej súdržnosti v tomto kontexte, „prepojená s históriou, kultúrou ako inštitucionálnou situáciou jednotlivých členských štátov“. Potvrdená je tiež úloha kultúry pri získaní a udržaní vysokokvalifikovaných pracovníkov, spolu s jej miestom pri obnove fyzického prostredia a opätovného rozvoja nevyužívaných pozemkov s pustnúcou zástavbou prostredníctvom zachovania a rozvoja historického a kultúrneho dedičstva.

Zdôraznená je tiež úloha kultúry pre „ekonomickú diverzifikáciu vidieckych oblastí, oblastí rybného hospodárstva a oblastí s prírodným znevýhodnením“. Tu je opäť špecifické prepojenie s turistickým ruchom, ale ide o koncept vysokokvalitnej a integrovanej formy turistického ruchu, ktorá prináša celý rad výhod.

³⁷ Rozhodnutie Rady zo 6. októbra 2006 o strategických usmerneniach Spoločenstva o súdržnosti.

Postavenie kultúry v miestnom a regionálnom rozvoji v programovom období 2007 – 2013, ako to roku 2006 na najvšeobecnejšej úrovni vyjadrili Usmernenia k Štrukturálnym fondom, je potom možné zhrnúť takto:

Postavenie kultúry v Usmerneniach k Štrukturálnym fondom na programové obdobie 2007 - 2013

• Kultúra má rozhodujúcu úlohu pri premene Európy a jej regiónov na atraktívnejšie miesto na investovanie a zamestnanie;• Kultúrne činnosti a zariadenia majú dôležité miesto pri rozvoji fyzického prostredia miesta obcí a najmä pri obnove starých priemyselných miest;• Kultúra je dôležitá na získanie a udržanie vysokokvalifikovaných ľudí;• Kultúra má priamy prínos pre tvorbu nových a lepších pracovných miest a pre význam prírodného bohatstva a kultúrneho bohatstva a ich vzájomného ovplyvňovania, ale tieto koncepty zostávajú nedostatočne rozvinuté;• Kultúrne dedičstvo je dôležité pri rozvoji vidieckych oblastí; zvlášť prostredníctvom jeho prínosu pre vidiecky turistický ruch;• Vo všeobecnosti sa turistický ruch ešte stále považuje za dôležitý rovnako ako prínos kultúry pre rozvoj, ale väčší dôraz sa kladie na úlohu kultúry pri podpore udržateľného, vysokokvalitného cestovného ruchu, ktorý je vhodne začlenený do ostatných činností.

Z pohľadu nedávneho vývoja je však zaujímavé, že tieto usmernenia **neobsahujú žiadne odkazy na podporu kreativity a inovácií prostredníctvom kultúry**, a v skutočnosti vôbec žiadny odkaz na kultúru pod hlavičkou „Zlepšenie vedomostí a inovácií pre rast“.

V ani jednom z týchto dvoch programových období výslovné odkazy v usmerneniach na kultúrne činnosti nepostihujú celú podstatu veci, pričom stále prezrádajú spôsob myslenia v danom čase. Projekty založené na kultúre majú mimoriadne veľkú schopnosť riešiť ostatné aspekty týchto usmernení.

Počiatkové preskúmanie logickej podstaty zásahov prostredníctvom Štrukturálnych fondov na ich najvšeobecnejšej úrovni zaujímavo ozrejmilo očakávanú úlohu kultúry v týchto dvoch programových obdobiach. Aj keď táto očakávaná úloha je vyjadrená v širšom zmysle, je možné badať vývoj od zamerania sa na prínos kultúry pre turistický ruch v skoršom období k širšiemu chápaniu úlohy kultúry, a ak turistický ruch je spomenutý, väčší dôraz je kladený na prínos kultúry pre kvalitu a udržateľnosť. Už v druhom období je výraznejší odkaz na premenu Európy na atraktívnejšie miesto na investovanie a prácu, rovnako ako na rad ostatných faktorov: úloha kultúry pri získaní a udržaní vysokokvalifikovaných ľudí a vzájomné pôsobenie prírodného bohatstva a kultúrneho bohatstva, najmä pri poskytovaní vhodne integrovaného a vysokokvalitného turistického ruchu.

Ciele uvedené v nariadeniach vo všeobecnosti nenaznačujú pochopenie potenciálu kultúry byť prínosom, pravdepodobne čo najzaujímavejším spôsobom, pre splnenie ostatných cieľov Štrukturálnych fondov a neposkytujú rámec pre zložitosti integrovanejšieho prístupu, ktorý sa prípadne očakával, najmä v druhom období. Avšak odkaz na kompletnú škálu cieľov umožňuje, aby niektoré ostatné možnosti a tiež relatívna prítomnosť kultúry boli zohľadnené ako téma v rozličných častiach celkovej štruktúry. Preskúvanie logického základu zásahov má navyše mnoho výhod. Na najvšeobecnejšej úrovni to umožňuje oceniť vývoj myšlienok v tejto oblasti. **Prvé vyhlásenia z roku 1999 sa jasne líšia od vyhlásení z roku 2006 a je tiež možné sledovať, ako sa diskusia od začiatku súčasného obdobia vyvinula.** Tiež je veľmi dôležité si uvedomovať, aké boli počiatočné ciele a očakávania, a dať ich do kontrastu so súčasnými výsledkami. Tiež je však dôležité sledovať širšie usmernenia k politike Štrukturálnych fondov, z najvyššej úrovni smerom dolu, cez rámce zvláštnych fondov, v iniciatívach Spoločenstva a na národných a regionálnych úrovniach, v rámci podpory a operačných programov až k bodu, kde sa implementujú v špecifických programoch. Je zjavné, že nie je možné preskúmať všetky projekty, dokonca ani nie všetky operačné programy vo všetkých relevantných regiónoch Európskej únie. Použitý je selektívnejší prístup. Nasledujúca časť však jasne ukazuje, že je možné hovoriť aj o aplikovaní všeobecného rámca na národnej a miestnej úrovni.

2.3.5 Ciele súvisiace s kultúrou v rámci Štrukturálnych fondov 2000-2006 a 2007-2012

Odkazy na kultúru a súvisiace činnosti v usmerneniach k Štrukturálnym fondom sú špecifickejšie na úrovni konkrétnych fondov, najmä v druhom programovom období. Nariadenie o Európskom fonde regionálneho rozvoja³⁸ na **obdobie 2000-2006** uvádza okrem iného zoznam siedmich aplikácií: „rozvoj turistického ruchu a kultúrnych investícií, vrátane ochrany kultúrneho a prírodného bohatstva“, konkretizujúce „za predpokladu, že vytvárajú udržateľné pracovné príležitosti“. Európsky sociálny fond (ESF) a Finančný nástroj na usmerňovanie rybného hospodárstva (FIFG) neobsahujú žiadnu konkrétnu zmienku o kultúre alebo súvisiacich činnostiach. Európsky poľnohospodársky podporný a záručný fond (EAGGF) uvádza iba „obnovu a rozvoj obcí a ochranu a zachovanie vidieckeho dedičstva“ a tiež „podporu turistických a remeselných činností“ ako súčasť „podporovania úprav a rozvoja vidieckych oblastí“.

Na úrovni iniciatív Spoločenstva však nájdeme viacej podrobností. Iniciatíva INTERREG uvádza nadnárodnú spoluprácu „pri rozumnom riadení kultúrneho dedičstva“ a spomína turistický ruch a kultúru medzi „ostatnými všeobecnejšími témami“, kde je možná podpora. Iniciatíva Leader+ spomína „experimentovanie s novými spôsobmi posilňovania národného a kultúrneho dedičstva“ ako jeden z hlavných cieľov, pričom

³⁸ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1080/2006 o Európskom fonde regionálneho rozvoja

iniciatíva URBAN II uvádza niekoľko odkazov, vrátane „ochrany a obnovy budov a verejných priestorov, obnova zanedbaných miest a kontaminovanej pôdy“ a „záchrany a rozvoja kultúrneho a environmentálneho dedičstva“.

V období 2007-13 sú ustanovenia o činnostiach založené na kultúre v jednotlivých fondoch rozpracované podrobnejšie. Európsky fond regionálneho rozvoja obsahuje ustanovenia pre všetky jednotlivé hlavné priority.

Priorita 1 (Konvergencia) uvádza „investície do kultúry, vrátane ochrany, podpory a zachovania kultúrneho dedičstva“, „rozvoj kultúrnej infraštruktúry na podporu sociálno-ekonomického rozvoja, udržateľného turistického ruchu a zlepšenej regionálnej atraktívnosti“ a spomína pomoc na zlepšenie poskytovania kultúrnych služieb prostredníctvom nových služieb s vyššou pridanou hodnotou.

Priorita 2 (Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť) odkazuje na „ochranu a posilnenie prírodného a kultúrneho dedičstva na podporu sociálno-ekonomického rozvoja a prírodného a kultúrneho bohatstva ako potenciál pre rozvoj udržateľného turistického ruchu.

Priorita 3 (Európska územná spolupráca) zahrňuje viacero odkazov:

- podpora podnikateľstva, najmä rozvoj malých a stredných podnikov, turistického ruchu, kultúry a cezhraničného obchodu
- podpora a zlepšenie spoločnej ochrany a spravovania prírodných a kultúrnych zdrojov a ochrana pred prírodnými a technologickými rizikami
- podpora prepojení medzi mestskými a vidieckymi oblasťami
- znižovanie izolovanosti prostredníctvom zlepšeného prístupu k dopravným, informačným a komunikačným sieťam a službám, a cezhraničným vodným, odpadovým a energetickým systémom a zariadeniam
- rozvoj spolupráce, kapacity a spoločného využívania infraštruktúry, najmä v sektoroch, ako sú zdravotníctvo, kultúra, turistický ruch a vzdelávanie.

Európsky sociálny fond opäť neobsahuje konkrétne ustanovenia týkajúce sa kultúry, ale spomína napríklad „posilnenie sociálnej inklúzie znevýhodnených skupín, najmä podporou ciest vedúcich k integrácii a opätovného vstupu do zamestnania pre znevýhodnených“.

V rámci prioritnej osi 3 (Širší vidiecky rozvoj) uvádza Európsky fond regionálneho rozvoja podporu kultúrnych a voľnočasových aktivít, obnovu a rozvoj obcí a ochranu a zachovanie vidieckeho dedičstva, a v časti o kvalite života spomína podporu „aktivít turistického ruchu“ a „ekonomickej diverzifikácie“.

Európsky rybársky fond spomína „podporu eko-turizmu a obnovu a rozvoj pobrežných usadlostí a osád, ktoré sa zaoberajú rybolovom, a ochranu a podporu prírodného a architektonického dedičstva“.

V usmerneniach k Štrukturálnym fondom existuje celý rad odkazov na rozličných úrovniach na úlohu kultúry v rámci Kohéznej politiky. Jednako však zrejme ešte stále nie je plne docenený potenciál kreatívneho sektora a jeho úzkeho vzťahu s rozvojom vedomostnej ekonomiky. Je zrejme, že neexistuje celková vízia pre koherentný a systematický prínos tohto sektora k riešeniu problémov, ktorými sa zaoberá Kohézna politika. Je zaujímavé, že pokiaľ ide o národné a regionálne programy, existujú dosť závažné rozdiely, ktoré sa začínajú objavovať v súčasnom období medzi tými členskými štátmi, ktoré považujú kreatívny sektor za možnú oblasť konkurenčnej výhody, a tými členskými štátmi, ktoré ešte stále nazerajú na kultúru izolovane, alebo ju stále považujú za súčasť rozvoja turistického ruchu.³⁹

³⁹ Žiaľ pri skúmaní podrobností Operačných programov v EÚ nie je možné sa venovať tejto téme systematicky, ale tieto rozdiely v chápaní sú často zrejme v orientácii projektov a príklady tohto sú uvedené v nasledujúcej kapitole.

Kapitola 3

ANALÝZA DŮKAZOV

Táto kapitola sa zaoberá skúmaním dôkazov programov a projektov založených na kultúre a podporených Štrukturálnymi fondmi. Cieľom je sprostredkovať ponaučenie, ktoré vyplýva z celej rady prípadov, ktoré ilustrujú rozličné aspekty prístupov založených na kultúre týkajúcich sa miestneho a regionálneho rozvoja.

3.1 Úvod

Zásahy podporujúce miestny a regionálny rozvoj v rámci Štrukturálnych fondov v súčasnom a predchádzajúcom programovom období sa uskutočnili aj napriek stále a rýchlo sa meniacej situácii. Zvlášť v poslednom roku predpoklady o všeobecných úrovniach činnosti – výkone a zamestnanosti, o spotrebiteľskom správaní a povahe niekoľkých hnacích síl súčasnej ekonomiky, boli spochybnené. V období od roku 2000 došlo k niekoľkým dramatickým zmenám v situácii kreatívneho sektora. Na začiatku skúmania, ako prispeli činnosti založené na kultúre k miestnemu a regionálnemu rozvoju, je vhodné zhrnúť názory, ktoré teraz ovplyvňujú, ako sa spätne pozeráme na tento vývoj v priebehu desaťročia.

Počas tohto obdobia sa v kreatívnom sektore objavil celý rad dôležitých nových charakteristík:

Nové charakteristiky kreatívneho sektora

- V mnohých regiónoch kreatívny sektor rýchlo rastie, predstihuje ostatné viac vybudované sektory, pokiaľ ide o rast počtu nových podnikov, obrát a zamestnanosť; v mnohých prípadoch už teraz absolútna veľkosť tohto sektora presahuje veľkosť ostatných tradičných odvetví
- Mnohé mestá a regióny a niektoré členské štáty majú určitú formu stratégie pre kreatívny sektor; zameranie a podrobnosti tejto stratégie sa však značne líšia; vo väčšine rozvinutých regiónoch je podpora kreatívneho sektora súčasťou stratégie pre jednotlivé odvetvia vedomostnej ekonomiky
- Kultúra vo svojich mnohých formách je dynamom kreatívnej ekonomiky; poskytuje disciplínu a inšpiráciu, infraštruktúru, kvalifikovaný personál, motiváciu a komunikačné prostriedky pre veľkú časť širšieho kreatívneho sektora. Je zdrojom významnej časti kreativity, ktorá napokon sektoru aj pomenovala.
- Prínos kreatívneho sektora pre ciele Lisabonskej stratégie je stále viac oceňovaný, najmä jeho dynamické kvality kreativity a inovácií
- Sektor je rôznorodý a variabilný, má relatívne nízke bariéry vstupu, ale silný potenciál rastu; produktívne využíva infraštruktúru a technológiu IKT a zvyčajne máva flexibilné podmienky pracovného vzťahu.
- Kreatívny sektor je schopný využívať rozsiahle zdroje, rozvinuté v priebehu rokov vo forme všeobecne etablovaného celoeurópskeho poskytovania vzdelávania

a výchovy v oblasti umenia a humanitných vied a kreatívnych aspektov ostatných disciplín.

- Kreatívny sektor, najmä jeho vnútorný dynamizmus a rastový potenciál, sa vyznačuje mnohými atraktívnymi kvalitami z pohľadu miestneho rozvoja; využíva celý rad zručností na najrôznejších úrovniach; vo väčšine prípadov je možné povedať, že splňuje kritéria spoločenskej zodpovednosti. Je inkluzívny a zvyčajne zahŕňa „čisté“ procesy šetrné k životnému prostrediu;
- Z technickejšieho pohľadu, kreatívne činnosti často generujú pozitívne externality v oblastiach, kde pôsobia; ich otvorenosť a vzájomné pôsobenie s ostatnými činnosťami vedie k vzniku účinkov zoskupovania. Často generujú vysoký podiel pridanej hodnoty na miestnej úrovni.

Mnohé z týchto charakteristík na začiatku obdobia, ktoré je predmetom tohto skúmania, neboli všeobecne uznávané. Ako je už skôr uvedené, v danej fáze sa kultúra stále rozlišovala ako zvláštna a iná sféra činnosti, ktorá má ekonomický dopad iba prostredníctvom svojej úlohy v rámci turistického ruchu. Širší sociálny potenciál kultúrnych činností sa takmer vôbec neuznával. Ako sme poukázali, zvlášť Európsky sociálny fond vo svojich celkových plánoch a usmerneniach neuvádzal žiadne výslovné ustanovenia týkajúce sa činností na základe kultúry.

Je potrebné uviesť, **že úloha kultúry pre sektor turistického ruchu** a ako priameho tvorcu príjmu a nových pracovných miest by sa nemala prehliadať. Kultúra je sama o sebe veľmi dôležitá, najmä pre niektoré regionálne a národné ekonomiky. Napriek tomu podľa všeobecného vnímania je toto iba jedna časť predstavy.

Aj keď všeobecný politický rámec na národnej a európskej úrovni nezohľadňuje širšie možnosti kreatívneho sektora na začiatku dekády, existovali výnimky, napríklad iniciatívy vlády Spojeného kráľovstva v tejto oblasti a tiež iné príklady, keď si zodpovední uvedomili širšie možnosti. Ako je zrejmé podľa niektorých príkladov, ide o aspekty, ktoré je nutné zohľadniť.

3.2 Rozsah projektov založených na kultúre v rámci Štrukturálnych fondov

V prvom rade je nutné začať so stručným vysvetlením všeobecných výdavkov na činnosti založenej na kultúre v uvažovaných dvoch programových obdobiach. Už sme uviedli, že Usmernenia k Štrukturálnym fondom vyhradili určité výdavky na činnosti založené na kultúre v oboch uvažovaných programových obdobiach. Tieto usmernenia boli samozrejme doplnené národnými a regionálnymi stanovami priorít, ktoré znamenali, že usmernenia boli v rámci špecifických operačných programov a na projektovej úrovni boli implementované rozličnými spôsobmi. Ako bolo možné očakávať, v členských štátoch zväčša došlo k rôznym situáciám ohľadom rozsahu, do ktorého bola činnosť založená na kultúre podporovaná.

3.2.1 Kultúra a Štrukturálne fondy 2000 – 2006

Prehľad databázy DG REGIO pre programové obdobie 2000 – 2006 dokazuje, že kultúrne projekty boli v rôznych členských štátoch financované prostredníctvom:

- zvláštnych celonárodných operačných programov vyhradených kultúre;
- začlenenia projektov s výrazným kultúrnym aspektom do operačných programov venovaných špecifickým odvetviám alebo oblastiam života (napr. operačné programy týkajúce sa rozvoja informačnej spoločnosti, turistického ruchu, mestskej obnovy/rozvoja, životného prostredia alebo dopravy);
- začlenenia činností s priamymi alebo nepriamymi kultúrnymi prvkami do programov, ktoré sa týkajú jednotlivých regiónov (podstatná časť operačných programov);
- iniciatív realizovaných na úrovni Spoločenstva (napr. INTERREG, Urban, Equal atď. ...)

Analýza **operačných programov 15** členských štátov Európskej únie, uskutočnená roku 2002, v čase Európskeho fóra o umení a dedičstve, odhalila významné rozdiely medzi krajinami vo vzťahu k začleneniu kultúry ako priority. Tabuľka č. 1 nižšie uvádza prehľad niektorých výsledkov spolu s údajmi o celkových finančných zdrojoch vyčlenených pre jednotlivé členské štáty v programovom období 2000 – 2006.

Na základe tabuľky je možné poznamenať, že južné členské štáty a Francúzsko preukazujú vyšší záujem o financovanie kultúrnych programov prostredníctvom Štrukturálnych fondov, ako je tomu v severných členských štátoch EÚ. Je možné tiež identifikovať výrazné rozdiely v typoch podporovaných činností.

Operačné programy, ktoré zahrňujú špecifické kultúrne činnosti (Štrukturálne fondy 2000 – 2006)⁴⁰

Krajina	Celkové ŠF na obdobie 2000-2006 ⁴¹ (v mil. EUR)	Celkový počet operačných programov	Špecializované národné programy	Regionálne programy s kultúrnymi prioritami	Tematické / sektorové programy s kultúrnymi prioritami	Účasť na programoch iniciatív Spoločenstva *
Rakúsko	839	9		3		8
Belgicko	1829	8		1		7
Dánsko	745	1				3
Fínsko	1836	5		1		6
Francúzsko	14620	27		11		19
Nemecko	28156	18		1		26
Grécko	20961	19	1	5	2	5
Írsko	2088	6				4
Taliansko	28484	26		6		17
Luxembursko	78	1				3
Holandsko	2635	5		2		6
Portugalsko	19029	15	1	1		7
Španielsko	43087	23		6		16
Švédsko	1908	6		1		5
Spojené kráľ.	15635	20		4		7

Zdroj: DG REGIO⁴²

*Predovšetkým programy INTERREG a URBAN. V projektoch EQUAL neboli identifikované kultúrne prvky.

V Grécku a Portugalsku boli špecializované národné operačné programy pre kultúru vytvorené spolu s definovaním špecifických priorít a opatrení týkajúcich sa kultúry, ktoré boli zahrnuté do regionálnych a iných tematických programov. Tieto špecializované „kultúrne“ operačné programy sa zamerali predovšetkým na dedičstvo a múzeá a modernizáciu existujúcej infraštruktúry a zariadení (budovy múzeí, stránky atď.) s určitým vyčlenením pre súčasnú kultúru. V Grécku boli stanovené výslovné priority týkajúce sa kultúry aj v programe pre IKT – podpora používania IKT v kultúrnom sektore

⁴⁰ Európske fórum pre umenie a dedičstvo (EFAH), Štrukturálne fondy, rozšírenie a kultúrny sektor. Diskusný príspevok pripravený pre EFAH, Perrhus Mercouris, 2002

⁴¹ Bez iniciatív Spoločenstva

⁴² Všeobecné ustanovenia o Štrukturálnych fondoch – pridelenie finančných zdrojov, <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l60014.htm>

a tiež v programe podporujúcom turistický sektor. Tieto programy sú podrobnejšie preskúmané nižšie.

Vo Francúzsku veľký počet regionálnych programov tiež zahrňoval špecifické kultúrne priority, ale v tomto prípade a tiež v prípade činností týkajúcich sa dedičstva a turistického ruchu bola značná časť podpory určená pre súčasné umenie. V Taliansku bol vo väčšine regionálnych programov Cieľa 1 prítomný výrazný obsah špecifický pre kultúru a pre prioritnú os týkajúcu sa kultúry bolo vyčlenených približne 2,7 miliárd EUR. Podobná situácia bola v Španielsku.

V Spojenom kráľovstve bola kultúra tiež začlenená do väčšiny operačných programov, ale zvláštny dôraz bol kladený na podporu kultúrnych/kreatívnych odvetví (médiá, hudba, umenie a dizajn) a projektov zaoberajúcich sa dedičstvom a múzeami. Napokon, niektoré krajiny na severe EÚ nezačlenili žiadny alebo iba obmedzený viditeľný kultúrny rozmer do svojich operačných programov. Takáto situácia je zvlášť zrejmä v Írsku, Luxembursku a Dánsku.

V 10 prístupových krajinách prebiehali operačné programy v období 2004 – 2006. V týchto prípadoch je tiež možné identifikovať opatrenia a programy priamo sa týkajúce kultúry. Väčšinou sa týkali zachovania kultúrneho dedičstva a kultúrnej infraštruktúry – hlavne v programoch týkajúcich sa regionálneho rozvoja.⁴³

Okrem operačných programov boli projekty súvisiace s kultúrou financované tiež prostredníctvom **iniciatív Spoločenstva**. Projekty podporené z INTERREG sa zamerali na cezhraničnú spoluprácu v oblasti kultúrnych výmen a činností, zachovanie dedičstva, spravovanie kultúrneho dedičstva na účely turistického ruchu a podporu malých a stredných podnikov pôsobiacich v oblasti umenia a remesiel. Podľa správy EFAH z roku 2002⁴⁴ bolo realizovaných 16 nadnárodných projektov spolupráce v rámci INTERREG IIIA, ktoré zahrňovali jednu alebo viac činností podporujúcich kultúru, z celkového počtu 53. Kultúrne činnosti boli tiež podporované v rámci programu INTERREG IIIB. Čísla uvedené v tabuľke vyššie naznačujú prítomnosť kultúrnych prvkov v mnohých projektoch INTERREG a URGAN, ako bolo možné očakávať. Tabuľka však môže viesť k nesprávnemu dojmu o rozsahu tejto činnosti vzhľadom na to, že špecifické INTERREG projekty zahrňovali účasť z viacerých členských štátov.

Kultúrny prvok v projektoch URBAN sa týkali zlepšenia kultúrnej infraštruktúry a umeleckých zariadení, umeleckých projektov podporujúcich sociálnu kohéziu a programov podporujúcich malé a stredné podniky pôsobiace v oblasti umenia a remesiel. Jedna z priorít programu Leader+ bol rozvoj prírodných a kultúrnych zdrojov, najmä v oblastiach Spoločenstva definovaných podľa iniciatívy NATURA 2000.

⁴³ V Poľsku iba 5 % z celkovej sumy 321 mil. EUR, ktorá bola použitá na 217 projektov, bolo priamo namierených na nekapitálové činnosti. <http://www.culturalpolicies.net/web/pprintm.php> (Kompendium)

⁴⁴ Európske fórum pre umenie a dedičstvo (EFAH), Štrukturálne fondy a sektory kultúry, príspevok k diskusii, vypracovaný pre EFAH, Pyrrhus Mercouris, 2002

Viedol k projektovým návrhom a opatreniam, ktoré prepojili prírodné a kultúrne dedičstvo s priemyslom, rozvíjali archeologické náleziská a podporovali malé a stredné podniky z oblasti umenia a remesiel. Program EQUAL neobsahoval žiadny priamy súvis s podporou kultúrnych činností.

Do roku 2007 boli programy PHARE, SAPARD a IPSA hlavnými nástrojmi finančnej podpory EÚ pre kandidátske krajiny, dostupnými v období pred vstupom do Európskej únie. Celkovo bola úroveň podpory pre činnosti a projekty súvisiace s kultúrou obmedzená. V predchádzajúcom období 1995 – 1999 podporil program PHARE Bulharský kultúry program v celkovej sume 2 mil. EUR, pričom podpora bola zameraná na činnosti a podujatia, odborné vzdelávanie v oblasti umenia/dedičstva a kultúrnych a knižných centier. Určitá podpora pochádzala tiež z programu SAPARD, ktorý sa zameriaval na poľnohospodárstvo. Nárok na financovanie mali projekty určené na zachovanie vidieckeho dedičstva s cieľom podporiť vidiecky rozvoj a posilniť turistický ruch. ISPA sa zameriavala na financovanie veľkých environmentálnych projektov a projektov súvisiacich s dopravou, a neumožňovali žiadnu podporu pre činnosti súvisiace s kultúrou.

3.2.2 Kultúra a Štrukturálne fondy 2007-2013

V programovom období 2007 – 2013 bolo vyčlenených 347 miliárd EUR (pri súčasných cenách) na tri nové široké ciele:

Tieto tri ciele – Konvergencia, Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť a Územná spolupráca – sú financované z Európskeho fondu regionálneho rozvoja, Európskeho sociálneho fondu a Kohézneho fondu a nahrádzajú bývalé Ciele 1, 2 a 3 a Iniciatívy Spoločenstva.

Na národnej alebo regionálnej úrovni slúži dokument „Národný strategický referenčný rámec“ ako referenčný bod pre rozvoj regionálnych alebo národných alebo tematických operačných programov. Komisia schválila operačné programy po posúdení ich prínosu pre ciele a priority národných strategických referenčných programov a tiež Strategických usmernení Spoločenstva o kohézii.

Údaje uvedené na webovej stránke DG REGIO⁴⁵ sumarizujú súčasnú situáciu. Od roku 2007 do roku 2013 sa plánované **výdaje EÚ na kultúru podľa Kohéznej politiky** majú rovnať viac ako 6 miliárdam EUR, čo predstavuje 1,7 % celkového rozpočtu:

- 3 miliardy EUR sú vyčlenené na ochranu a záchranu kultúrneho dedičstva;
- 2,2 miliardy EUR na rozvoj infraštruktúry kultúry a
- 775 miliónov EUR na podporu kultúrnych služieb.

⁴⁵ http://ec.europa.eu/regional_policy/themes/culture/index.en.htm

Podporu pre kreatívne odvetvia je možné poskytnúť pod inými titulmi, ako napríklad výskum a inovácie, podpora malých a stredných podnikov, informačná spoločnosť a ľudský kapitál.

Ďalšie informácie z 27 národných referenčných rámcov uvedené na webovej stránke DR REGIO⁴⁶ poukazujú na to, že podiel ERDF vyčlenený na kultúru sa opäť výrazne mení počas súčasného programového obdobia. V rozdelení činností je však členenie omnoho menej výraznejšie ako predtým. Napríklad v Dánsku, kde mala kultúra veľmi malú rolu v predchádzajúcom období, je teraz vyčlenená podstatná časť na kultúru. Naopak, podľa informácií uvedených na stránke Info regio Írsko nevyčlenilo na kultúru žiadne zdroje.

Databáza DG REGIO⁴⁷ obsahuje informácie o mnohých **operačných programoch** s prioritami týkajúcimi sa kultúry. Zdá sa, že väčšina programov s kultúrnym obsahom spadá pod ciele Konvergenzie a zahrňujú opatrenia týkajúce sa zachovania kultúrneho dedičstva a v niektorých krajinách alebo regiónoch tiež podpory a posilnenia kreatívnych odvetví ako sektora s potenciálom prispievať k ekonomickému rozvoju.

V národných operačných programoch Bulharska, Rumunska, Malty a Českej republiky sú uvedené opatrenia, ktoré sa predovšetkým týkajú kultúrneho dedičstva a sú silne prepojené s turistickým ruchom. Vo väčšine krajín zahrňujú programy na regionálnej úrovni tiež priority obsahujúce opatrenia týkajúce sa kultúry alebo kultúrneho dedičstva. V rámci cieľa Konkurencieschopnosť a zamestnanosť existuje však len niekoľko málo programov s kultúrnym prvkom.

⁴⁶ Generálne riaditeľstvo pre regionálnu politiku, Kohézna politika 2007 – 2013
http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas2007/index_en.htm

⁴⁷ Generálne riaditeľstvo pre regionálnu politiku, Rozvojové programy, http://ec.europa.eu/regional-policy/country/prordn/index_en.cfm

Pridelenie finančných zdrojov Štrukturálnych fondov 2007 – 2013 podľa členských štátov a prítomnosti kultúrnych priorit v operačných programoch

Krajina	Celkové ŠF na obdobie 2000-2006 ⁴⁸ (v mil. EUR)	Celkový počet operačných programov	Regionálne programy s kultúrnymi prioritami	Tematické / sektorové programy s kultúrnymi prioritami	Účasť na cezhraničných, nadnárodných a medziregionálnych programoch spolupráce
Rakúsko	1461	1,8	3		2
Belgicko	2258	3,1			3
Bulharsko	6853	2,0			
Česká rep.	26692	2,3	5		5
Cyprus	640	6,5			
Dánsko	613	4,8			4
Estónsko	3456	2,3			
Fínsko	1716	3,2			2
Francúzsko	14319	1,7	3		8
Nemecko	26340	1,6	4		10
Grécko	20420	3,1	3		
Maďarsko	25307	2,0			1
Írsko	901	-			2
Taliansko	28812	2,9	4		2
Lotyšsko	6885	1,1		1	1
Litva	4620	3,2			2
Luxembursko	65	-			1
Malta	855	9,5		1	
Holandsko	1907	3,1			1
Poľsko	67284	1,8	11	1	7
Portugalsko	21511	2,2	2		2
Rumunsko	19668	1,3		1	
Slovensko	11588	2,3			2
Slovinsko	4205	2,5		1	2
Španielsko	35217	1,3	1		2
Švédsko	1891	2,4			3
Spojené kráľ.	10613	0,7	1		3

Zdroj: DG REGIO⁴⁹

Iné rozdelenie, ktoré uvádza DG REGIO⁵⁰, obsahuje podrobnosti **vyčlenenia finančných zdrojov podľa krajiny a implementačného kódu**. Dokazuje, že existujú nielen značné rozdiely medzi členskými štátmi vo vzťahu k podielu Štrukturálnych

⁴⁸ Bez iniciatív Spoločenstva

⁴⁹ Kohézna politika 2007-2013: Orientačné finančné alokácie,
http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/fonds/pdf/annexe-recto.pdf

⁵⁰ http://ec.europa.eu/regional_policy/themes/index_en.htm

fondov venovaných kultúre, ale aj významné rozdiely v rozdelení týchto fondov podľa troch implementačných kódov:

- Ochrana a zachovanie kultúrneho dedičstva
- Rozvoj infraštruktúry kultúry
- Iná pomoc na zlepšenie kultúrnych služieb

Kým Cyprus venuje 100 % svojej alokácie na rozvoj infraštruktúry kultúry, Spojené kráľovstvo 84,5 % a Francúzsko 63,2 %, Fínsko iba 24,8 % a Taliansko len 19,5 %. Rumunsko venuje 100 % svojej alokácie na ochranu a zachovanie kultúrneho dedičstva.

Celkovo však **sumárne údaje DG REGIO ukazujú, že iba 1,7 % fondov Spoločenstva dostupných v súčasnom období je vyčlenených na kultúru** (takmer 6 miliárd EUR). Toto číslo je nepochybne podhodnotením, pretože vylučuje všetky tie projekty, ktoré využívajú kultúrne prístupy na riešenie iných cieľov. Žiaľ skutočný rozsah projektov založených na kultúre, vrátane projektov zameraných na iné ciele, nie je možné poznať. Väčšinou bude možné iba zdôrazniť rozsah tejto činnosti poukázaním na výsledky niektorých individuálnych projektov. Niektoré ukazovatele však existujú. EUCLID, Kultúrny kontaktný bod Spojeného kráľovstva, v svojej štúdii o umeleckých a kultúrnych projektoch v Spojenom kráľovstve⁵¹ v období 2000 – 2006 identifikoval viac ako 1 200 umeleckých a kultúrnych projektov, ktoré boli podporené zo Štrukturálnych fondov EÚ v celkovej vyčlenenej sume viac ako 400 mil. EUR (približne 2,6 % celkového rozpočtu pre Spojené kráľovstvo). Niektoré z týchto projektov boli relatívne veľké, ale mnohé zase značne malé a boli aj také, ktoré dostali sumy menšie 2 000 £. Štúdia EUCLID je zaujímavá aj tým, že uvádza, aké iné ciele v širšom zmysle, projekty založené na kultúre, boli predmetom podpory. Projekty zahŕňujú široké spektrum činností:

- rozvoj Spoločenstva
- ekonomický rozvoj a rozvoj konkurencieschopnosti
- environmentálny rozvoj
- inovácie/rozvoj vedomostnej ekonomiky
- rozvoj ľudských zdrojov (vzdelávanie, výchova, školenia, zručnosti)
- vidiecky rozvoj
- rozvoj malých a stredných podnikov
- sociálny rozvoj/integrácia
- územná/mestská obnova
- rozvoj turistického ruchu (typickosť)

⁵¹ EUCLID, UK Cultural Contact Point „Culture Delivers“ jún 2007

Z nasledujúcich údajov je zrejmé, že prínosy kultúry pre miestny a regionálny rozvoj sú skutočne početné a rôznorodé a prenikavejšie, ako naznačujú celkové hlavné čísla. Ako je uvedené nižšie, zásahy sú často nevýrazne vyčlenené a vzájomne previazané spôsobmi, ktoré sú typické pre moderné ekonomické a sociálne procesy. Dopady sú adekvátne rôznorodé a vzájomne prepojené. V skutočnosti je možné povedať, že pri sledovaní cieľov kohéznej politiky sektor pri tvarovaní konkrétnych projektov uplatnil kreativitu a inovácie, ktoré sú typické pre jeho hlavné činnosti.

Informácie, ktoré sú zatiaľ k dispozícii, pozerajú na systém ako celok takpovediac zvrchu. Po tomto prehľade, ak chceme pochopiť situáciu, potrebujeme sa zamerať na činnosti na programovej a projektovej úrovni a preskúmať konkrétne prípady, ktoré ilustrujú rozličné aspekty prínosu kultúry k miestnemu a regionálnemu rozvoju. Ide v skutočnosti o podstatu celej tejto štúdie a jej pôvodného poslania.

Zvyšok tejto kapitoly sa preto bude venovať **konkrétnym dôkazom efektívnosti projektov založených na kultúre pri riešení cieľov Kohéznej politiky** - viacerými spôsobmi, ako by sa očakávalo – a bude ilustrovať originalitu a kreativitu, ktorá je prítomná v ich plánovaní a realizácii. Výpočet tohto prínosu bude pokračovať prostredníctvom celej rady tém, ktoré zdôrazňujú rozličné aspekty. Budú uvedené rozličné odkazy na špecifické projekty alebo programy, ktoré poskytujú zodpovedajúce dôkazy. Výhodou tohto prístupu je jasné ilustrovanie bodov, ktoré sú zdôraznené. Má však aj nevýhody, a síce, že bohaté skúsenosti z mnohých projektov ilustrujú viac než jeden aspekt rozvíjajúcej sa diskusie. Preto v záverečnej kapitole je uvedené určité množstvo krížových odkazov a tiež je pridaná ďalšia analýza, ktorej cieľom je spojiť tieto často navzájom sa križujúce témy.

3.3 Všeobecné ciele Kohéznej politiky

Na najvšeobecnejšej úrovni zostávajú všeobecné ciele Kohéznej politiky a Štrukturálnych fondov zväčša rovnaké v obidvoch programových obdobiach, ktoré sú predmetom skúmania.

V obidvoch obdobiach je veľká časť fondov nasmerovaná na podporu konvergenie ekonomického výkonu najchudobnejších regiónov EÚ s ekonomickým výkonom prosperujúcejších oblastí. V obidvoch obdobiach sú prijaté ciele podporovania konkurencieschopnosti, zamestnanosti a sociálnej kohézie komún, zvlášť v jednotlivých znevýhodnených oblastiach v inak prosperujúcich priestoroch. Avšak aj keď do určitého rozsahu to bola skôr otázka dôrazu, ako nového odchylenia, druhé obdobie je charakterizované relatívnym tlakom na témy, ktoré stelesňujú **uskutočňovanie integrovanejšieho prístupu**, budovania vzťahov medzi regiónmi, a hlavného významu podpory konkurencieschopnosti a zamestnanosti.

Táto zdôraznenejšia pozornosť v Kohéznej politike bola ďalej podčiarknutá rozhodnutím v roku 2006 o väčšom zosúladení nástrojov politiky EÚ s cieľmi opätovne

prijatej stratégie pre rast a zamestnanosť – Lisabonskej stratégie. Dohodlo sa, že 60 % výdajov Štrukturálnych fondov členských štátov v rámci cieľa Konvergenca a 75 % výdajov v rámci cieľa Konkurencieschopnosť a zamestnanosť bude zameraných na priority stanovené v tejto stratégii.

Pre regióny, ktoré sú predmetom cieľa Konvergenca, bolo potvrdené, že zásahy sa musia zaoberať modernizáciou a diverzifikáciou ekonomických štruktúr a zabezpečením alebo tvorbou udržateľných pracovných miest, ale všetky oblasti podporované z fondov sa musia zaoberať výzvami vedomostnej ekonomiky prostredníctvom posilňovania konkurencieschopnosti a regionálnych kapacít pre výskum a inovácie, podporovaním podnikania a zapájaním komunít pri rozvoji zručností a spôsobilostí.

Zásahy na základe kultúry v obidvoch obdobiach boli v prvom rade určené, v súlade s usmerneniami k Štrukturálnym fondom, na riešenie štrukturálnych problémov, aj keď v širšom zmysle. Boli považované za dôležité, pretože predstavovali spôsob, ako zabezpečiť zariadenia pre turistický ruch a neskôr aj pre iné oblasti, a pozoruhodným spôsobom obnovovali spustnuté alebo zanedbané oblasti a zlepšovali atraktivnosť mestských centier.

Je nutné dodať, že mnohé lokality, zvlášť v regiónoch, na ktoré sa vzťahoval Cieľ 1, alebo v regiónoch, ktoré sú predmetom cieľa Konvergenca, potrebovali a v niektorých prípadoch naďalej potrebujú investície do infraštruktúry. Väčšina prípadov rozvoja na základe kultúry sa opiera o fyzické zariadenia alebo referenčné body ako základ ich činností, a ak tieto fyzické zariadenia alebo referenčné body neexistujú, je nutné ich vytvoriť.

Mnohé regióny Konvergenzie v Európe majú relatívne bohaté dedičstvo, pokiaľ ide o budovy, inštitúcie, tradície a iný nehmotný majetok, ktoré predstavuje významné bohatstvo a potenciálne zdroje konkurenčnej výhody. Modernizácia a revitalizácia tohto majetku má veľký zmysel.

Rozvoj kreatívnej ekonomiky je najúspešnejší, ak zahŕňa určitý zmysel pre hybnosť a je vsadený do širšieho strategického prístupu. Relatívne veľké investície do fyzickej infraštruktúry majú priamy počiatočný dopad na zamestnanosť v stavebnom sektore a často v špecializovaných odbornostiach reštaurovania pamiatok. Sú tiež zvyčajne viditeľné pre širšiu komunitu, poskytujú jasný dôkaz, že veci sa menia a pomáhajú generovať nový zmysel pre očakávania a optimizmus.

Konkrétne prípady, ktoré sú predmetom skúmania v nasledujúcich častiach, dokazujú, že **zásahy na základe kultúry skutočne riešia špecifické potreby regiónov konvergenzie** a pomáhajú vytvoriť alebo revitalizovať potrebnú infraštruktúru. V obidvoch obdobiach boli na tieto účely investované značné sumy. Ako nasledujúce úvahy ozrejmia, podobne ako v prípade ostatných prístupov, neustály rozvoj vyžaduje širší rozsah problematik, ktoré sa majú riešiť. Aby bol dosiahnutý udržateľný vývoj, sa

musí v podstate riešiť otázka neustálej konkurencieschopnosti, a v tomto rozsahu sa ciele konvergenzie a ostatné ciele prelínajú.

Predložená správa sa neskôr ešte vráti k otázke, ako rozvoj na základe kultúry rieši rozličné ciele Štrukturálnych fondov na ich najvšeobecnejšej úrovni. Aby to mohla podrobne urobiť, je v prvom rade však potrebné preskúmať, ako zásahy podporené Štrukturálnymi fondmi splnili operatívnejšie ciele usmernení k Štrukturálnym fondom.

3.4 Investície do infraštruktúry

Zmena chápania, ako zásahy založené na kultúre môžu ovplyvniť miestny a regionálny rozvoj, do významného rozsahu vyplývala zo skúseností **s rozvojom ako kumulatívnym procesom**. Najúspešnejšie zásahy sú tie, ktoré dosiahnu určitú hybnú silu a uvoľnia kreatívny proces, ktorý využíva a obnovuje výsledky z predchádzajúcich fáz. Napriek tomu však v tomto procese **môže byť ťažké urobiť určité skratky**. Ak neexistujú nevyhnutné predpoklady, neskoršie fázy rozvoja sú brzdené, alebo ku nim vôbec nedôjde.

Toto je veľmi dôležitý faktor pre Kohéznu politiku ako celok. Ak sa kreatívny sektor rodí ako dôležitá hnacia sila formujúca vyspelé ekonomiky, potom existuje nebezpečenstvo, že vzniknú nové regionálne nerovnosti, pretože niektoré oblasti zistia, že majú nedostatok základných prostriedkov a kapacít, ktoré môžu poskytnúť.

Niektoré zo skorších zásahov v rámci Štrukturálnych fondov je nutné vidieť v tomto svetle.

V období 2000 – 2006 pozornosť pútajú najmä dva konkrétne zásahy. Grécko aj Portugalsko mali operačné programy, ktoré špeciálne venovali kultúre, spolu v celkovej sume 1,25 miliárd EUR.

Prípadová štúdia o týchto operačných programoch je uvedená v Prílohe A. Ich hlavné znaky by bolo možné zhrnúť takto:

Prípad A1 Operačné programy pre kultúru: Grécko a Portugalsko
--

Celé Grécko a celé Portugalsko okrem oblasti Lisabonu a údolia Tagus boli označené ako oblasti Cieľa 1 v programovom období 2000 – 2006. Lisabon a údolie Tagus boli prechodná oblasť.

• Grécko aj Portugalsko sa vyznačujú významnými sektormi turistického ruchu.• V Grécku bolo vynaložených 647,8 mil. EUR podľa OP Kultúra, s ďalšími 393 mil. EUR podľa regionálnych OP a iniciatív Spoločenstva a 95,5 mil. EUR podľa kultúrnej časti OP Informačná spoločnosť.• Rozpočet pre portugalský OP Kultúra bol 628,4 mil. EUR.• Veľká časť výdavkov v oboch prípadoch pripadá na novú a obnovenú infraštruktúru – múzeá, archeologické náleziská a pamiatky a zariadenia pre súčasnú kultúru.

V prípade Grécka zámerom bolo modernizovať hlavné kultúrne aktíva a vytvoriť vyváženejšie spektrum zariadení v regiónoch pri súčasnej podpore rozvoja digitálneho obsahu a prístupu ako súčasť rozvoja Informačnej spoločnosti. V Portugalsku boli ciele zrejme ešte ambicióznejšie v tom zmysle, že investície do kultúry boli chápané ako významný prvok stratégie rozvoja vedomostnej ekonomiky a operačný program obsahoval jasný prvok, ktorý sa zaoberal rozvojom prístupu a účasti.

- Obidve krajiny dosiahli značné konkrétne prínosy vo forme oživenej kultúrnej infraštruktúry a dopadov na priamu zamestnanosť v kultúrnom sektore.
- Dôkazy využívania infraštruktúry na generovanie ďalšieho rozvoja v kreatívnej ekonomike sú v oboch krajinách pomerne zriedkavé. V prípade Portugalska vyhodnotenia uvádzajú kapacitné problémy a nezapojenie súkromného sektora. Implementačné organizácie boli zväčša z verejného sektora a nedošlo k stimulácii potrebných kreatívnych a podnikateľských zručností a schopností.

Ďalšie podrobnosti sú uvedené v Prílohe A, Prípad 1.

Obidva operačné programy zahrňovali značné investície do výstavby a rekonštrukcie múzeí a zariadení pre archeologické náleziská a pamiatky. Najmä v Grécku bola značná časť investovaná tiež do zariadení venovaných súčasnému umeniu.

Programy nepochybne znamenali pre obidve krajiny **výrazné zlepšenie kultúrnej infraštruktúry**. Bolo vybudovaných a zrekonštruovaných mnoho budov, ktoré sa premenili na atraktívne zariadenia a určujú nový, lákavejší vzhľad verejných miest. Nové pracovné miesta vznikli priamo v stavebníctve a v sektoroch týkajúcich sa zariaďovania priestorov (aj keď asi menší počet, ako sa predpokladalo). Podobne priemysel turistického ruchu dostal silnú injekciu vo forme verejných investícií, vďaka čomu sa mohol preorientovať na modernejšie a udržateľnejšie formy. V mnohých ohľadoch však silný dôraz na infraštruktúru by bolo možné považovať za rozpor s najnovšími konceptmi vyrovnaného prínosu projektov založených na kultúre pre ekonomický a sociálny rozvoj. Zo súčasnej perspektívy programy venovali príliš málo pozornosti opatreniam potrebným na podporu konkurencieschopnosti.

Avšak rovnako, ak sa zdôrazňuje, že operačné programy Kultúra odrážali usmernenia k Štrukturálnym fondom tých časov, je tiež možné spochybniť, či programy týchto dvoch krajín správne riešili svoje príslušné konkrétne situácie na národnej úrovni, vrátane relatívneho významu turistického ruchu pre ich národné ekonomiky. Je zaujímavé, že mierne ambicióznejší program, ktorý bol realizovaný v Portugalsku, predbehol sám seba v určitých významných aspektoch a narazil na problémy s kapacitami kreatívneho sektora, aby mohol dosiahnuť ešte ambicióznejšie výsledky.

Tvorba kreatívnych priestorov má dôležitý symbolický význam a zabezpečenie, aby tieto zariadenia boli realizované vyváženým spôsobom vo všetkých regiónoch, a nie iba

koncentrované v hlavných mestských oblastiach, je podstatnou časťou podporovania vyváženého rozvoja kreatívneho sektora, aby sa splnili ciele konvergenzie v širokých oblastiach. Fyzické prostredie a kultúrne zariadenia, zvlášť ak sú, ako v prípade Grécka, špeciálne navrhnuté tak, aby rozumne slúžili na mnohoraké účely, sú dôležitými komponentmi v integrovanej stratégii rozvoja. Nie sú dostatočné na vytvorenie živého kreatívneho sektora, ale sú potrebné.

Ťažkosti, ktoré vznikli, ak sa prekročil rámec **investícií do infraštruktúry** s cieľom generovať dynamickejší základ pre vedomostnú ekonomiku, sú tiež poučné. V prípade Grécka boli prvky tohto prechodu zrejmé v prepojeniach medzi kultúrnym sektorom a iniciatívami v rámci operačných programov zameraných na podporu informačnej spoločnosti, t.j. vývoji, na ktorý nadväzuje súčasné programové obdobie. Portugalsko predpokladalo proces väčšmi generický a tiež prijalo opatrenia na stimulovanie dopytu po kreatívnej tvorbe a aj na rozvíjanie ponuky kreatívnej tvorby. Avšak vzhľadom na zvolené mechanizmy zamerané hlavne na agentúry a organizácie z verejného sektora a nedostatok kapacít odhalených v schopnosti súkromného sektora produktívne využívať zariadenia a príležitosti poskytnuté operačným programom, hodnotiaca správa z polovice obdobia uvádza stav, ktorý zdôrazňuje potrebu lepšie meraného a systematickejšieho prístupu k využívaniu kultúrnych investícií, aby sa zabezpečila existencia všetkých potrebných prvkov v príslušnom čase.⁵² Rôzne prvky v tomto intenzívnejšom meraní prístupu sú predmetom skúmania v nasledujúcej časti, z ktorých je zrejmé, že v súčasnom období existujú v Portugalsku zaujímavé iniciatívy, ktoré budujú kreatívne kapacity v krajine zdola smerom nahor.

V tejto fáze, ak máme urobiť záver, musíme konštatovať, že investície do infraštruktúry prostredníctvom kultúrnych zariadení a verejných priestorov sú často nevyhnutným základom pre rozvoj aktívneho kreatívneho sektora, ale nie sú postačujúce. Investície do infraštruktúry sa musia realizovať v rámci stratégie, ktorá predpokladá ďalší rozvoj, ktorý bude efektívne využívať vybudovanú infraštruktúru a zapojí širšiu komunitu zo súkromného aj verejného sektora.

Použitie operačného programu výlučne na kultúru sa v súčasnom programovom období neopakuje. Zrejme, kým sa nedosiahne širšia zhoda o kľúčových prvkoch v komplexnej stratégii na rozvoj kultúrnych a kreatívnych aspektov národných ekonomík, je vhodné nezameriavať činnosť v rámci vyhradeného operačného programu, najmä vzhľadom na regionálne odchýlky v celkovom mixe potrebných prvkov. Existuje však mnoho prípadov, ako uvádza časť 3.2, keď kultúrne prvky zohrávajú úlohu v regionálnych alebo tematických operačných programoch, niekedy v rámci jednotného národného prístupu.

⁵² Augusto Mateus & Associados and Geoldeia „Update on the Mid-Term Evaluation of the Operational Programme for Culture“ október 2005

. Augusto Mateus & Associados and Geoldeia „Update on the Mid-Term Evaluation of the Operational Programme for Culture“ október 2005

Zaujímavý je tiež prípad Poľska. Poľsko je najväčší nový členský štát a je tiež najaktívnejší pri požadovaní, aby sa potvrdilo dôležité postavenie kultúry pri uplatňovaní európskych finančných zdrojov. Pre trojročný prechodný plán po pristúpení roku 2004 boli možnosti pre kultúru garantované v štyroch zo šiestich operačných programov – aj keď ani jeden nebol konkrétne zameraný na kultúru.

V každom z týchto programov bolo možné uskutočniť rozličné projekty s kultúrnym rozsahom, vrátane údržby a ochrany kultúrneho dedičstva, rozvoja kultúrnej turistiky, budovania a rozširovania infraštruktúry kultúry, umeleckého vzdelávania na všetkých úrovniach, rozvoja infraštruktúry informačnej spoločnosti a podpory pre kultúrny sektor.

Na národnej úrovni bol prijatý Integrovaný operačný program, ktorý viedol k približne 150 projektom založeným na kultúre, v hodnote približne 250 mil. EUR z celového rozpočtu 4 084 mil. EUR.

Počiatkové vyhodnotenie týchto kultúrnych investícií v období 2004-2006 bolo pozitívne a v prípade 10 zo 16 regionálnych operačných programov na obdobie 2007 – 2013 je vyjadrené priame uznanie kultúry ako činiteľa rozvoja. Okrem toho, jedna z priorít národného Operačného programu Infraštruktúra a Životné prostredie sa nazýva „Kultúra a kultúrne dedičstvo“.

Tento systematický a integrovaný prístup je ďalej presadzovaný prostredníctvom nástroja, ktorý vypracovalo poľské Ministerstvo kultúry a národného dedičstva: špeciálny program nazvaný „Prísľub ministra kultúry“ (*Promesa Ministra Kultury*). Tento program ponúka finančnú podporu pre kultúrne projekty, ktoré získali európske financie. Iným slovami, kryje aspoň časť spolufinancovania pre projekty Štrukturálnych fondov.

Základom tohto je relatívne sofistikované ocenenie rôznych spôsobov, ktorými kultúra môže prispieť k rozvoju moderných spoločností. Samozrejme sa naplňa priame generovanie ekonomickej činnosti a rozvoja a zabezpečenia vstupov pre podnikateľské procesy kreatívneho sektora. Oceňuje sa ale tiež to, že kultúra môže pomôcť pri transformovaní perspektívy menej dynamických oblastí, podporovaní väčšej sociálnej kohézie a zlepšenej integrácie znevýhodnených skupín.

Zostáva ešte poznať výsledky projektov financovaných v súčasnom období, ale **pozitívny postoj poľských úradov kontrastuje s postojom úradov v ostatných členských štátoch**, kde ministri kultúry a programoví manažéri viac váhajú, ak majú kultúre priznať prominentnejšie a očividnejšie miesto v programoch Štrukturálnych fondov.

Zdá sa preto, že veľa závisí od toho, do akej hĺbky zodpovedné orgány na celoštátnej úrovni chápú potenciálny prínos kultúry pre vyvážený rozvoj ekonomík. Ako dokazujú nasledujúce časti, orgány na miestnej a regionálnej úrovni často majú najpozitívnejší a najzaujímavejší pohľad. Avšak bez ohľadu na úroveň, poučením z gréckych a portugalských operačných programov nepochybne je, že aj keď investície

do infraštruktúry majú svoje miesto, musia byť súčasťou stratégie, ktorá ráta s doplňujúcimi investíciami na rozvoj kapacít, aby bolo možné využívať a ďalej rozvíjať zariadenia, ktoré vznikli prostredníctvom hlavných investícií.

Nasledujúce časti správy uvádzajú ďalšie prvky, ktoré tvoria stavebné bloky stratégie pre rozvoj na základe kultúry.

3.5 Premena Európy a jej regiónov na atraktívnejšie miesto na investície a prácu

Je dobre známe, že investície založené na kultúre majú silu transformovať spustnuté oblasti a vliať nový život do zanedbaných alebo všedných mestských oblastí. Guggenheimovo múzeum v Bilbao a Kráľovské vojenské múzeum v Manchestri sú dobrými príkladmi. Prostredníctvom symbolickej sily kultových budov a predefinovaním mestských priestorov cez jednoduchú fyzickú prítomnosť nových kultúrnych zariadení sa menia prístupy, vzniká nová dôvera a ambície a priťahujú sa nové talenty a ďalšie investície. V dôsledku takejto tvorby nových atraktívnejších miest získavajú kultúrne inštitúcie ekonomické účinky a zlepšujú všeobecnú kvalitu života, vrátane pomoci pri budovaní vyváženejšieho pomeru medzi prácou a rodinným a nepracovným životom.

Dôkazom ekonomického významu externalít generovaných takýmito iniciatívami je ochota stavebných podnikateľov čiastočne financovať projekty tohto druhu vzhľadom na vedľajšie účinky na hodnotu pozemkov a nehnuteľností v okolitých oblastiach, ale samozrejme účinky sú omnoho širšie. Nie sú nevyhnutne vždy spojené s pozoruhodnými novými budovami, ktorých samozrejme nie je veľa. Mestské centrá a okolité oblasti možno zásadne zmeniť prostredníctvom zásahov, ktoré nemusia nevyhnutne priťahovať širokú pozornosť. Rovnako ako priaznivé účinky vyplývajúce zo zmenených postojov a vnímaní, aj nová dôvera môže byť spúšťačom súvisiacich činností a pôsobiť ako ich priesečník a základ vytvárania sietí, čím sa podporí rozvoj účinkov zoskupenia.

Náš prieskum zásahov podporených Štrukturálnymi fondmi odhalil rôznorodosť spôsobov, ktoré tieto procesy rozvinuli okolo ústredného bodu tvoreného kultúrou. V širšom súbore ilustratívnych prípadov, ktorý dopĺňa túto štúdiu, sú v prvom rade uvedené príklady projektov opätovného rozvoja, ktoré majú špecifické účinky. V prípade mestského partu Augarten vo Viedni (prípád II.B31) alebo obnovy bývalej železničnej stanice Leopolda v talianskej Pise (prípád II.B24), rozvoj bol ťažiskom obnovy konkrétnej oblasti. V prípade rekonštrukcie zámku Snežnik v Slovinsku (prípád II.B34, išlo viac o vybudovanie ťažiskového bodu pre turistický ruch a rozvoj kreatívneho sektora. V prípade ostatných projektov však investície do infraštruktúry v obidvoch programových obdobiach existujú príklady, kde fyzické investície boli oveľa jasnejšie doplnené „mäkkými“ investíciami, ktoré rozvíjajú kapacity na využívanie fyzických zariadení a ďalej stavajú na týchto zariadeniach.

Prípad Cartageny v Španielsku (prípad II.B14) ilustruje integrovaný prístup zahrňujúci celé mesto, vrátane investícií do infraštruktúry a obnovy niektorých oblastí, ale tiež investícií do dopravy a informačných a vedeckých centier a v neposlednej miere aj vrátane efektívnej marketingovej kampane. Projekt Národného tanečného centra v anglickom Newcastle-upon-Tyne (prípad II.B41) viedol k vzniku nových zariadení, ale tiež cielene pôsobil ako ústredný bod pre zoskupenie miestnych kreatívnych malých a stredných podnikov, kým Medint – sieťový projekt podporený prostredníctvom URBACT (prípad II.B23) – spojil skupinu stredomorských miest práve na analyzovanie a výmenu poučení získaných z integrovaných prístupov k mestskému rozvoju.

Ďalšie údaje o týchto projektoch sú uvedené v doplňujúcich prípadových štúdiách (pozri Príloha II.B). Teraz sa však naše úvahy o prínosoch na základe kultúry sústredia na dva ďalšie prípady. Obidva sú z Nemecka a čistou náhodou obidva ilustrujú, aj keď jasne odlišnými prístupmi, ako **je možné investície do kultúrnych zariadení realizovať rozličnými formami, a stále generovať významné a dynamické účinky** v príslušných regiónoch a tiež za ich hranicami.

V prípade projektu priemyselného komplexu Zollverein v nemeckom Porúří išlo o transformáciu priemyselného dedičstva, o premenu majetku, ktorý sa stal príťažou, na majetok, ktorý je dôležitým prínosom.

PRÍPAD A2 Priemyselné dedičstvo v Porúří

Priemyselná minulosť Porúria zanechala špecifické dedičstvo, pokiaľ ide o fyzické životné prostredie, ekonomickú štruktúru a sociálne zloženie oblasti.

Záchrana a obnova priemyselného baníckeho komplexu Zollverein v srdci Porúria je projekt, ktorý predstavuje stelesnenie vynaliezavosti, s mnohými aktérmi a prispievateľmi. Trvá už viac ako desaťročie. Roku 2001 bol komplex nominovaný na zápis do zoznamu UNESCO svetového dedičstva.

- Od samého začiatku sa rátať s mnohonásobným využitím zariadení priemyselného komplexu Zollverein. Rozvoj komplexu znamenal nielen moderné banícke a priemyselné múzeum, návštevnícke a výstavné zariadenia, veľkolepé divadelné predstavenia, medzinárodné festivaly a iné podujatia, ale tiež paralelnú podporu podnikateľských činností, čo sa stalo význačnou črtou tohto projektu, zvlášť pokiaľ ide o dizajn a architektúru, keďže bolo možné vychádzať z architektonického dedičstva daného miesta vybudovaného v štýle Bauhaus.
- Pre tento priemyselný komplex existuje tiež širšia vízia, podľa ktorej sa komplex mal stať ústredným bodom pre širšiu transformáciu mestskej aglomerácie na metropolu Porúria.
- Cieľ 2 programu pre obdobie 2000 – 2006 Severné Porýnie – Vestfálsko (North Rhine-Westphalia (NRW)) viedol k rozhodujúcemu prínosu pre rozvoj komplexu Zollverein. Program poskytol 61 mil. EUR, z ktorých 30,6 mil. EUR tvorila európska podpora. Ostatné finančné zdroje zahrňovali regionálne a miestne

fondy.

- Dobre premyslená kombinácia podpory pre fyzickú a organizačnú infraštruktúru bola súčasťou projektu, ktorý napokon viedol k nasledujúcim výsledkom:
 - premena lokality komplexu na turistickú atrakciu, vrátane Múzea Porúria;
 - vytvorenie školiacej akadémie pre manažment a dizajn;
 - založenie Svetového dizajnerskeho fóra, ktoré sa koná každých päť rokov;
 - Podnikateľský park, vrátane inkubátorov – zariadení pre začínajúce podniky.
- 170 podnikov vytvorilo približne 1 000 nových pracovných miest. Približne 70 % spoločností v priemyselnom komplexe Zollverein patrí do kreatívneho sektora
- Počet kreatívnych spoločností v celom komplexe narástol od roku 2006 o 14 % - dva razy viac ako v akomkoľvek inom odvetví

Ďalšie informácie sú uvedené v Prílohe II.A, prípad 2.

Porúrie je treťou najväčšou mestskou aglomeráciou v Európe, po administratívnych regiónoch Londýna a Paríža. Keď tamojší ťažký priemysel v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch minulého storočia stratil svoj význam, región musel čeliť viacerým problémom. Komplex Zollverein je miestom veľkej bývalej uhoľnej bane a závodu na koks a jeho transformácia je klasickým príkladom, ako sa priemyselné dedičstvo môže použiť ako prostriedok na rozvíjanie udržateľnej súčasnej kultúrnej aktivity a stimul pre dizajn, architektúru a všeobecne pre činnosti kreatívneho sektora, vrátane reklamy, médií, filmu, publikovania a softwaru.

Zásah prostredníctvom Štrukturálnych fondov podporil významné prvky v rámci omnoho väčšieho rozvoja, ktoré spoločne pomohli vytvoriť široko založený hybný moment, ktorý generuje dynamické spektrum nových činností a posúva komplex Zollverein do pozície, ktorá umožňuje, aby sa lokality stala hlavnou časťou transformácie mestskej aglomerácie Porúrie. Toto strategické postavenie lokality Zollverein a tiež tvorba 1 000 nových pracovných miest a vznik 170 nových podnikov (70 % z nich patrí do kreatívneho sektora) je dôležitou časťou trvajúceho vplyvu komplexu Zollverein na celú mestskú aglomeráciu a odráža nový pocit generovanej sebadôvery a cieľavedomosti. Projekt tiež aktívne presadzuje nové vnímanie toho, čo je možné dosiahnuť pri vzájomnom pôsobení medzi kultúrnou činnosťou a ekonomikou, vrátane stimulovania nového vnímania samotnej kultúry. V tomto kontexte je vhodné uviesť, že v komplexe Zollverein bude tohto roku oficiálne otvorenie programu Essen - Európske hlavné mesto kultúry, keďže Essen je jedným z miest, ktoré získalo tento titul. Zollverein bude

zohrávať dôležitú úlohu v programe, v ktorom je kreatívny priemysel jednou z jeho hlavných tém.⁵³

Zrejmá je jednotná povaha rozvoja. Plánovanie v prvých fázach sa nezameriavalo len na obnovu bývalého priemyselného komplexu, ale tiež na identifikovanie a využívanie jeho komerčných predností. Napríklad pri podpore dizajnerských a architektonických služieb sa vychádzalo z dedičstva štýlu Bauhaus v kombinácii so vzdelávacími a školiacimi zariadeniami, špecializovaným podnikateľským parkom a usporiadaním dizajnerskeho fóra. Takýto systematický prístup je nepochybne faktorom stabilného zvyšovania počtu kreatívnych spoločností v regióne.

Tak ako prípad komplexu Zollverein dokazuje, že stimul pochádzajúci z kultúrneho rozvoja môže viesť k oživeniu oblasti bez investícií do klasických, pozornosť priťahujúcich kultúrnych inštitúcií, ďalšie prípady dokazujú, že rozvoj vychádzajúci z dedičstva nie je nevyhnutne jediným spôsobom, ako môžu opatrenia na základe kultúry premeniť oblasti na miesta atraktívnejšie na investície a prácu, aj keď takýto rozvoj je nepochybne uskutočniteľný.

Prípad Musikpark Mannheim je v podstate príkladom **špecializovaného podnikateľského inkubátora** so zameraním na hudbu a tanec. Jeho založenie bolo tiež strategickou investíciou do oblasti postihnutou ekonomickými problémami, do oblasti v inak ekonomicky prosperujúcom regióne. Napokon sa však ukázalo, že zásah mal ďalekosiahlejší dopad, než sa pôvodne očakávalo.

PRÍPAD A3 Musikpark Mannheim – Hudba pretvára oblasť

Musikpark Mannheim bol prvým podnikateľským inkubátorom v Nemecku venovaným hudobnému priemyslu.

Inkubátor bol založený roku 2004 ako súčasť odpovede na problémy bývalej priemyselnej oblasti (Cieľ 2) mesta Mannheim a zohráva významnú úlohu pri premene oblasti a tiež významne prispieva k ekonomickému, kultúrnemu a spoločenskému životu celého mesta a tiež širšieho regiónu.

Kombinácia kultúrnych a obchodných zariadení umožňuje, aby inkubátor riešil kreatívne aj obchodné potreby podnikov, ktoré sa v tomto priestore nachádzajú:

- Musikpark poskytuje kompletnú škálu technických zariadení: nahrávacie štúdiá, TV štúdio, koncertnú miestnosť a dielňu a tiež štýlové zasadacie miestnosti vhodné na rokovacie a plánovacie stretnutia.
- Tiež poskytuje celú radu podporných obchodných služieb, vrátane internetového portálu, účtovnej a administratívnej podpory, prístupu k iným agentúram podporujúcim podnikania, a iné odborné služby.
- Pomoc inkubátora môžu využívať jednotlivci aj skupiny, ale tiež podniky z oblasti hudby a tanca, ako napríklad z oblasti hudobnej produkcie a distribúcie,

⁵³ Roku 2009 sa rakúsky Linz tiež zameriaval na kreatívne odvetvia – hlavne nové médiá a digitálne umenie.

vydavatelja, agenti, grafickí dizajnéri, fotografi, predaj vstupeniek, manažérske poradenstvo, IT či publikovanie na webe.

- Zabezpečuje poradenstvo pre nové a začínajúce podniky ohľadom podnikateľských formálnych záležitostí a procesov, prístupu k špeciálnym finančným zdrojom a obchodnej administratívy všeobecnejšie, ale tiež o obchodnej stratégii hudobného sektora a význame vytvárania sietí a zapájania sa do sietí.
- Musikpark sa stal kompetenčným centrom pre kreatívny sektor. Priamo poskytuje školenia a umožňuje spoluprácu s vyššími vzdelávacími inštitúciami.
- Od začiatku projektu sú priestory inkubátora plne obsadené: bolo vytvorených 60 podnikov zaoberajúcich sa hudbou a vzniklo 240 nových pracovných miest; ročný obrat podnikov nachádzajúcich sa v komplexe Musikpark predstavuje približne 20 mil. EUR.
- Roku 2008 boli priestory Musikpark Mannheim rozšírené.

Ďalšie informácie sú uvedené v Prílohe II.A, prípad 3.

Musikpark Mannheim je príkladom efektívneho miestneho a regionálneho rozvoja, priamo riešiaceho cieľ regionálneho operačného programu a čerpajúceho z jasného zamerania na hudbu a tanec. Konkrétna oblasť zvolenej špecializácie ponúkla jasný komerčný potenciál, pričom poskytla tiež základ pre zapojenie miestnej komunity.

Efektívnosť projektu je preukázaná počtom nových podnikov a pracovných miest a dosiahnutým obratom, ale tiež jasnými pozitívnymi následnými externalitami. Úloha projektu pri zmene osudu ekonomicky oslabenej oblasti mesta Mannheim dokazuje, že aj relatívne skromný fyzický rozvoj môže významne zmeniť imidž a nasmerovanie oblasti. Rozvoj inovatívneho podnikateľského inkubátora, ktorý kombinuje podporu umenia s podnikateľskými zariadeniami a poradenstvom, stimuluje podniky, ktoré si v inkubátore prenajímajú priestory, a tiež širšiu podnikateľskú komunitu a z tohto hľadiska je prípad tiež dobrým príkladom významu dobre organizovanej umeleckej a podnikateľskej podpory. Okrem toho, ani prínos Musikparku k spoločenskému a kultúrnemu rozvoju a kvalite života v meste Mannheim a jeho okolí by sa nemal zanedbávať. Z tohto pohľadu vhodným prístupom, ak sa modernizuje širšia regionálna ekonomika, vrátane zavedenia nových obchodných modelov a nových spôsobov práce a podpory pre širší rozvoj vedomostnej ekonomiky v celom regióne, v neposlednom rade prostredníctvom budovania sietí s inštitúciami vyššieho vzdelávania v danom regióne.

Je príznačné, že okrem fungovania projektu ako referenčného bodu v príslušnej oblasti a okrem zabezpečovania určitých výhod kultúrnej infraštruktúry, ako sa očakáva od investícií v prípade gréckeho a portugalského operačného programu, projekty Zollverein

aj Musikpark Mannheim spojili kultúrne opatrenia s poskytovaním rozličných foriem podnikateľskej podpory, čo je téma, ktorou sa zaoberajú nasledujúce časti.

Projekt Musikpark Mannheim dokazuje, že investície do kultúrnej infraštruktúry naozaj môžu byť efektívnym spôsobom transformovania oblasti. Tiež dokazuje, že tento typ investícií nie je obmedzený na architektúru, ktorá priťahuje širokú pozornosť verejnosti, hoci aj takýto prístup má svoj význam. Tento typ investícií môže mať v podstate rôzne formy a odrážať rôznorodosť umeleckého prejavu. Je preto veľmi flexibilným nástrojom pre akúkoľvek stratégiu obnovy a môže byť rozlične reprodukován vo veľmi odlišných podmienkach.

3.6. Rozvoj stratégie založenej na kultúre a podpora územnej kohézie

Vidieť, že investícia do infraštruktúry kultúry môže zohrávať dôležitú úlohu pri vytváraní základov pre udržateľný proces miestneho a regionálneho rozvoja tým, že komunikuje zmenu smerovania, podporuje nové postoje a zabezpečuje nové zariadenia, ktoré menia definovanie verejného priestoru, často v srdci komunity. V tomto zmysle kultúrne zásahy významne prispievajú k dosiahnutiu cieľu vytvoriť z Európy a jej regiónov atraktívne miesta na investovanie a prácu. Tiež vidieť, že niektoré významné zásahy zásadne presahujú dodanie infraštruktúry tým, že využívajú počiatočnú investíciu ako platformu na celú škálu ďalších investícií. Charakter týchto aktivít a ich koordinácia budú predmetom skúmania v tejto a nasledujúcich častiach.

Stojí za to pristaviť sa, kým začneme skúmať ďalšie prvky, ktoré sú súčasťou úspešnej stratégie pre miestny a regionálny rozvoj založený na kultúre. Zatiaľ čo vidieť, že investícia do zariadení a infraštruktúry môže byť významnou súčasťou rozvoja založeného na kultúre, na príkladoch Zollverein a Musikpark Mannheim je možné vidieť, že takúto investíciu treba doplniť podporou umeleckého a podnikateľského procesu. Tieto ostatné prvky treba tiež skúmať ďalej, ale najskôr zopár doplňujúcich poznámok o obmedzeniach prístupu, ktorý sa jednoducho zameriava na investíciu do infraštruktúry, keďže pri investíciách tohto typu treba určitý stupeň opatrnosti.

Zásadný problém je, že často **môže byť ťažké zabezpečiť, aby nové kultúrne zariadenia boli samoudržateľné**. Môžu prispievať významným spôsobom ku kultúrnemu životu mesta alebo regiónu a môžu byť z tohto dôvodu opodstatnené. Ale ak toto je ich jediný účel, tak potrebujú dotáciu z verejných zdrojov a vždy sú aj ďalšie nároky na verejnú peňaženku. Za určitých okolností môže byť ekonomická opodstatnenosť zabezpečená podporou, ktorú kultúrna infraštruktúra poskytuje cestovnému ruchu, ale rozsah, v ktorom sa takáto opodstatnenosť uplatňuje, sa výrazne líši od lokality k lokalite a určite nemôže platiť v každej situácii.

Okrem toho, dôraz na zlepšenie fyzickej infraštruktúry a verejných priestorov, ktorý charakterizuje uvedenú investíciu, je zrejme neodmysliteľne naklonený viac k mestu, hovoriac o nástroji, ktorý je prispôsobený na riešenie problémov vyludnenia mesta a podpory života v mestských centrách, čo ale málo hovorí o problémoch širších regiónov, už nehovoriac o tých, ktoré sa týkajú vidieckych oblastí. Analýza by sa teda zatiaľ javila len ako čiastočná v tom zmysle, že by nedokázala poskytnúť celkový výpočet prvkov potrebných k udržateľnému rozvoju, a tiež by málo mohla povedať o tom, čo sa týkalo hlavnej časti krajiny zastrešenej kohéznou politikou.

Význam týchto zjavných nedostatkov je ďalej posilnený vývojom diskusií, ktoré viedli k formulovaniu smerníc pre kohéznú politiku v programovom období rokov 2007 – 2013. Najmä v kontexte Lisabonskej stratégie bolo využívanie investícií do infraštruktúry, ako nástroja na rozvoj, v zásade kritizované, pokiaľ takáto investícia nedokázala zlepšiť konkurencieschopnosť oblasti, ktorá dostala pomoc, a najmä nepomáhala podnikom, aby boli viac konkurencieschopné.

Súčasne úvaha o územnom rozmere rozvojovej politiky kládla rastúci dôraz na **prepojenia, ktoré sú dôležité v moderných ekonomikách**, takže už viac nepostačuje koncentrovať sa na určité oblasti alebo odvetvia. Úspešné centrá miest je dnes možné často vidieť ako centrá v systémoch dopravy, komunikácie a sociálnych sietí, ktoré sa rozprestierajú na veľkých územiach (hoci s premenlivou intenzitou a účinnosťou). Podobne je stále viac obvyklé vidieť podnikateľské procesy ako flexibilné interakcie, ktoré prekračujú definície odvetví, a pozornosť sa sústreďuje na klastre podnikov zoskupených okolo určitých typov činností, pričom nemusia byť nutne všetky v tomto istom odvetví. Z hľadiska politiky to bola požiadavka integrovaného prístupu k problémom s viacerými aspektmi.

Vidieť, že úspešné zásahy založené na kultúre už skutočne splňajú túto potenciálnu kritiku. Infraštruktúra má svoje miesto, ako bolo povedané, ale zdá sa, že najlepšia skúsenosť ukazuje, že tento typ investície je skutočne udržateľný len vtedy, ak je súčasťou komplexnejšej stratégie, ktorá sa týka aj následného rozvoja, a má jasné miesto v celkovej rozvojovej stratégii regiónu. Príklady tohto sofistikovanejšieho prístupu načrtneme v nasledujúcich častiach. Začneme s prípadmi, ktoré ilustrujú vývoj konzistentnej stratégie. Na tomto mieste treba poznamenať, že posudzovaný prípad poskytol dôkazy o efektívnosti integrovaného zásahu založeného na kultúre na začiatku aktuálneho programového obdobia. Žiaľ, nestačil ovplyvniť myslenie, ktoré vytvorilo rámec súčasného programového obdobia. Takže, hoci smernice štrukturálnych fondov na programové obdobie 2007-2013 identifikujú množstvo oblastí, kde iniciatívy založené na kultúre by mohli byť skutočne významným prínosom, bolo tam len málo

priamej podpory pre odvetvie kultúry alebo tvorivé odvetvie alebo pre jeho charakteristický prístup k súčasným hospodárskym a spoločenským problémom. Dokonca sa zdá, že v niektorých členských štátoch boli kultúrne organizácie aktívne odradzované od toho, aby žiadali finančné prostriedky na projekty, ktoré boli jasne založené na kultúre.

V nasledujúcich častiach ukážeme, že zásahy založené na kultúre môžu skutočne riešiť problémy, ktoré boli načrtnuté, a že ich potenciálne uplatnenie nie je obmedzené na mestské centrá. Ďalej ukážeme, že **investícia sa môže stať samoudržateľnou** a prinášať významnú návratnosť, a že zásahy nie sú obmedzené na zlepšovanie infraštruktúry, ale môžu prispievať k rozvoju v srdci modernej znalostnej ekonomiky. Skutočne môžu užitočne prispievať k splneniu širokej škály cieľov štrukturálnych fondov nad rámec tých, ktoré sa očakávajú v smerniciach.

V zásade nemajú tieto diskusie o smerovaní politiky takú istú rezonanciu. Ľudia riešia bezprostredné problémy priamejšie a vychádzajú zo skúseností. A tak je teraz jasné, že mnohé z problémov, ktoré sa objavujú pri formulovaní cieľov a smerníc pre kohéznú politiku, v skutočnosti riešilo odvetvie kultúry, často zasvätení jednotlivci. Vyvíjalo sa myslenie o štrukturovanejšom, systematickom a strategickom prístupe k zásahu založenom na kultúre v miestnom a regionálnom rozvoji.

Už v programovom období 2000 – 2006 bežala zaujímavá strategická iniciatíva, ktorú koordinovalo mesto Lille – projekt Culture & Urban Regeneration (Projekt regenerácie kultúry a mesta):

Prípado A4 Rozvoj stratégie – Culture & Urban Regeneration (Regenerácia kultúry a mesta) – URBACT
Program URBACT bol spustený v rámci iniciatívy Spoločenstva URBAN v roku 2002. Projekt Culture & Urban Regeneration (Regenerácia kultúry a mesta) predstavoval paneurópsku sieť URBACT, ktorú koordinovalo mesto Lille, a zapojilo sa do nej 16 európskych miest rôznej veľkosti.

Vnímanie potenciálu mestského rozvoja založeného na kultúre sa zdá byť lepšie na úrovni mesta a regiónu, ako na národnej a európskej úrovni.

Projekt skúmal asi 80 prípadov dobrej praxe a zadal aj štúdie známym expertom týkajúce sa fyzických, hospodárskych a spoločenských rozmerov rozvoja mesta. Vznikla aj samostatná štúdia o integrovanom prístupe k mestskému rozvoju založenému na kultúre.

Mesto Lille prinieslo do projektu vlastnú skúsenosť. Je to mesto, ktoré malo problémy prispôbiť sa prechodu zo svojej priemyselnej minulosti. Tomuto procesu pomohlo znovuobjavenie jeho dedičstva, spolu s rastúcim ocenením jeho miesta v rozložitejšom cezhraničnom regióne. Rok 2004, keď bolo európskym hlavným mestom kultúry, zohral rozhodujúcu úlohu vo vzťahu k obom aspektom novej identity mesta.

Ostatné veľké mestá v Európe (vrátane partnerov v projekte) porozumeli významnosti ich kultúrneho vlastníctva a kreatívne odvetvie sa stalo hlavným faktorom ich súčasného rozvoja.

- Londýn mal viac ako pol milióna ľudí pracujúcich v tvorivých odvetviach v čase štúdie a z hľadiska výstupu to bolo druhé odvetvie po obchodných službách z hľadiska významu (väčšie ako finančný sektor).

- 7% pracovných miest v Amsterdame a 9% obchodného obratu v Helsinkách pochádza z kreatívneho odvetvia, ktoré bolo jedným z najrýchlejšie rastúcich odvetví v týchto mestách.

Štúdie vytýčili podrobnosti prípadu pre rozvoj založený na kultúre. Kultúrny rozmer sa považoval za rozhodujúci pre efektívnosť iniciatív mestskej regenerácie a konkurencieschopnosť miest. Priamo prispieva k prosperite a vytváraniu kvalitných pracovných miest, ale je aj motorom inovácie v širšej ekonomike.

Vznikla séria odporúčaní. Prijatie integrovaného prístupu bolo ich stredobodom.

Ďalšie detaily pozri v prípade 4, v prílohe II.A.

Projekt Culture & Urban Regeneration (Regenerácia kultúry a mesta) je zvlášť zaujímavý z pohľadu kvality analýzy najlepšej praxe a štúdií, ktoré naštartoval. Štúdie o fyzickom, ekonomickom a spoločenskom rozmere rozvoja mesta a samostatná štúdia, ktorá zdôrazňuje integráciu všetkých týchto rozmerov, poskytujú jasné stanovisko k základnému prípadu lokálneho rozvoja založeného na kultúre. Spomedzi mnohých podrobností poukazujú tieto štúdie na dynamickú úlohu, ktorú zohráva tvorivé odvetvie vo veľkých mestách ako Londýn, Amsterdam a Helsinki. Zdôrazňuje sa, že nie je možné mať model, ktorý sa uplatňuje za každých okolností, ale koordinovaná pozornosť venovaná rozhodujúcim prvkom prístupu založeného na kultúre, vedená miestnymi predstaviteľmi, môže priniesť veľmi úspešný rozvoj mesta. A to napriek zjavnej ľahostajnosti k týmto procesom na celoštátnej a európskej úrovni.

Lille samotné malo aktívnu a viacrozmernú kreatívnu stratégiu, ktorá pomohla mestu znovu objaviť samé seba a nájsť nové smery.

Projekt Culture & Urban Regeneration (Regenerácia kultúry a mesta) bol dôležitý ako základ pre ďalšiu prácu v rámci súčasného programu URBACT II, kde sa realizuje séria projektov s názvami ako „Cultural Heritage & City Development“ (Kultúrne dedičstvo a rozvoj mesta) a „Innovation & Creativity“ (Inovácia a tvorivosť). K realizovaným projektom patrí HerO – projekt „Heritage as Opportunity“ (Dedičstvo ako príležitosť), ktorý sa zameriava na integráciu kultúrneho dedičstva v udržateľnom rozvoji mesta (zhrnuté ako prípad II.B8). Projekt „Creative Clusters in Low Density Urban Areas“ (Kreatívne klastre v mestských oblastiach s nízkou hustotou) predstavuje **zaujímavý rozvoj v mestskej/vidieckej dynamike** a je protikladom situácie už posudzovanej v projekte Culture & Urban Regeneration (Regenerácia kultúry a mesta).

Prípad A5 Creative Clusters in Low Density Urban Areas (Kreatívne klastre v mestských oblastiach s nízkou hustotou) –

URBACT II

Partnerstvo URBACT II, koordinované obcou Óbidos (Portugalsko), rozvíja „kreatívne mestá“ vo Fínsku, Maďarsku, Taliansku, Rumunsku, Španielsku a Spojenom kráľovstve.

Jeho ústrednou témou je, že kreativita môže pôsobiť ako hnacia sila ekonomického rozvoja malých mestských centier ako aj veľkých miest.

V prístupe sa predpokladá zmena konvenčného rozmýšľania o takých

záležitostiach, ako je mestsko-vidiecke rozdelenie, atraktívna moc hlavných konurbácií a pravidiel fungovania pri propagovaní kreatívnych klastrov. Najmä sa vytvára základ pre vytvorenie kreatívnych klastrov v menších mestských alebo „medziregiónoch“.

Predpoklad, že kreatívne klastre sú mestským javom, má tendenciu zanedbať silu moderných komunikačných metód, faktory podporujúce zosieťovanie v menej zahustených oblastiach a flexibilitu kreatívnych jednotlivcov a podnikov.

Tým sa nehovorí, že rozvoj kreatívnych klastrov sa môžu udiať kdekoľvek. Je potrebné rozhodujúce množstvo a dostupnosť širších sietí a trhov ako ďalšia významná požiadavka.

V rámci širšieho konceptu polycentrického priestorového rozvoja „je dualita dostupnosť-diaľkovosť významnejšia ako je mestsko-vidiecka dualita“.

Projekt analyzuje rôzne prúdy politiky zamerané na efektívnu podporu kreatívnych klastrov v prostredí menších miest:

- vytváranie príležitostí pre mladých ľudí
- organizácia podujatí a kultúrnych aktivít a ich úloha ako katalyzátorov pre širšiu škálu kreatívnych aktivít
- fyzický rozmer: celá škála zariadení a infraštruktúry potrebná na podporu kreatívneho mesta a potrebná stratégia územného plánovania
- finančné a podporné opatrenia potrebné na pritiahnutie a udržanie talentovaných ľudí a kreatívnych podnikateľov a vytvorenie balíkov týchto opatrení.
- vzdelávanie a príprava: kreatívne prístupy k rozvíjaniu zabezpečenia, ktoré je vhodné pre kreatívny sektor

Mesto Óbidos v Portugalsku s počtom obyvateľov 10 000 je vyzdvihnuté ako príklad malého mesta s aktívnou kreatívnou stratégiou zdola-nahor.

Strategické úvahy sa presunuli od identifikovania kľúčových prvkov v zovšeobecnenej stratégii založenej na kultúre k viac prevádzkovým požiadavkám na prispôsobenie takejto stratégie konkrétnym okolnostiam.

Ďalšie podrobnosti nájdete v prípade 5 v Prílohe II.A.

V zásade je projekt „Creative Clusters in Low Density Urban Areas“ (Kreatívne klastre v mestských oblastiach s nízkou hustotou) jeden z tých projektov, ktorý momentálne spochybňuje predpoklad, že rozvoj založený na kultúre je neodmysliteľne fenoménom mestských center. Rozvíja prípad pre územne rozsiahlejšiu perspektívu v našom ponímaní klastrových procesov, pričom argumentuje tým, že tak ako vo vzťahu k iným problémom, mestsko-vidiecka dichotómia sa netýka spôsobu, akým kreatívne odvetvie skutočne pracuje. Úzka fyzická blízkosť ľudských, ekonomických a inštitucionálnych zdrojov nie je potrebná, ak moderné komunikačné metódy, faktory podporujúce zosieťovanie v menej zahustených oblastiach a flexibilita kreatívnych jednotlivcov a podnikov znamenajú, že dokážu fungovať efektívne a niekedy efektívnejšie v malých mestských prostrediach alebo medziprostrediach, pokiaľ majú dopravné a komunikačné kanály, ktoré ich spájajú s centrami aktivity a trhmi.

Projekt je aj zaujímavý, keďže analyzuje sériu prevádzkových rozmerov v rozvoji kreatívnych klastrov v medziregiónoch. Skúma sa celá škála zariadení a infraštruktúry potrebná na podporu kreatívneho mesta a primeraná stratégia územného plánovania, spolu s detailmi organizácie podujatí a kultúrnych aktivít a ich úlohou ako katalyzátorov pre širšiu škálu kreatívnych činností. Paralelne sa posudzujú potrebné finančné a podporné opatrenia, poskytovanie vzdelávania a prípravy a možnosti ako vytvárať príležitosti pre mladých ľudí.

Mesto Óbidos v Portugalsku sa prezentuje v prípadovej štúdií ako príklad prístupu zdola nahor, čo znamená budovanie určitej schopnosti na využívanie kreatívneho potenciálu, ktorý sa javil ako chýbajúci v čase implementácie Portugalského operačného programu pre kultúru. Primátor a miestni predstavitelia poskytujú jasný návod v stratégií „Kreatívne mesto Óbidos“, ktorej súčasťou je pulzujúca kultúrna agenda a investície do zariadení cestovného ruchu, ale aj aktívna podpora inovácií a kreativity prostredníctvom technologického parku venovaného kreatívnym odvetviám, inkubátor a podporné centrum pre kreativitu, spolu s poskytovaním špeciálneho vzdelávania a prepojením na Školu umenia a dizajnu. Niekde inde sa vedenie tohto druhu javí ako rozhodujúci prvok pri vytváraní hybnej sily a nadšenia, ktoré sú charakteristické pre úspešný rozvoj kreatívnej stratégie.

Celkovo, z hľadiska súčasnej diskusie má projekt „Creative Clusters in Low Density Urban Areas“ (Kreatívne klastre v mestských oblastiach s nízkou hustotou) zvláštny význam v tom, že preukazuje, že rozvoj založený na kultúre rieši záležitosti, ktoré

formovali podobu štrukturálnych fondov v súčasnom programovom období. Projekt potvrdzuje **význam modelu kreatívneho odvetvia v oblastiach, ktoré výrazne presahujú centrá miest.**

Ostatné projekty podporujú tento záver a ukazujú, že sa nezakladá len na jedinej skúsenosti. Pozoruhodná je spomedzi nich séria projektov založených na kultúre, ktoré mali významný dopad v programovom období 2000 – 2006 v Cielí 1 v oblasti Cornwallu a Isles of Scilly v Spojenom kráľovstve.

Cornwall and Isles of Scilly je oblasť bez veľkých mestských centier. Dokázala však spojiť predtým nesúrodé kultúrne a kreatívne aktivity do koherentného kreatívneho odvetvia. Zaujímavý je aj fakt, že tento proces bol predmetom podrobného hodnotenia zverejneného v roku 2006.

Prípád A6 Dopad projektov založených na kultúre Cornwall (región cieľu 1)

Grófstvo Cornwall v Spojenom kráľovstve má pol milióna obyvateľov, ale nemá žiadne veľké mestské centrá. V období 2000 – 2006 bol sub-región úspešný v premene nesúrodých kreatívnych aktivít na koherentný „kreatívny región“.

Jasný dôkaz dopadu projektov založených na kultúre je predstavený v správe „Staviame na kreativite“:

- takmer 43 mil. £ sa investovalo do kreatívnych odvetví v Cornwalle v období 2000 – 2006, 33 mil. £ do kapitálových projektov a 9,88 mil. £ do podnikateľských programov a programov na podporu zručností.
- investícia vo výške 9,88 mil. £ z EU fondov do podnikania a podpory zručností priniesla ďalší príjem odhadom vo výške 104 mil. £.
- od roku 2000 do roku 2004 sa vytvorilo približne 560 pracovných miest v odvetví; zamestnanosť narástla o približne 19% (v porovnaní s celoštátnou mierou rastu na úrovni 3% za odvetvie za to isté obdobie).
- teraz je odhadom zamestnaných v odvetví v Cornwalle 10 200 ľudí. Náklady na vytvorenie pracovného miesta prostredníctvom financovania Cieľu 1 boli 23 864 £ (v súlade s programovými cieľmi nákladov na pracovné miesto

v Dodatku k programu z roku 2005).

- obrat v odvetví narástol v rokoch 2000 až 2004 z 326 mil. £ na 421 mil. £ - 29% rast, zatiaľ čo hrubá pridaná hodnota narástla o 34% v porovnaní so 7% na celoštátnej úrovni.
- rast hrubej pridanej hodnoty o 34%, ktorý je výrazne vyšší ako rast zamestnanosti (19%) alebo rast počtu podnikov (23%), naznačuje, že došlo k rastu skutočnej prosperity a produktivity a významnému rastu ziskovosti.

Analýza faktorov za týmto úspechom:

- úspešná koordinácia príslušných zainteresovaných subjektov naprieč zväčša vidieckym subregiónom s malými mestami, vedúca k vytvoreniu „Kreatívneho regiónu“ – koherentného kreatívneho odvetvia – z predtým nesúrodých a izolovaných iniciatív.
- rozvoj efektívneho komunikačného kanálu, ktorý pomohol organizáciám v kreatívnom odvetví zosúladiť ich ciele s cieľmi štrukturálnych fondov a nájsť svoju cestu pomedzi administratívne požiadavky
- zameranie na podporu podnikania, vrátane marketingu a financií, a rozvoj stratégie, ktorej obsahom boli investície do výstavného priestoru a vzdelávacích a školiacich zariadení.

Ďalšie podrobnosti nájdete v prípade 8 v Prílohe II.A.

Hodnotenie zásahov štrukturálnych fondov v Spojenom kráľovstve bolo úspešné v identifikovaní **jasných dopadov na miestnu ekonomiku**. Výsledky jedného z týchto hodnotení sú uvedené v správe „Stavíme na kreativite“⁵⁴.

Je vidieť, že ďalšie spomínané projekty boli úspešné v podpore kreativity nových podnikov a pracovných miest. Štúdia o Cornwalle poskytuje podrobný pohľad na mnohé veci.

Štúdia ukazuje, že zásahy podporili rast zamestnanosti o 19%, v porovnaní s celoštátnou mierou rastu o 3% za dané odvetvie za to isté obdobie, a rast obratu o 29%. Okrem toho tu bol rast hrubej pridanej hodnoty o 34% v porovnaní so 7% na celoštátnej úrovni.

⁵⁴ Julia Twomlow a Kevin Brownridge, „Counting on Creativity“ Perfect Moment, jún 2007

Do určitej miery zvyšovanie hrubej pridanej hodnoty predstavuje proces doháňania sa s celoštátnou úrovňou. Okrem toho, skutočnosť, že hrubá pridaná hodnota narástla významne viac ako zamestnanosť alebo obrát, naznačuje skutočný rast produktivity v odvetví a významný prínos ku konkurencieschopnosti odvetvia a prosperite regiónu.

Čísla potvrdzujú, že kreatívne odvetvie je vhodným cieľom na vytváranie pracovných miest a podporu konkurencieschopnosti, najmä ak majú podniky účinnú podporu. Z toho, čo sme videli, by sa tiež javilo, že to je efektívny vektor pre podporu podnikania, hoci táto záležitosť sa bude znovu posudzovať v nasledujúcich častiach.

V prvých dvoch prípadoch posudzovaných v tejto časti (projekty Culture & Urban Regeneration - Regenerácia kultúry a mesta a Creative Clusters in Low Density Urban Areas - Kreatívne klastre v mestských oblastiach s nízkou hustotou) je jasné, že rozvoj stratégií založených na kultúre bol schopný čerpať zo skúseností iných miest a menších mestských centier prostredníctvom štrukturovanej výmeny skúseností a analýzy najlepšej praxe. Je to predovšetkým silou iniciatív Spoločenstva v rámci štrukturálnych fondov a programov INTERREG a URBACT, ktoré pokračovali v súčasnom programovom období. Širší súbor prípadových štúdií sprevádzajúci túto štúdiu poskytuje podrobnosti o mnohých projektoch podporujúcich výmenu skúseností a nové myslenie. Napríklad projekt Medinct (prípado B23) bol ranným príkladom výmeny skúseností so zámerom rozvíjať integrované prístupy k rozvoju mesta tak, aby sa stali udržateľnými. Na druhej strane STRATCULT (prípado B32) poskytoval miestnej správe ciele tréningový program a podporné dokumenty až po vypracovanie miestnej stratégie.

Tento trend pokračuje v súčasnom období. Projekt URBACT, HerO (Dedičstvo ako príležitosť) skúma rovnováhu, ktorú treba dosiahnuť medzi zachovaním kultúrneho dedičstva ako prvkom miestnej identity a jeho prínosom k rozvoju mesta. Projekt INTERREG SOSTENUTO (B21) skúma skúsenosti naprieč oblasťami, kde dominujú tradičné odvetvia Stredomoria, s využívaním kultúry ako vektoru ekonomickej a spoločenskej inovácie a ako stimul k diverzifikácii a konkurencieschopnosti v znalostnej ekonomike.

Na záver, EU programy na zosieťovanie sa javia ako významná podpora výmeny skúseností medzi mestami s kreatívnymi stratégiami, hoci sa tiež zdá, že podpora kreatívneho odvetvia je momentálne záležitosťou plavenia sa po vetre a profitovania z nadpriemernej miery rastu v odvetví. Okrem toho, je to proces, ktorý stavia na sebe. Úspech živí ďalší úspech, jednak z dôvodu demonštračného efektu a aj z dôvodu, že výstupy určitých častí odvetvia sa stávajú vstupmi pre iné časti. Vo významnej miere preto podpora kreatívneho odvetvia vytvára cyklus, v ktorom rozvoj podporuje iný rozvoj a ten zas ďalší rozvoj. Je to do určitej miery v protiklade s mnohými inými situáciami,

s ktorými sa stretávame v miestnom a regionálnom rozvoji, kde ide často o záležitosť brzdenia cyklov poklesu.

Je takmer jasné, že získavanie výhody z tohto brilantného cyklu v celkovej stratégii pre kreatívne odvetvie je záležitosťou vyváženia veľkého množstva faktorov a vytvorenia stáleho a systematického pokroku. Pri komplexnom vypracovaní takejto stratégie je potrebné zohľadniť veľké množstvo iných záležitostí, ktoré zvážime v nasledujúcich častiach. Predovšetkým však môže byť užitočná rekapitulácia:

Integrovaná rozvojová stratégia – hlavné, už identifikované, prvky

Z už posudzovaných prípadov je zjavných niekoľko prvkov integrovanej rozvojovej stratégie:

- je potrebná dostatočná infraštruktúra, aby sa vytvorilo prostredie, v ktorom sa môžu navzájom ovplyvňovať kultúrne a kreatívne aktivity
- vytvoriť dôveru a hybnú silu
- pritiahnuť alebo rozvíjať zručnosti a zdroje, ktoré zabezpečujú schopnosť zabezpečiť samoudržateľnosť rozvoja
- zabezpečiť dobré strategické vedenie, aspoň na miestnej úrovni
- dobrá podpora pre kultúrne aktivity a aj pre podnikateľské procesy
- podpora nadobúda podobu budov a zariadení, poskytovania odborného a podnikateľského poradenstva, prístupu k financiám a investícií do vzdelávania a prípravy.
- Tak, ako aj v iných odvetviach, zabezpečenie vyhradeného inkubátora alebo zariadení podnikateľského parku a podpora sieťovanie a rozvoj klastrov môže byť zvlášť efektívne.
- Výmena informácií a skúseností s inými v podobnej pozícií

a identifikovanie najlepšej praxe

- Vytvorenie dobrých komunikačných kanálov medzi hlavnými účastníkmi môže byť veľmi efektívne, najmä ako pomoc pre organizácie v kreatívnom odvetví, aby sa zorientovali v často neznámom prostredí ekonomického rozvoja a režimu štrukturálnych fondov.

3.7. Vedomosti a inovácie k rastu

Vedomosti a inovácie sa považujú za kľúčové pre budúcu konkurencieschopnosť Európy v Lisabonskej stratégii. Ich ústredná úloha bola opätovne zdôraznená v obnovenom spustení Stratégie rastu a pracovných miest v roku 2005 a nedávno znovu získali ústredné miesto vo Vízií Komisie pre strategickú agendu pre Európu do roku 2020.

Už sme videli, že nový dôraz kladený na **podporu konkurencieschopnosti** je jedným z kľúčových znakov súčasnej kohéznej politiky odlišnými od jej dávnejších vyjadrení. Okrem toho sa len ďalej zdôraznila rozhodujúca úloha vytvárania vedomostí a inovácií pri udržiavaní a podporovaní konkurencieschopnosti, keďže len za posledné roky sme porozumeli procesom, ktoré sú súčasťou vedomostí a inovácie. V narastajúcej miere sa potvrdilo spoločenské vytváranie vedomostí, spolu s otvoreným charakterom moderných inovačných procesov. Skutočne prebieha široká diskusia o „novej paradigme“ **„Otvorenej inovácie“**⁵⁵. Okrem toho narastá tvrdenie, že inovácia procesu môže byť taká dôležitá ako inovácia produktu, vrátane inovácie v podnikateľských procesoch.

Tieto pohľady čiastočne vysvetľujú záujem klastre podnikov v regionálnej politike, pretože často ide o vzájomné pôsobenie v rámci klastrov, ktoré spôsobuje vznik nových produktov a služieb a aj nové spôsoby podnikania.

Videli sme, že **úspešné projekty založené na kultúre často spájajú investície do infraštruktúry s rozvojom celej škály podporných iniciatív pre kultúrne aktivity a podnikateľské aspekty**. Vyskytli sa prípady prispôsobenia konceptu technologického parku pre kreatívne podniky alebo zariadení a služieb inkubátora pre kreatívne začínajúce podniky. (napr. Zollverein a Musikpark Mannheim). Vyskytli sa aj ďalšie formy spomenutej podpory, vrátane podnikateľských rád a plánovania, podpory a rozvoja alebo prispôsobenia poskytovania prípravy a vzdelávania. V niektorých prípadoch sa vyskytli osobitné dohody pre prístup k financovaniu.

⁵⁵ H. Chesbrough, „Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology“ (2003)

Inými slovami už sa vyskytlo niekoľko uvedených príkladov, kde projekty založené na kultúre spĺňali ciele štrukturálnych fondov z pohľadu poskytovania podpory pre podniky a podporu kreativity a inovácie.

S cieľom zamerať sa na osobitný prínos k inovácií a vytváranie vedomostí sa prezentujú dva osobitné prípady, ktoré majú zvlášť zaujímavé znaky.

Prvý prípad sa týka série úspešných realizácií projektov Leader+ vo vidieckych oblastiach, čo znovu ilustruje územnú aplikovateľnosť modelov založených na kultúre. Tiež to ilustruje široký pojem kultúry, čo je prípad, ktorý sa týka tradičných remeselných foriem, ktoré pomáhajú definovať regionálne kultúry vo viac sociologickom zmysle. Dôvod, aby sme to prezentovali v tomto kontexte, je, že to je príklad, ako kultúra môže predefinovať známe procesy a skutočne vytvoriť hodnotu zmenou vnímania spotrebiteľov. Ukazuje to, že kultúra môže byť silným marketingovým nástrojom v nových spôsoboch charakteristických pre znalostnú ekonomiku, a ak pôsobí ako ohnisko spoločných záujmov, poskytuje základ pre inováciu v podnikateľských procesoch.

Malo by sa zdôrazniť, že tento proces neznehodnocuje kultúrne prvky z estetického pohľadu. Naopak, uvedený príklad sa snažil stavať na tradičných postupoch, aby zlepšil celkovú kvalitu, vrátane estetickej kvality produktov.

Prípad A7 Revitalizácia kultúry tradičného remesla

S využitím miestnych tradícií a kultúry ako základu pre marketing remesiel na regionálnej alebo subregionálnej úrovni vyvinul projekt Meisterstrasse v Rakúsku značnú hybnú silu s nasledujúcimi prvkami:

- Projekt vychádza zo sietí remeselníkov, ktorí sa spojili nie ako členovia, ktorých spája rovnaké remeslo, ale ako ľudia vyznačujúci sa tradičnou povahou ich zručností a produktov, ich záväzkom voči vysokým štandardom vychádzajúcich z tradícií ich jednotlivých remesiel a ich spoločným prínosom k regionálnej identite a kultúre v určitom regióne alebo subregióne.
- Remeselné tradície sa použili na definovanie požadovaných charakteristík kvalitných produktov

- Táto snaha o kvalitu je formálne stanovená v súbore prísnych kritérií, ktoré musia členovia siete spĺňať

- Uskutočnil sa rebranding podporený skutočným zlepšením kvality. Ten sa potom použil ako základ rozsiahlej marketingovej kampane, ktorej súčasťou je podpora turistickej trasy spájajúcej členov siete ako súčasť podpory regionálneho turistického ruchu.

- Pre sieť sa vytvorili atraktívne logá a marketingový materiál, ktoré prezentujú silné symboly charakteristických kvalitných produktov siete.

- Tieto symboly sa používajú v širšej propagačnej kampani zahŕňajúcej pokrytie médií, účasť na medzinárodných veľtrhoch a web marketing.

Členovia siete použili silné stránky miestnych tradícií zakotvené v remeslách, aby im umožnili prekonať nevýhody typické pre remeselnú výrobu a dosiahnuť významnú úspornosť distribúcie pomocou spoločnej propagácie. Tento proces v skutočnosti priniesol inováciu do podnikateľských modelov členov siete a umožnil ich remeselným podnikom, aby sa stali viac udržateľnými.

Projekt spustený v roku 2002 podporil Leader+ v rozhodujúcom štádiu jeho vývoja. Rozšíril sa na ďalšie regióny Rakúska a má veľkú podporu potvrdenú vstupom nových členov.

Ďalšie podrobnosti nájdete v prípade 7 v Prílohe II.A.

Sila kultúry komunikovať pragmaticky je v tomto prípade evidentná. Pri návrhu marketingových materiálov sa vo veľkej miere ponecháva priestor kvalite tovaru a jeho tradičnej aure, aby vypovedali sami za seba. Vytvorilo sa charakteristické logo, ktoré používa s malými zmenami každá z regionálnych sietí. Vytvorila sa tak nová značka a bola registrovaná súvisiaca obchodná známka; kultúrna perspektíva tak pomohla vytvoriť skutočné duševné vlastníctvo. Úspech projektu výrazne oceňujú jeho účastníci, ktorí platia členský poplatok a pôvodná pilotná schéma sa teraz zopakovala naprieč celým Rakúskom.

Druhý príklad sa týka vzájomného **pôsobenia kultúry a IKT**. Uznanie **hodnoty kultúry ako digitálneho obsahu** a význam digitalizácie a poskytovania vedomostných zdrojov sa dlho posudzoval mimo štrukturálnych fondov v ustanoveniach pre kultúru v zložke Informačné technológie spoločnosti vo výskumných rámcových programoch EÚ. Cieľom Iniciatívy digitálnych knižníc je teraz digitalizovať európske kultúrne a vedecké

znalostné vlastníctvo a riešiť súvisiace problémy. Patrí sem riešenie hlavných otázok týkajúcich sa autorského práca a súvisiacich práv duševného vlastníctva a záležitostí týkajúcich sa vhodnej formy a postupov digitálneho uchovávania. Mnohé zo záležitostí riešené v týchto iniciatívach sú výrazne technické. Sú tu ale aj dôležité otázky, ktoré sú viac ekonomického, spoločenského a estetického charakteru. Tieto v zásade riešia to, ako sa bude digitálna kultúra používať a využívať.

Vzájomné pôsobenie kultúry a digitálnych technológií nie je len o digitalizovaní vlastníctva. Kultúrne inštitúcie zohrali významnú úlohu v rozvíjaní aspektov webových technológií a postupov, funkcionality databáz a protokolov na správu, vyhľadávanie a prenos dát. Kultúrne inštitúcie a kreatívne odvetvie boli vysoko inovatívne pri rozvoji technológie prezentácie, poskytovaní informácií účinným a stimulujúcim spôsobom a majú podstatné prepojenia na vývoj poskytovania vzdelávania. V skratke, digitálna aréna bola a neustále je oblasťou široko otvorenou tvorivému podniku.

Prípady A8 prezentuje dôkazy o rozsahu, v ktorom štrukturálne fondy povzbudzujú k vzájomnému pôsobeniu medzi kreatívnym odvetvím a odvetvím IKT.

Prípady A8 Digitálna tvorivá ekonomika

Tento prípad prezentuje dva odlišné projekty:

- vytvorenie národného digitálneho zdroja v Lotyšsku prostredníctvom projektu ERRF, ktorý sa začal v roku 2005, viedol k vytvoreniu jednotného knižničného informačného systému, a
- Plurio projekt, v terajšom období ho koordinuje Luxemburská agentúra pre kultúrne dianie, ktorá vyvinula trojjazyčný portál o informáciách v oblasti kultúry pre Greater Region, ktorý zahŕňa časti Belgicka, Francúzska a Nemecka, ako aj Luxemburgu. Portál je teraz v procese zvyšovania jeho využitia.⁵⁶

Lotyšský projekt má nasledujúce charakteristické znaky:

- štátne a obecné verejné knižnice dostali 1500 počítačov so základným softvérom, 200 lokálnych sietí a 190 internetových pripojení.

⁵⁶ <http://www.plurio.org/param//90/start.0/outputlang.en/aktuell.html> (anglická verzia)

- 600 knihovníkov bolo vyškolených v základnej počítačovej gramotnosti.
- 25 miestnych knižníc dostalo softvér knižničného informačného systému.
- Projekt priniesol úžitok 871 obecným a akademickým knižniciam
- Počet návštev vo verejných knižniciach vzrástol v roku 2009 o 30%

Projekt výrazne prispel k premosteniu územného digitálneho predelu medzi hlavným mestom a okrajovými regiónmi.

Súčasná fáza Plurio projektu (od roku 2009) stavia na webovom portáli vytvorenom v dávnejšom INTERREG projekte, aby tak poskytovala a podporovala kvalitný prístup k informáciám o všetkých kultúrnych aktivitách v Greater Region (Veľkom regióne) Lorraine, Luxembourg, Saarland, Rhineland-Palatinate a Wallonia a aj za jeho hranicami. Jeho cieľom je propagovať túto aktivitu, ale aj uľahčovať vzájomné pôsobenie medzi kultúrnymi činiteľmi a kreatívnym odvetvím vo všeobecnosti a poskytovať kvalitný zdroj údajov pre média, nakladateľstvá a ostatných užívateľov digitálnych materiálov.

Súčasný vývoj Plurio on-line zariadení je súčasťou série projektov financovaných v rámci programu „Grande Région“ INTERREG IV A, ktoré slúžia na podporu kultúrnych výmen a integrácie naprieč Greater Region. Stavajú na úspechoch Luxemburgu-Greater Region ako hlavného mesta kultúry v roku 2005.

Ďalšie podrobnosti nájdete v prípade 8 v Prílohe II.A.

V tomto prípade sú situácie v Lotyšsku a v Plurio sieti odlišné. Štátny jednotný knižničný informačný systém vyvíjaný v Lotyšsku od roku 2005 s podporou ERF, zameraný na riešenie digitálneho predelu poskytovaním prístupu prostredníctvom asi 871 obecných a akademických knižníc naprieč celou krajinou, až po on-line zdroje, vrátane jednotného knižničného katalógu. Snažil sa podporovať územnú kohéziu znižovaním rozdielov vo výhodách z hľadiska prístupu k informáciám medzi ľuďmi v hlavnom meste a tými, ktorí sú vo vzdialenejších oblastiach. Súčasťou projektu bol aj rozsiahly školiaci program. V tomto zmysle prispieval k vzdelávacej a technickej infraštruktúre krajiny a vytváral znalostné zdroje, dôležitý prvý krok, najmä vzhľadom na to, že v Lotyšsku vyvinuli paralelný katalóg národného múzea.

Naopak Plurio projekt je schopný využívať na poskytovanie služieb existujúce zariadenia prostredníctvom trojjazyčného webového portálu, aby premosťoval umeleckú

komunitu Greater Regionu Lorraine, Luxemburg, Saarland, Rhineland-Palatinate a Wallonia. Zameriava sa na jedinečný zdroj informácií o všetkých kultúrnych aktivitách Grand Regionu a na podporovanie vzájomného pôsobenia medzi nimi. Zdroje tohto druhu a prístup k digitálnym zdrojom, ktoré miesto poskytuje, sa pravdepodobne stanú významnejšími pre kreatívne siete, keďže budú stále viac závisieť od digitálnych informácií – nielen prostredníctvom mobilných telefónov. Na úrovni politiky sa bude neustále zvyšovať význam pochopenia, ako sa zdroje využívajú a ako sa vytvára v procese hodnota.

Výstup kultúrnych inštitúcií a umelcov sa používal dlhé roky ako vstup pre širšiu škálu kreatívnych odvetví. Obrázky, hudba a film sa používali v reklame a marketingu a významne prispeli k novým filmom, televízií a publikáciám všetkého druhu. Obsahoví developeri využívajú kultúrny obsah v službách na webových stránkach a v rastúcej miere v mobilných telefónoch a v nových formách marketingu, keďže web 2.0 technológia bude v rastúcej miere zabezpečovať, aby bol proces otvorený a interaktívny.

Skutočný význam tohto rozvoja je ťažké definitívne odhadnúť. Napriek tomu spoločným názorom je, že tieto záležitosti sú stále viac dôležité a toto vnímanie začína byť podporované aj výskumom. Štúdia o kultúre a kreativite⁵⁷, ktorú realizovala Európska komisia v roku 2009, vysvetľuje mnohé procesy, kde kreatívne vstupy vedú k zvýšeniu podnikateľského úspechu. Tiež poukazuje na niektoré dôkazy, citujúc napríklad štúdiu Design Council⁵⁸ (Rady pre dizajn) Spojeného kráľovstva, ktorá ukazuje, že v spoločnostiach, kde je dizajn súčasťou podnikateľského procesu, je dvakrát väčšia pravdepodobnosť ako v ostatných podnikoch, že vyvinú nové produkty a služby a otvoria nové trhy. Pri istej zaujímavej práci na úlohe kreatívnych odvetví na stimulovaní a podpore inovácií, NESTA, výskumný ústav Spojeného kráľovstva, ktorý sa zameriava na povahu inovácií, uskutočnil analýzu prepojení vstupov-výstupov medzi umeleckými a kreatívnymi aktivitami a širšou ekonomikou. Výsledky naznačili, že **prepojenia ponukového reťazca na kreatívne odvetvia majú pozitívny vzťah k inováciám** na inom mieste v hospodárstve⁵⁹, čo naznačuje, že kreatívne odvetvia môžu zohrať významnú úlohu v ekológii inovácie, ktorá je obecné uznávaná.

V digitálnej oblasti je viacero indikácií, ktoré napovedajú, že kreatívne odvetvia budú mať pravdepodobne veľký význam pre vznikajúce uplatnenia IKT, aby sa tak seriózne posúdili podporné činnosti tohto druhu v rámci Štrukturálnych fondov, kde je jasné prepojenie na miestny a regionálny rozvoj. Úloha, ktorú môže kultúrna základňa zohrať

⁵⁷ KEA European Affairs (Európske záležitosti) „The Impact of Culture on Creativity“, 2009

⁵⁸ Design Council (Rada pre dizajn) „Design in Britain 2005-06“, 2007.

⁵⁹ Hasan Bakhshi, Eric McVitie a James Simmie, „How linked are the UK's creative industries to the wider economy“, NESTA 2008

pri zavádzaní vstupov na trhy, ktoré sa vyvíjajú na základe už existujúcej technológie, je zvlášť zaujímavá a zdalo by sa, že v rámci štrukturálnych fondov existuje priestor pre väčšiu podporu IKT projektov, ktoré presahujú rámec projektov posudzovaných v tejto časti. To najdôležitejšie, čo sa máme naučiť z projektov, ktorými sa práve zaoberáme, je, že zásahy založené na kultúre priamo prispievajú k inovácií a rastu viacerými spôsobmi, než sa obecné uznáva. Tieto prínosy sú niekedy prekvapujúco technické, napríklad pri vývoji špecializovaného softvéru, ale sú aj prínosy k inováciám v konfigurácii produktov a služieb a v podnikateľských procesoch a v marketingu a prezentácií.

Ďalšie prípady poskytujú v tejto oblasti množstvo materiálov.

Priamu stimuláciu kreativity v podnikoch prezentuje napríklad projekt z Dánska, ktorý sa zameriava na skúmanie kreatívneho potenciálu v partnerstvách medzi podnikmi a profesionálnymi umelcami, ktorí boli školení na budovanie mostov medzi ich jedinečnými kreatívnymi schopnosťami a novými formami organizačného myslenia (prípád II.B7). Projekt Expandera vo Švédsku (prípád II.B38) pod vedením Švédskej nadácie pre priemyselný dizajn, pomáha spoločnostiam integrovať do svojich činností dizajn, ako rozhodujúcu záležitosť určujúcu podnikateľské procesy a rozhodovanie. UNIC (the Urban Network for Innovation in Ceramics – Mestská sieť pre inovácie v keramikárstve a hrnčiarstve (prípád II.B22)) podporuje inováciu zhromažďovaním rôzneho keramikárskeho a hrnčiarskeho dedičstva členov siete, zatiaľ čo existuje niekoľko projektov, ktoré vyvíjajú podporné služby pre malé a stredné podniky, ktoré sú prispôbené pre odvetvie kultúry a obvykle s cieľom podporovať rozvoj podnikania. Patrí sem ECCE sieť, ktorú koordinuje Nantes (prípád II.B18) vo Francúzsku, sieť Source (prípád II.B13), ktorá podporuje kreatívne odvetvie vo vidieckych oblastiach a špecializované zariadenie Arthub (umelecký hub) vo Fínsku (prípád II.B37). Vis A Vis (Prípád II.B3), tiež vo Francúzsku, pomáha hudobníkom osvojiť si profesionálnejší prístup a Transdigital (prípád II.B2) funguje v cezhraničnom regióne s Belgickom, čím posilňuje cezhraničný klaster, vytvára multidisciplinárnu sieť a podporuje spoluprácu medzi umeleckým odvetvím, akademickou obcou a priemyslom.

Ostatné projekty podporujú dopyt po kreatívnych službách. Cultuur & Ruimte v Holandsku (prípád II.B28) poskytuje poukazy orgánom a iným organizáciám a umožňuje im tak nákup kreatívnych služieb. Vinqual (Prípád II.B16) v Španielsku podporuje záujem o vínové produkty v štyroch samostatných regiónoch a projekt v horskej oblasti Strandja/Yildiz v Buharsku (Prípád II.B5) záujem o rozvoj ekoturizmu.

Zásahy založené na kultúre tak rôznymi spôsobmi podporili rast vedomostí a inovácií, najmä v širšom zmysle slova a pravdepodobne vo väčšom rozsahu, ako bolo možné očakávať.

3.8. Viac a lepších pracovných miest

Predchádzajúce časti tejto kapitoly zväčša zdôrazňovali ekonomické dopady zásahov kreatívneho sektora s podporou štrukturálnych fondov, hoci vo väčšine prípadov sú už zjavné širšie spoločenské efekty. V skutočnosti jednou z výhod prístupu založeného na kultúre k miestnemu a regionálnemu rozvoju sú presne skutočnosti vytvárajúce spoločenský prínos, zväčša prostredníctvom schopnosti tohto typu projektu zapojiť širokú škálu spoločenských skupín. Vo všeobecnosti, **umenie a kultúra chápané v širokom zmysle slova sú prínosom k spoločenskému kapitálu moderných spoločností**, pričom podporujú interakciu medzi rôznymi skupinami, vysvetľujú spoločné hodnoty a poskytujú spojivo, ktoré drží spoločnosť pohromade.

Táto časť sa teraz zameria na preukazovanie priameho vplyvu zásahov založených na kultúre na sociálnu kohéziu spoločnosti na miestnej a regionálnej úrovni, hoci napriek menej než podpornému rámcu sa **kultúrna činnosť ukázala ako účinný spôsob plnenia spoločenských cieľov kohéznej politiky**.

Videli sme, že kreatívne odvetvie nebolo explicitne vyčíslené v smerniciach pre oblasti podporované z Európskeho sociálneho fondu v žiadnom zo skúmaných programových období. V zásade môžeme tieto oblasti popísať ako oblasti týkajúce sa „viac a lepších pracovných miest“, ale je tu aj celá séria súvisiacich záležitostí, ako je príprava, spájanie zručností a potrieb, sociálna inklúzia znevýhodnených skupín a udržiavanie zdravej pracovnej sily.

Keďže kreatívne odvetvie rastie rýchlejšie ako ostatné odvetvia, je jasné, že to je dôležitý zdroj nových pracovných miest, a hoci úroveň zručností v odvetví je vo všeobecnosti vyššia ako priemer, je tu stále obrovská škála realizovaných aktivít. Je to preto zdroj zamestnanosti pre ľudí s rôznym pozadím z hľadiska dosiahnutého vzdelania a formálnej kvalifikácie. Ďalej, vzhľadom na charakter mnohých aktivít v odvetví sú to často pracovné miesta, ktoré sú u ľudí obľúbené, hoci niekedy aj nie sú dobre platené. V tomto zmysle poskytuje rozvoj odvetvia lepšie pracovné miesta priamym a zrejším spôsobom a zvyšuje kvalitu života.

Okrem toho povaha kreatívnych procesov znamená, že za správnych okolností môžu výrazne prispieť k vytváraniu samozamestnávania a podnikania. **Podnikanie** si vyžaduje schopnosti v oblasti riadenia podniku, ale vyžaduje aj myšlienku, entuziazmus a určitý stupeň kreatívneho citu. Pri poskytovaní podpory podnikateľom je dôležité riešiť stránku riadenia podniku, ale ak má takýto typ investície priniesť svoje ovocie, je tiež dôležité riešiť stránku motivácie. Klasický koncept podnikateľa je do určitej miery izolovaný jednotlivец, ktorý je psychologicky poháňaný pri hľadaní obchodného úspechu – osoba, ktorá dáva svoju vlastnú motiváciu. V skutočnosti a najmä v modernej

ekonomike, podnikateľská kultúra je presne taká, ako hovorí. Je to kultúra, ktorej súčasťou je vzájomné pôsobenie medzi ľuďmi v prostredí, ktoré si cení a podporuje túto formu kreativity. Kreatívne odvetvie spôsobuje, že mnohé z týchto procesov sú zrejmé, a komunikuje pozitívne postoje, nadšenie a víziu, ktoré sú motiváciou pre podnikateľov. V predchádzajúcich častiach sme videli príklady kreatívneho odvetvia, ktoré naplnilo túto funkciu, zvlášť v prípadoch Zollverein a Musikpark Mannheim, a to v oblastiach, v ktorých dosiaľ dominovali veľké výroby.

Motivačné charakteristiky aktivít tvorivého odvetvia sú aj za prínosom odvetvia k dosiahnutiu množstva iných cieľov sociálnej politiky, spolu s ďalšou charakteristikou – ich schopnosťou komunikovať efektívnym spôsobom.

Pri riešení záležitostí, ako je prispôbenie zručností pracovníkov na nové požiadavky trhu práce, podpora rovnosti príležitostí, boj pri vylúčenosti a pomoc pri zachovaní zdravej pracovnej sily, sa často hlavné ťažkosti vyskytujú v komunikácii s cieľovými skupinami a ich motivovaní, najmä tých, ktoré majú predchádzajúcu kladnú skúsenosť so systémom formálneho vzdelávania a prípravy. Kultúrne aktivity sú centrálné spojené s komunikáciou a vyvolaním reakcie a môžu sa realizovať spôsobom, ktorý má veľkú pôsobnosť – skutočne pôsobnosť, ktorá môže byť príťažlivejšia a efektívnejšia ako konvenčné formy komunikácie. Silu tohto prístupu napríklad ilustruje projekt Kunstwerk(t) v Holandsku s podporou iniciatívy Spoločenstva EQUAL:

Prípád A9 „Kunstwerk(t)“ – Art Work(s)

Projekt Kunstwerk(t) bol spustený v Holandsku v roku 2002 v rámci iniciatívy Spoločenstva EQUAL. Holandská strana projektu pozostávala z partnerstva 11 organizácií, ktoré koordinoval Kunstenaars & Co.

Umelci pracovali so 4 cieľovými skupinami – väzni, negramotné migrantky, mladí v rizikovej situácii, ľudia s postihnutím – pomocou rôznych metód (divadelné predstavenie, vystúpenie zboru, atď.), aby tak rozvíjali zručnosti a schopnosti a podporovali sociálnu integráciu týchto skupín.

- Zapojilo sa 18 umelcov

Súčasťou projektu bol výskum, ktorý realizoval SCO-Kohnstamm Institute Univerzity Amsterdam, a ktorý sa zameriaval na vplyvy na účastníkov

vzdelávacieho prostredia, ktoré vytvorili umelci.

Výskumníci analyzovali, ktoré schopnosti a zručnosti sú dôležité pre rôzne cieľové skupiny, aký vplyv mala na nich účasť v pilotnom projekte, a či metodika naštudovania projektov bola uspokojivá.

Výsledkom projektu bolo zistenie výskumu, že všetky štyri cieľové skupiny zlepšili všeobecné schopnosti, ako je sebadôvera, vytrvalosť, sociálne zručnosti, prezentovanie a spolupráca. Pri každom pilotnom projekte sa zlepšili ďalšie schopnosti súvisiace s okolnosťami cieľových skupín.

Bola vyvinutá metodika na meranie vplyvov použitých umeleckých metód.

Ďalší zaujímavý výsledok ukázal, že metódy platia rovnako pre mužov a pre ženy. Očakával sa rozdiel v miere, v ktorej majú prínos z pokusu ženy v porovnaní s mužmi. Výsledky výskumu však žiadne takýto rozdiel nepreukázali.

Ďalšie podrobnosti nájdete v prípade 9 v Prílohe II.A.

Projekt Kunstwerk(t) je zaujímavý z mnohých pohľadov. Pri zapojení cieľových skupín používal rôzne umelecké formy a pracoval s pomerne rôznymi cieľovými skupinami - väzni, negramotné migrantky, mladí v rizikovej situácii, ľudia s postihnutím – skupiny, ktoré všetky čelia vylúčeniu a je často ťažké získať k nim prístup, ale inak majú celkom odlišné pozadie, zručnosti a schopnosti. Zaujímavý je aj preto, že jeho efektívnosť v oblasti, kde sa pokrok niekedy ťažko meria, bola zameraná paralelným výskumným programom, ktorý nezávisle robila Univerzita Amsterdam. Jasný **pokrok sa dosiahol pri vytváraní dôvery a schopností účastníkov projektu**. Preukázalo sa, že umenie funguje ako napovedá názov projektu, a zaujímavé je, že opäť inak, ako boli nastavené očakávania projektu. Ukázalo sa, že to platí u mužov aj u žien.

Projekt Nadácie menších a ľudských práv v Budapešti ukazuje iné poňatie:

Prípad A10 Rovnaká príležitosť v médiách

Projekt koordinovala Nadácia menších a ľudských práv a bol spustený v rámci iniciatívy Spoločenstva EQUAL v roku 2005. Bola zameraný na zapojenie Rómov

a ľudí s postihnutím do trhu práce tým, že boli zaradení do prípravy v rámci kreatívneho odvetvia a do pracovného pomeru.

Projekt zahŕňal vytvorenie filmového štúdia a 40 nezamestnaných Rómov a ľudí s postihnutím v Budapešti.

Kandidáti museli mať absolvovanú strednú školu a mať dobré komunikačné a rečové zručnosti. Aby sa mohli kvalifikovať ľudia s postihnutím, museli mať zníženú pracovnú schopnosť aspoň o 50%.

Pri ukončení projektu (31. december 2007) dostalo 35 zapojených ľudí akreditačné oprávnenie a mali celoročné odborné skúsenosti z práce vo filmovom a audio štúdiu pri tvorbe projektu.

Dnes väčšina z vyškolených ľudí pracuje v médiách (13 z nich v Nadácií), niektorí v zahraničí.

Štúdio stále funguje a vytvára príjem približne 250,000 € ročne. Úspešne pracujú s najväčšími rozhlasovými stanicami a televíznymi kanálmi (Klub Radio, TV2, Duna TV, M1) pri výrobe reklám o antidiskriminácii a programov k spoločenským záležitostiam.

Dôkazy, ktoré predložil KEJA, vedúci projektu, ukázali, že:

- počas troch rokov (2005-2007) sa prostredníctvom tohto projektu takmer 350 000,000 HUF (1,3 mil. €) investovalo do kreatívneho priemyslu v Budapešti. Popri vedúcom projektu KEJA profitovali priamo z podporného programu aj 3 ďalšie partnerské organizácie.
- Investícia vo výške 1,3 mil. € z fondov EÚ do rozvoja podnikania, zručností a ľudských zdrojov vytvára približne 0,25 mil. € ročný príjem pre štúdio. Pôvodné malé štúdio sa stalo známym stredne veľkým vysokokvalitným štúdiom pod vedením Róma a ľudí so znevýhodnením.
- Obrat: dane (vrátane dane z pridanej hodnoty) a sociálne odvody, ktoré platí štúdio, činia ročne 70,000 €
- V rokoch 2005 až 2007 vytvoril projekt 40 pracovných miest (v období prípravy a nadobúdania skúseností). Väčšina vyškolených ľudí stále pracuje v médiách. 13 z nich zostalo v Nadácií ešte viac ako 2 roky; niektorí ďalší pracujú

v zahraničí.

- 35 ľudí získalo špeciálnu odbornú kvalifikáciu vo výrobe filmu a videa (vrátane réžie a strihu) na úrovni akreditovaného kurzu vzdelávania dospelých (OKJ), ktorý je na trhu široko akceptovaný.

Štúdio vzniklo na základe nediskriminácie; stále pracuje proti diskriminácii prostredníctvom reklám a programov, ktoré vyrába. Štúdio prežilo obchodne, čím preukázalo svoju udržateľnosť.

Ďalšie podrobnosti nájdete v prípade 10 v Prílohe II.A.

Tento projekt znovu ilustruje, ako **kreatívne odvetvia poskytujú úrodnú pôdu na zapojenie ľudí dovtedy vylúčených z trhu práce diskrimináciou a fyzickým postihnutím**. Tiež potvrdzuje, že bolo možné udržať angažovanosť počas prípravy a obdobia nadobúdania pracovných skúseností a potom následne poskytnúť zamestnanie na plný úväzok. Okrem toho, investícia projektu do filmového a audio štúdia preukázala, že je základom pre dlhodobejší výnos. Štúdio stále funguje a vytvára príjem približne 250,000 € ročne. Je tiež cenným vkladom do boja proti vylúčeniu tým, že vyrába reklamy a programy o antidiskriminácii.

Ostatné prípady ilustrujú rôzne aspekty možného spoločenského prínosu projektov založených na kultúre.

Niektoré pomáhajú budovať **spoločenský kapitál**, posilňujú spoločenské procesy, ktoré stmeliujú spoločnosť. Projekt Poortgebouw (Gatehouse) (prípád II.B29) v Paláci mieru v Haagu je malé múzeum venované podpore pochopenia procesov, ktoré podporujú mier a spravodlivosť a medzinárodné právo. Projekt Artlink (prípád II.B11) podporuje cezhraničné výmeny a vytváranie mieru v Írsku, využíva inovatívne umelecké projekty na rozvoj komunikácie medzi mladými ľuďmi z dvoch komunít. Ďalšie sa zameriavajú na zlepšenie zručností a integráciu na trhu práce. Medzi tými, ktoré priniesli inovatívne formy prípravy, sú Musikfabrik (prípád II.B9), ktorý ponúka odborné vzdelávanie hudobníkom berlínskych škôl. Podpora profesionality v odvetví kultúry je cieľom projektu Human Resources and Heritage – projekt Ľudských zdrojov a dedičstva v Španielsku (pozri II.B15) a projektu Twenty-First Century Museum Competence and Skills – Schopností a zručností dvadsiateho prvého storočia pre múzeum v Litve (prípád II.B26). V poľskom projekte, ktorý integroval kultúrne organizácie z vidieckych oblastí Sliezska (prípád II.B33), sa rozvíjali schopnosti širšieho kreatívneho odvetvia a rovnako aj v príprave migrantov v projekte Creative Ghetto - Kreatívneho geta v Kodani (prípád II.B6), aby získali prestížne pracovné miesta v médiách.

Sú aj ďalšie prípady súvisiace s medzikultúrnym dialógom a sociálnou inklúziou.

Projekt MAXIM (prípád II.B36), ktorý koordinovalo Slovensko, podporuje medzikultúrny dialóg a poskytuje prípravu pre rómske komunity, stimuluje podnikanie v menej rozvinutých oblastiach Európskej Únie. V Bulharsku bol projekt (prípád II.B4), ktorý poskytoval odbornú kvalifikáciu v medzikultúrnom vzdelávaní pre administrátorov vzdelávania a učiteľov, v Slovinsku zas projekt pouličného divadla s názvom 'A Suitcase of Daylight and the Nostalgic Tune of the Barrel-Organ' (Kufor denného svetla a nostalgická melódia flašinetu) (prípád II.B35) podporoval zamestnanosť zraniteľných skupín tak, že začínal na ulici, kde je možné tieto skupiny stretnúť, a rozvíjal profesionálnejší prístup k pouličnému vystupovaniu.

Spoločnou črtou projektov založených na kultúre v týchto oblastiach je **silná komunikácia a motivačné prvky, ktoré sa používajú na zachytenie náročných problémov**. Záležitosti diskriminácie sa riešia vynaliezavým spôsobom a prispôsobenie zručností a kompetencií tých, ktorí sú vylúčení z trhu práce, sa rieši s pochopením a spôsobom, ktorý umožňuje cieľovým skupinám nájsť platené zamestnanie v modernej ekonomike za podmienok, ktoré prinášajú aj veľké osobné uspokojenie a radosť. Úspech týchto prístupov a ďalšie rozmery, ktoré prinášajú do ľudských interakcií, ktoré sú stredobodom riešenia mnohých spoločenských problémov, umožňujú systematickejšie zapojenie kreatívneho sektora do sociálnych aspektov kohéznej politiky.

Predložené dôkazy ilustrujú, že hoci sa len málo očakával akýkoľvek významný prínos vzhľadom na to, že úloha kultúry v smerniciach pre túto oblasť nebola spomenutá, v skutočnosti projekty založené na kultúre priniesli vynaliezavé a efektívne prístupy na riešenie širokej škály spoločenských záležitostí. Zdalo by sa, že prínos kreatívneho sektora k realizácii cieľov spoločenskej politiky je taký silný, ako aj v ostatných oblastiach.

3.9. Rôznorodosť prínosu kultúry

Väčšina podrobných analýz v tejto kapitole uvádza konkrétne prípady, kde zásahy jasne riešili jeden alebo viacero cieľov stanovených v smerniciach štrukturálnych fondov. Zámerom bolo priniesť jasné a priame zobrazenie dopadu po zvážení v každej jednotlivéj časti. Prípady zdôraznené týmto spôsobom boli však vybrané zo širšej skupiny zásahov, ktoré sa skúmali v priebehu štúdie. Ďalšie prípady sú predstavené v Prílohe II.B.

V súhrne tieto prípady ilustrujú ďalší aspekt zásahov založených na kultúre, ktoré by sa mali zvážiť pred ukončením skúmania dôkazov. Pri pohľade na celok predstavuje celý súbor prípadov analyzovaných pre túto štúdiu impozantný obraz **rôznorodosti a prispôsobivosti zásahov založených na kultúre** do miestneho a regionálneho rozvoja.

Detailné skúmanie ukazuje rôzne kultúrne a kreatívne aktivity, ktoré majú rôzne dopady a týkajú sa rôznych cieľov štrukturálnych fondov. Získali podporu z rôznych finančných nástrojov a realizovali sa za rôzne časové obdobia. Navyše, vykazujú značnú rôznorodosť v rozvoji, ktorý podporujú, a v prístupoch, ktoré používajú, a často ilustrujú kreatívne myslenie pri ich návrhu a realizácii.

Nasleduje krátky súhrn hlavného zamerania prípadov, ktoré sú prezentované detailnejšie v sprievodnom dokumente prípadov:

Kľúčové rozvojové témy v zásahoch založených na kultúre podporované zo štrukturálnych fondov
--

Nasledujúci zoznam čerpá zo súboru prípadov v Prílohe II.B. Sú zoradené podľa hlavného zamerania ich činnosti.

Zaradenie ku konkrétnemu problému je niekedy náhodné v tom zmysle, že často je v konkrétnom prípade prítomný viac ako jeden prvok.

Výmena najlepšej praxe a formulovanie stratégie
--

STRATCULT (II.B32)

SOSTENUTO (II.B21)

HerO (II.B8)

Medint –Integrovaný prístup v stredomorskom mestskom rozvoji (II.B23)
--

Zvyšovanie atraktívnosti miest a regiónov – Infraštruktúra

Kultur.Park.Augarten (II.B31)

Cartagena Port of Cultures – Cartagena prístav kultúr (II.B14)

Rekonštrukcia a obnova bývalej železničnej stanice Leopolda (II.B24)

Snežnik - hrad a príslušné budovy (II.B34)

Národné múzeum vlny (II.B42)

Revitalizovanie osobitných odvetví

Art' en Réel (II.B17)

Mestská sieť pre inovácie v keramikárstve a hrnčiarstve (II.B22)

Práca s remeslami (II.B10)

Obnovenie remeslného dedičstva v Cserehát (II.B27)

Rozvoj kreatívnych odvetví v Nantes – ECCE sieť (II.B18)

Priamy vklad do filmového odvetvia

EU XXL Filmové fórum (II.B30)

Filmová iniciatíva Východný Londýn (II.B40)

Cestovný ruch

Udržateľný rozvoj v horskej oblasti Strandja/Yildiz (II.B5)

VinQual (II.B16)

Archeologické nálezisko Nasium (II.B19)

Stimulovanie dopytu po kreatívnych službách

Cultuur & Ruimte vouchers (II.B28)

Podpora podnikania pre kreatívne odvetvie

Vis-à-vis (II.B3)

Art Hub (II.B37)

Rozvoj kreatívneho klastra

NEXT (II.B1)

Transdigital (II.B2)

PACTS: Les Articulteurs (II.B20)

AVANTCRAFT (II.B12)

Kreatívne odvetvia v tradičnom medzikultúrnom priestore (CITIES) (II.B25)

KRUT (II.B39)

Národné tanečné centrum (II.B41)

Podpora inovácií

Kunstgreb (II.B7)

Source – rozvíjanie vidieckej kreativity (II.B13)

Expander (II.B38)

Zručnosti a príprava

Creative Ghetto – Kreatívne geto (II.B6)

Musikfabrik (II.B9)

Ľudské zdroje a dedičstvo (II.B15)

Schopnosti a zručnosti dvadsiateho prvého storočia pre múzeum (II.B26)

Integrovanie kultúrnych organizácií z vidieckych oblastí Sliezska (II.B33)

Medzikultúrny dialóg a sociálna inklúzia

MAXIM (II.B36)

Odborná kvalifikácia v medzikultúrnom vzdelávaní (II.B4)

The Suitcase of Daylight and the Nostalgic Tune of the Barrel-Organ - Kufor denného svetla a nostalgická melódia flašinetu (II.B35)

Budovanie spoločenského kapitálu

Artslink (II.B11)

Het Poortgebouw (II.B29)

Bližšie podrobnosti pozri v informáciách uvedených ku každému prípadu v Prílohe II.B.

Vyššie uvedený zoznam poskytuje informáciu o tom, kde predstavujú jednotlivé projekty najzrejmejší prínos, ale táto kategorizácia je skôr doplňujúca a mnohé projekty majú znaky, ktoré by ich kvalifikovali pre iné zaradenie.

Širší súbor prípadov zhrnutých v prílohe II.B podporuje a posilňuje analýzu odvodenú z detailnejšieho skúmania základného súboru prípadov. Vo všeobecnosti podporuje záver, že v prvom rade základná investícia do infraštruktúry môže byť dôležitým počiatočným bodom v mnohých oblastiach na začiatku realizácie stratégie rozvoja založeného na kultúre a následne aj na rozhodujúcich križovatkách. Ďalej potvrdzujú, že zásahy založené na kultúre môžu priniesť životaschopnú cestu k ďalšiemu prenikavému rozvoju, budovaniu konkurencieschopnosti, podpore inovácií v odvetví a za jeho hranicami a pomôcť pri zlepšovaní lokálnych zručností.

Zjavná rôznorodosť umeleckého a kultúrneho pozadia je pomerne prekvapujúca. Projekty týkajúce sa dedičstva sú samozrejme relatívne bežné, ale aj medzi nimi je značná rôznorodosť, od klasického dedičstva a budov predchádzajúcich storočí, po priemyselné a vojenské dedičstvo. Hudba, dráma a performance umenie sú tiež významné, ale literárne činnosti menej. Klasická „vysoká“ kultúra je očividná, ale rovnako je aj oveľa populárnejšia kultúra a súčasné umenie založené na performance a film a video. Miestne tradície tiež vzbudzujú pozornosť. Niektoré projekty rozvíjali náboženské témy.

Zdá sa, že ponaučením je, že existuje skutočne celá škála kultúrnych foriem, po ktorých sa dá siahnuť pri podpore miestneho a regionálneho rozvoja. Ktorá konkrétna forma sa použije, závisí od miestnych okolností, dostupného vlastníctva a výberu konkrétnych komunít. Je však potrebné využiť túto skúsenosť koherentným, systematickým a integrovaným spôsobom. To je hlavná téma ďalšej kapitoly.

SPOLOČNÉ TÉMY

Táto časť sumarizuje niektoré z tém, na ktoré uvádzali hlavné znaky jednotlivých projektov. Ďalej pokračuje návrhom modelu na miestny a regionálny rozvoj založený na kultúre.

4.1. Prínos kultúry k miestnemu a regionálnemu rozvoju: charakter dôkazov

Kľúčovým cieľom tejto štúdie je prispieť k dôkazovej základni týkajúcej sa prínosu kultúry k hospodárskemu a spoločenskému rozvoju regiónov a lokalít Európy. Dôkazy posudzované v predchádzajúcej kapitole, vrátane tých, ktoré sa týkajú projektov, ktoré bolo možné len krátko spomenúť v hlavnom texte, poukázali na množstvo priamych a nepriamych dopadov vyplývajúcich zo zásahov založených na kultúre. V nasledujúcich častiach tejto kapitoly je potrebné zvážiť dôsledky týchto dôkazov pre miesto kultúry v strategickjších aspektoch politiky miestneho a regionálneho rozvoja. Najskôr by však bolo užitočné zhodnotiť charakter konkrétnych dopadov, ktoré sú bezprostrednejšie jasné v prípadoch, ktorými sme sa zaoberali.

Vo všeobecnosti bolo množstvo materiálu, ktorý bol k dispozícii z hodnotiacich štúdií, počas obdobia hlavného skúmania štúdie relatívne obmedzené. Oveľa viac materiálu sa očakáva v niekoľkých nasledujúcich rokoch. V takmer každom prípade však bolo možné poukázať na určité dopady. Následne bude možné pripomienkovať potrebu systematickejšieho a priebežného hodnotenia zásahov založených na kultúre. V tomto bode nie je možné tvrdiť, že máme komplexné dôkazy, ktoré boli dôsledne zhromaždené. Štúdia dokázala poukázať na množstvo dôkazov, na základe ktorých je možné vytvoriť relatívne bohaté hodnotenie charakteru a rozsahu kultúrneho prínosu k miestnemu a regionálnemu rozvoju.

Prvý posudzovaný prípad sa týkal značných čiastok venovaných na vyhradené Operačné programy v Grécku a Portugalsku. Oba programy bolo charakteristické relatívne silným dôrazom na investície do infraštruktúry v kultúrnom dedičstve a súčasnom umení. Bolo možné pripomienkovať riadenie programov a úspešné absorbovanie dostupných finančných prostriedkov, ale boli k dispozícii len obmedzené dôkazy o využití infraštruktúry a to navodzovalo spočiatku reakciu sklamaní u tých, kde sa očakávalo využívanie nových zariadení, najexplicitnejšie v prípade Portugalska. Malo by sa povedať, že najmä s týmto typom investície sa dá očakávať, že návratnosť bude konečne jasná až po desaťročiach alebo, v niektorých prípadoch, až dokonca po stovkách rokov. Skutočné dopady v týchto prípadoch je preto len veľmi ťažko odhadnúť a efektívnosť takejto ústrednej investície bude skutočne možné hodnotiť až po relatívne dlhom časovom období. Počiatočné posúdenie sa môže ukázať ako predčasné.

Naopak boli prezentované veľmi jasné dôkazy o ekonomických dopadoch u iných foriem investícií, ktoré boli evidentné v štúdií zásahov v rámci Cieľa 1 v Cornwalle a the Isles od Scilly v Spojenom kráľovstve v období 2000 – 2006 (prípád II.A6).

Dopady „mäkkých“ investícií v Cornwalle, 2000 – 2006

Investícia vo výške 9,88 mil. £ (asi 14 mil. € v tom čase) do podpory podnikania a zručností vytvorila príjem navyše odhadom vo výške 104 mil. £ (148 mil. €).

- vytvorilo sa 560 pracovných miest v kreatívnom odvetví;
- zamestnanosť vzrástla o približne 19% (v porovnaní s mierou celoštátneho rastu o 3% v odvetví v tom istom období)
- pri zamestnanosti v odvetví na úrovni odhadom 10 200 ľudí boli náklady na vytvorenie pracovného miesta prostredníctvom financovania ERRF 23 864 £.
- obrat v odvetví narástol z 326 mil. £ na 421 mil. £ v rokoch 2000 až 2004 - 29%-ný rast.
- hrubá pridaná hodnota vzrástla o 34% s porovnaním so 7% na celoštátnej úrovni.
- rast hrubej pridanej hodnoty o 34%, výrazne vyšší ako rast zamestnanosti (19%) alebo rast počtu podnikov (23%), napovedá, že došlo k rastu skutočnej prosperity a produktivity.

Nikde inde neboli také koncentrované dôkazy o dopadoch, ale vytváranie podnikov a zamestnanosti sa často spomínali a často spájali s rozvojom podpornej infraštruktúry. Čo je však celkovo zarážajúce, je **rozsah hlásených dopadov**, často vo forme počiatkových vstupov, ale aj s uvedením strednodobých výsledkov a niektorých dlhodobých výstupov. Ďalej sú uvedené príklady dopadov hospodárskeho charakteru:

Rozsah ekonomických dopadov zásahov založených na kultúre

Ďalej sú uvedené niektoré ekonomické dopady uvedené v oboch hlavných prípadoch a ďalších prípadoch uvedených v Prílohe IIB:

Počet návštevníkov: medzi tými, ktorí uvádzajú rast počtu návštevníkov, projekt Cartagena Port of Cultures – Cartagena prístav kultúr (prípád II.B14) zažil rast počtu návštevníkov z 35 000 v roku 2003 na 280 000 v roku 2008.

Výsledky zariadení: Národné centrum tanca Newcastle (prípád II.B41) má 1500 užívateľov týždenne, ročne viac ako 80 organizovaných predstavení. Vytvorenie národného digitálneho zdroja v Lotyšsku (prípád II.A 8) viedlo v zvýšení návštev vo verejných knižniciach o 30% v roku 2009, pričom 871 obecných a akademických knižníc profitovalo z projektu.

Využitie zariadení: Zollverein (prípád II.A 2) a Musikpark Mannheim (prípád II.A 3) hlásia, že ich zariadenia slúžiace ako podnikateľské inkubátory sú v plnej miere a nepretržite plné.

Zvýšenie obratu: Národné centrum tanca Newcastle (prípád II.B41) hlási zvýšenie obratu z 500 000 £ na 2 milióny £. Ročný obrat podnikov v Musikpark Mannheim (prípád II.A 3) je asi 20 miliónov €.

Multiplikačný efekt: Okrem priameho zvýšenia obratu vykazuje Národné centrum tanca Newcastle (prípád II.B41) multiplikačný efekt ďalší 1 milión £.

Priamo vytvorené podniky: Zollverein (prípád II.A 3) potvrdzuje 170 vytvorených podnikov, z toho 70% je v kreatívnom odvetví, Musikpark Mannheim (Prípád II.A 3) vytvoril 60 podnikov zameraných na hudbu a projekt „Source“ (Prípád II.B13) v Írsku dokončil 3 regionálne pracovné priestory a spustil 25 nových kreatívnych podnikov.

Hodnota majetku: Kultur.Park Augarten (prípád II.B31) uvádza prínos v hodnote majetku.

Niektoré indikácie ekonomického dopadu boli všeobecnejšieho charakteru a dali sa len ťažšie pripísať príslušnej iniciatíve. Aj tak je veľa z nich dôležitou súčasťou celkového obrazu. Realizované štúdie pre projekt Culture & Urban Regeneration (Regenerácia kultúry a mesta) (prípady II.A 4) poukazujú na rast a význam kreatívneho odvetvia v mnohých veľkých európskych mestách a v niektorých iných prípadoch (napr. Cornwall, Zollverein, Musikpark) sa vyskytuje téma, že kreatívne odvetvie prináša v mnohých ukazovateľoch lepšie výsledky ako niektoré iné odvetvia (rast výstupu, zamestnanosť, produktivita, atď.).

Ďalšie ukazovatele dopadu sú menej priame, ale aj tak významné. Napríklad, úspech projektu Meisterstrasse (prípady II.A7) je daný rastom počtu regionálnych sietí a spôsobom, ktorým sa model zopakoval v rámci Rakúska. Skutočnosť, že iniciatíva bola financovaná vo veľkej miere príspevkami od jej členov, je tiež dôkazom jej životaschopnosti.

Samozrejme zistilo sa aj množstvo dopadov, ktoré mali skôr spoločenský charakter, hoci rozlíšenie medzi „ekonomickým“ a „spoločenským“ je niekedy skôr náhodné. Je však dobré zosumarizovať si niektoré hlavné dopady zistené v oblasti zamestnanosti a spoločenskej oblasti, keďže štúdiá zistili, že na začiatku programového obdobia neboli žiadne významné očakávania o prínose kultúry v tejto oblasti.

Rozsah spoločenských dopadov spôsobených zásahmi založenými na kultúre

Nasledujú niektoré „spoločenské“ dopady spomenuté v oboch hlavných prípadoch a v ďalších prípadoch uvedených v prílohe IIB:

Zamestnanosť: mnohé prípady spomínali zamestnanosť vytvorenú iniciatívami počas projektu a aj následne. Spomeňme aspoň niektoré: rozvoj infraštruktúry gréckeho a portugalského operačného programu (Prípady II.A1) vytvoril mnoho dočasných pracovných miest v odvetví stavebníctva a ďalšie trvalé pracovné miesta v kultúrnych inštitúciách a v lokalitách dedičstva. Zollverein (prípady II.A 3) vytvoril asi 1000 stálych pracovných miest najmä v kreatívnom sektore, Musikpark Mannheim (prípady II.A 3) 240 pracovných miest, Avantcraft (prípady II.B12) 83 pracovných miest a projekt VinQual (prípady II.B16) zapája 508 pracovníkov (257 žien a 251 mužov).

Príprava: mnohé iniciatívy obsahovali aj prípravu. Niektoré tréningy boli zamerané priamo na zamestnanosť v odvetví kultúry, ako napríklad 395 ľudí vyškolených v rámci projektu Human Resources and Heritage (Ľudské zdroje a dedičstvo) v Španielsku (Prípad II.B 15) alebo projekt Twenty – First Century Museum Competence and Skills (Schopnosti a zručnosti dvadsiateho prvého storočia pre múzeum) v Litve (prípad II.B26), ktorý zabezpečil prípravu v 106 múzeách. Ďalšie, ako napríklad Musikfabrik (prípad II.B9) pripravovali mladých ľudí na prácu v kreatívnom odvetví. Niekedy dostali umelci a performéri osobitnú pomoc, ako napríklad 80 dočasných pracovníkov v oblasti zábavy a umelcov zapojených vo PACTS: Les Articulteurs (Prípad II.B20).

Zručnosti a schopnosti: Ďalšie projekty použili špeciálne charakteristiky kultúrnych aktivít, aby zabezpečili prípravu, ktorá sa zameriava na ťažko zasiahnuteľné skupiny. Použitím foriem komunikácie, ktoré sú odlišné od tých, ktoré sa používajú pri konvenčnej príprave, sú prístupy založené na kultúre často účinné pri zlepšovaní základných jazykových, komunikačných a organizačných zručností tam, kde iné prístupy neuspeli. Projekt Kunstwerk(t) je klasický prípad, ktorý zapája 60 ľudí zo zraniteľných skupín (migranti, ľudia s mentálnymi postihmi a poruchami učenia, väzni a mládež v rizikových situáciách). Bol nezvyčajný v tom, že bol prekrytý výskumným projektom, ktorý sa snažil zmerať rozsah nadobudnutých spoločenských zručností.

Sociálna inklúzia: množstvo projektov použilo tréning alebo iné metódy na boj so sociálnou exklúziou, ale ich povaha niekedy len ťažko umožňuje hodnotiť dopady. Nie je to tak však vždy. Projekt „Equal Opportunity in the Media“ (Rovnaké príležitosti v médiách) (prípad II.A10) poskytuje jasný prípad integrácie 40 nezamestnaných Rómov a ľudí s postihnutím, ktorí získali kvalifikáciu a v prípade 13 z nich aj priame zamestnanie. Projekt teraz vyrába reklamy a programy o antidiskriminácii a spoločenských záležitostiach.

Budovanie spoločenského kapitálu: spoločenský kapitál je nehmotný fenomén, ktorého význam je zväčša jasný, keď chýba a dôjde k spoločenskému rozkladu. Vytvorenie spoločenského kapitálu je preto dosť ťažké hodnotiť. Napriek tomu sa našli projekty, ktoré sú jasným prínosom v tejto oblasti. Artslink (prípad II.B11) v Írsku podporuje vzájomné porozumenie a zmierenie dvoch komunít s históriou konfliktu a projekt Poortgebouw (prípad II.B29) podporuje pochopenie procesov, ktoré podporujú mier a spravodlivosť a medzinárodné právo.

Mali by sme si tiež pamätať, že niektoré z uvedených krátkodobých výstupov majú tiež značný význam vo všeobecnom obraze. Videli sme, že efektívna podporná infraštruktúra je v mnohých regiónoch dôležitým prvkom. Zollverein (prípád II.A 3) a Musikpark Mannheim (prípád II.A 3) zapája vytvorenie a spustenie vyhradeného podnikateľského parku alebo zariadení inkubátora. Mesto Óbidos, zodpovedné v projekte Creative Clusters in Low Density Urban Area (Kreatívne klastre v mestských oblastiach s nízkou hustotou) (prípád II.A5) zažilo sériu podporných rozvojov, ktoré sú hodné povšimnutia. Patrí sem živé kultúrna agenda a investície do zariadení cestovného ruchu, technologický park venovaný kreatívnym odvetviach, inkubátor, podporné centrum kreativity a špeciálneho vzdelávania, vrátane prepojenia na Art and Design School (Škola umenia a dizajnu). Rovnako ako v prípade prostriedkov, ktorými sa dosahujú ďalšie ekonomické a spoločenské výsledky a prípadne dlhodobejšie výsledky, pomáhajú tieto „výstupy“ zo zásahov štrukturálnych fondov transformovať lokality, kde vznikajú a sa právom „spotrebúvajú“.

Nakoniec treba pripomenúť, že hoci treba nepochybne zlepšiť hodnotenie mnohých zásahov založených na kultúre, treba si vziať z prípadov, kde prebehol **špeciálny výskum** na hodnotenie dopadu určitých krokov, určité povzbudenie. Je tu spomenutý aj výskumný projekt, ktorý prekryval projekt Kunstwerk(t) (prípád II.A9), a ex-post štúdia zásahov s podporou štrukturálnych fondov v Cornwall (prípád II.A6). Ďalším zaujímavým prípadom je hodnotenie použitia kreatívnych umelcov na stimulovanie inovatívneho myslenia v podnikaní v projekte Kunstgreb (prípád II.B7), ktorý realizuje výskumný ústav Centre for Art and Leadership (Centrum pre umenie a vodcovstvo), Kodaňská škola podnikania. V každom z týchto prípadov dokáže výskum osvetliť dopady, ktoré je inak ťažké hodnotiť, a sú jasným prínosom k dôkazovej základni o efektívnosti zásahov založených na kultúre.

4.2. Prínos kultúry k miestnemu a regionálnemu rozvoju: niektoré dôležité záležitosti

Rovnako ako zhrnutie charakteru dopadov zistených v posudzovaných iniciatívach, stojí za to aj krátko zhodnotiť záležitosti strategickejšieho charakteru, ktoré sa potvrdili zvlášť v predchádzajúcej kapitole.

Prípád s dynamickým potenciálom kultúry v rozvoji modernej ekonomiky bol v niektorých oblastiach dobre zavedený a je už pozadu za kreatívnymi hospodárskymi stratégiami, ktoré prijali niektoré členské štáty a mnohé regionálne a miestne orgány. Boli uvedené príklady uplatnenie takýchto stratégií a prvky použitého modelu budú naznačené v nasledujúcej časti tejto kapitoly. Stále je však značný priestor na všeobecnejšie použitie kultúrnych prvkov v rozvojových stratégiách a je dobré krátko

poukázať na to, ako je možné použiť ponaučenie z posudzovaných prípadov na riešenie niektorých možných prekážok pri tomto všeobecnejšom použití.

Mestská dispozícia?

V rámci kritizovania kreatívnych stratégií, ktoré sú možné v kontexte miestneho a regionálneho rozvoja, je tu argument, že tieto **stratégie majú vrodenu mestskú dispozíciu** a preto sa neuplatňujú pre sub-mestské a vidiecke oblasti.

Je pravda, že vo veľkých mestských centrách došlo ku koncentrácií kreatívneho odvetvia. Ďalej je možné vyvodit' argumenty o schopnosti rozvoja ťahaného kultúrou transformovať mestskú krajinu s cieľom naznačiť, že kreatívne odvetvie bude fungovať len v centrách miest. Z viacerých príkladov prezentovaných v predchádzajúcej časti vyplýva však dôležitý záver, že model má v skutočnosti oveľa širšie uplatnenie. Týka sa vidieckych regiónov, aj centier miest. Tento záver bol zjavný v prípade Cornwallu, čo je oblasť bez veľkých konurbácií, ale bolo to aj v projekte Creative Clusters in Low Density Urban Area (Kreatívne klastre v mestských oblastiach s nízkou hustotou) (prípád II.A5), kde sa posudzovali potrebné úpravy modelov s centrami v mestách, aby bolo presne vidieť, ako sa aplikujú na rozsiahlejšie oblasti.

Zameranie rozvoja

Podobne pozornosť venovaná vysokoprofilovej výstavbe ikonických budov ako začiatok znovurozvíjania ochabnutých oblastí môže implikovať obmedzený priestor pre stratégiu založenú na kultúre. Na hlavné investície tohto druhu sú len obmedzené finančné prostriedky a znižuje sa návratnosť v ich schopnosti pritiahnuť pozornosť.

Hoci **ikonické budovy sú pekné, nie sú vôbec potrebné**. Príklady, ako Zollverein, Musikpark Mannheim a Óbidos potvrdili, že potrebný stredobod je možné vytvoriť rôznymi spôsobmi. Dôležité je vytvoriť referenčný bod, ktorý niečo znamená pre miestnu oblasť a ktorý môže slúžiť ako pritiahnutie pozornosti a ambícií. Bolo však možné vidieť, že môže nadobudnúť rôzne formy čerpajúce z dedičstva alebo súčasnej kultúry a kreatívny sektor je skutočne otvorený pri hľadaní nových spôsobov, ako vytvoriť tento efekt.

„Tvrdé“ verzus „mäkké“ investície

Kohézna politika sa vo všeobecnosti presunula zo situácie, kde investície do infraštruktúry hrali hlavnú úlohu, do situácie, kde sa viac pozornosti venovalo „mäkkým“ investíciám, napríklad, pri podpore podnikania a školiacich zariadení. Spomedzi

faktorov, ktoré motivujú tento posun dôrazu, sa viac sústreďuje na rozvoj konkurencieschopnosti.

Zatiaľ čo rozvoj založený na kultúre sa primárne koncipoval ako rozvoj týkajúci sa transformácie mestského prostredia prostredníctvom dramatického rozvoja infraštruktúry, tí, ktorí obhajujú takýto prístup, sa môže považovať za ľudí, ktorí nedržia krok s myslením kohéznej politiky všeobecne. V skutočnosti sme videli, že bol ako základ prijatý **vyváženejší prístup** s určitými investíciami do základnej infraštruktúry kultúry tam, kde to je potrebné, ale aj rozvoj širšej škály „mäkkých“ investícií. Sem patrí poskytovanie podporných zariadení vo forme špecializovaných podnikateľských parkov a inkubátorov, ktoré poskytujú špecializované podnikateľské poradenstvo, spolu s prístupom k financovaniu a k rôznym formám príslušnej prípravy, vrátane budovania podnikateľských schopností. Je jasné, že dosiahnuť správne vyváženie tvrdých a mäkkých investícií je dôležitou súčasťou efektívnej rozvojovej stratégie.

Zameranie elitára na vzácny talent

Pri iných príležitostiach boli kritizované verzie stratégie vychádzajúce z práce Richarda Florida, pretože kladú príliš veľký dôraz na potrebu vytvoriť atraktívne prostredie a životný štýl, aby **pritiahli najlepšie možné talenty**. Tieto stratégie sa môžu javiť ako stratégie podporujúce elitársky proces gentrifikácie, kde menej obľúbené oblasti začínajú s nevýhodou, ktorá sa potom zdôrazňuje, a kde menej kvalifikovaní a „talentovaní“ sú vytlačení z oblastí, ktoré zabrali noví usadlíci.

Ako odpoveď na takúto kritiku treba najprv povedať, že téza Richarda Florida tiež zdôrazňuje význam otvorenosti a tolerancie, ale zásadne sa mýli, keď predpokladá, že hovoríme o hra s nulovým výsledkom. Suroviny pre tvorivý talent nie sú nedostatkové a schopnosti a zručnosti je možné rozvíjať a nechať rásť. Kreatívny sektor je v tom zvlášť dobrý a uviedli sme niekoľko príkladov, kde bol jasný proces rastu talentu.

Treba však povedať, že sú tu nové nebezpečenstvá nerovnomerného rozvoja, ktoré vznikajú, keď sa úspešné kreatívne oblasti odpútavajú, ale tieto nebezpečenstvá pochádzajú presne z toho, že sa stratégia negeneralizuje, ale umožňuje sa jej obmedziť len na oblasti hospodárstva, ktoré sú už úspešné.

Spoločenský rozvoj

Prínos projektov založených na kultúre k spoločenskému rozvoju sa zdá byť pri určovaní cieľov pre Európsky sociálny fond prehliadaný. A to sme videli, že projekty založené na kultúre nielen že sú prínosom pre spoločenské ciele kohéznej politiky

v oceníteľnom množstve, ale tento prínos sa deje zvlášť inovatívnym a efektívnym spôsobom. Je to jasný priestor pre ďalší rozvoj tohto typu zásahov.

4.3. Celkový obraz

Vidieť, že kultúra predstavuje podstatný priamy prínos pre hospodárstvo a spoločnosť z hľadiska vytváraného príjmu a zamestnania ľudí. Je tiež veľkým prínosom pre spoločenské dobro a rozvoj a údržbu spoločenského kapitálu.

Existujú indikácie, že skutočná ekonomická hodnota tohto prínosu by mohla byť výrazne vyššia, ako sú odhady v oficiálnych štatistikách, ak ho národné účtovné metódy hodnotia pomocou metodiky verejnej hodnoty, kde uvádzajú jeho hodnotu pre verejnosť miesto nákladov na obstaranie, čo je základ, ktorý sa používa momentálne.

Ukazuje sa, že toto **podhodnotenie** je neodbytnou témou.

Z pohľadu širšej tvorivej ekonomiky, ktorej základom je kultúra a s ktorou sa kultúrne aktivity vzájomne ovplyvňujú na viacerých úrovniach, odhaduje štúdia o „Ekonomike kultúry v Európe“ realizovaná v roku 2006, že:

- odvetvie kultúry a kreatívne odvetvie predstavovali 2,6% HDP v EÚ v roku 2003
- sektor rástol o 12% rýchlejšie ako všeobecné hospodárstvo.

Tento veľký prínos sektoru k celkovému rastu sa preukázal vo viacerých prezentovaných prípadových štúdiách. V niektorých dynamickejších a prosperujúcich oblastiach Európy sa blíži podiel kreatívneho odvetvia v miestnej ekonomike k 10%.

Podiel projektov založených na kultúre na financovaní Kohéznej politiky v súčasnom programovom období sa odhaduje na 1,7% podľa údajov z DG REGIO. Toto je takmer určite podhodnotený odhad, keďže neobsahuje prínos kultúry k projektom klasifikovaným podľa iných cieľov a vidíme, že kreatívny sektor je vysoko invenčný a prenikavý vo svojom prínose.

Samozrejme nie je možné očakávať žiadnu mechanickú rovnocennosť. Aj tak by sa zdalo, že podiel projektov založených na kultúre na štrukturálnych fondoch je pravdepodobne značne pod ich podielom na ekonomickej činnosti a takmer určite výrazne pod ich potenciálom efektívneho prínosu pre dosiahnutie cieľov kohéznej politiky. Náš záver je, že rozsah **podpory pre rozvoj založený na kultúre nezodpovedá jeho súčasnému významu pre európske hospodárstvo.**

4.4. Prípád rozvoja založeného na kultúre: Presadzovanie a komunikácia

Skôr ako budeme pokračovať v posudzovaní dôsledkov všetkých dôkazov, ktoré sa prezentovali pri formulovaní politiky, stojí za to opýtať sa, **prečo je naďalej potrebné podporovať rozvoj kreatívneho sektora.**

Počas tejto štúdie sa rozsah a sila dôkazov stratégií efektívneho rozvoja založeného na kultúre ukázala ako zrejmá. Prečo to nehovorí samo za seba? Pre iné rastúce odvetvia, ako napríklad IKT a biotechnológie alebo dokonca podnikateľské služby nie je potrebné takisto zdôrazňovať prípad.

Stratégie pre kreatívne odvetvie sa javia v mnohých mestách a metropolitných oblastiach ako relatívne dobre rozvinuté. Existujú pomerne vypracované stratégie pre mestá ako Londýn, Amsterdam, Helsinki, Barcelona a Berlín. Prípady prezentované v štúdií ukázali, že menšie mestá, ako Mannheim, Lille a Nantes majú tiež aktívne stratégie kreatívneho odvetvia.

Zdalo by sa, že **v mestskej a regionálnej správe často lepšie rozumejú významu kreatívneho sektora a úlohe kultúry v ňom, ako na celoštátnej alebo európskej úrovni.**

Jedno z vysvetlení je, že tí, ktorí určujú politiku na úrovni mesta alebo regiónu, sú bližšie k realite projektov založených na kultúre. Poznajú detaily špecifických projektov a to, ako sa týkajú potrieb a dynamiky miestnych komunít. Sú v lepšej pozícii, aby poznali, ako sa zásahy prejavia v praxi a sú schopní sledovať následný rozvoj a vidieť dlhodobejšie dopady. Na celoštátnej a dokonca európskej úrovni je oveľa ťažšie vidieť ako fungujú projekty založené na kultúre v praxi. Argumenty v ich prospech sa zdajú byť viac abstraktné, založené na odhadoch z len čiastočne chápaných skúseností znalostnej ekonomiky a niekedy možno na základe vývoja, ktorý sa javí byť príliš dobrý, aby bol pravdivý.

Súčasne treba potvrdiť, že nedostatok ohodnotenia významu odvetvia spočíva vo veľkej miere **v neschopnosti komunikácie a presadzovania.** Umelecká komunita a komunita okolo dedičstva nehovoria jedným hlasom a obe majú uprostred významné jadro názorov, ktoré kolíšu okolo podpory materiálneho prínosu pre modernú spoločnosť, ktorý môžu priniesť. Odvetvie kultúry samotné dokáže posilňovať vnímanie, že skutočne nie je súčasťou produktívnej ekonomiky.

Toto však nie je záležitosť postojov. Je to **základný problém s komunikáciou.** Ľudia z odvetvia kultúry a tí, ktorí sú súčasťou hospodárskeho rozvoja, nehovoria prirodzene rovnakým jazykom. Pri spájaní týchto dvoch svetov existuje veľa vzájomného

nepochopenia, vrátane nesprávnej interpretácie zámerov. Procesy, ktoré zabezpečujú spravodlivé a transparentné predkladanie ponúk a zmluvné dohody, sa môžu javiť ako byrokratická záťaž, rovnako ako požiadavky na vykazovanie a zodpovednosť. Podobne postupy a pravidlá, ktoré sú súčasťou návrhov na rozvojové projekty, a presadzujú sa zdravým projektovým manažmentom, môžu byť takými veľkými prekážkami pre tých, ktorí ich nepoznajú, a to až tak, že udusia nové iniciatívy v počiatočnom štádiu.

Na riešenie tohto problému je potrebná vedomá snaha oboch strán. To, či je návrh priateľský voči užívateľovi, a postupy vykazovania je potrebné znovu preskúmať, spolu so súvisiacimi problémami, ako je načasovanie finančných platieb. Treba sa usilovať aj o vysvetlenie širšieho obrazu ekonomického a spoločenského rozvoja a prínos kultúrnych organizácií k takémuto rozvoju, ktorý je možné očakávať, najmä ak majú prijímať podporu.

Zo strany kultúrnych organizácií bude často potrebné posilniť riadiace procesy a postupy, ak sa má uskutočniť efektívny dialóg s ekonomickými developerami alebo tými, ktorí riešia takéto spoločenské problémy. V niektorých prípadoch bude potrebné presvedčiť ľudí, ktorých zaujíma kultúrny rozmer zásahu, že otázky týkajúce sa dopadov na podnikanie a hospodárstvo sú legitímne a treba ich riešiť. Okrem toho treba ďalej rozvíjať postupy a procesy hodnotenia.

Ďalej vyjasnenie povahy a smerovania rozvoja založeného na kultúre určite pomôže v úsilí o komunikáciu. Vo zvyšujúcej sa miere treba brať do úvahy charakter vzťahu s inými aspektmi rozvojovej stratégie a základ pre vytvorený integrovaný prístup.

4.5. Kultúra, Lisabonská stratégia a Stratégia Európa 2020

V tomto štádiu je dôležité zvážiť, čo hovoria dôkazy o prínose k väčším cieľom európskej politiky.

Lisabonské ciele a najmä tie, ktoré podporujú inovácie a podniky, sú už zapracované v cieľoch kohéznej politiky a informovali o implementácii takejto politiky prostredníctvom štrukturálnych fondov na každej úrovni. V tejto miere sme už videli iniciatívy založené na kultúre, ktoré riešia Lisabonské ciele rôznymi spôsobmi a často s určitou kreativitou. S vývojom formulovanie novej stratégie pre rozvoj do roku 2020 bude naďalej rásť význam tohto uvažovania.

Vidieť, že mnohé najúspešnejšie projekty, vrátane projektov Zollverein a Musikpark Mannheim a rozvoju v Óbidos, sú dôležitým prínosom pre **podporu podnikov a podnikania**. Tie často spájajú podporu umeleckej alebo kreatívnej aktivity s podporou riadenia podnikania, zvyčajne s príslušným efektom.

Vidíme aj to, že kreatívny sektor zohráva úlohu v rozvoji IKT jednak ako poskytovateľ obsahu a aj v priamom prínose k rozvoju technológie. Túto funkciu podporujú aj výskumné rámcové programy, keďže ich prirodzená tendencia sústrediť sa na technológiu necháva priestor na väčší dôraz na komerčné a spoločenské uplatnenie v rámci štrukturálnych fondov a na väčšiu integráciu IKT a rozvojových cieľov v konkrétnom uplatnení, ktoré môžu poskytnúť projekty založené na kultúre.

Nedávna komunikácia Komisie k **Európe 2020**⁶⁰ navrhuje stratégiu pre múdry, udržateľný a inkluzívny rast, ako spôsob úspešného vyviaznutia zo súčasných ekonomických ťažkostí a naplnenie výziev, ktoré možno očakávať počas nasledujúceho desaťročia.

Dôkazy zhromaždené v tejto štúdií napovedajú, že kreatívny sektor môže byť veľmi významným prínosom v mnohých oblastiach, kde sa vyžaduje významný vývoj.

Jasný prínos možno očakávať z kreatívneho sektora k „**múdremu rastu**“ – ekonomike založenej na znalostiach a inováciách, najmä ak sa pod inováciami rozumie otvorený, interaktívny spôsob, ktorý je charakteristický pre znalostnú ekonomiku. Dôležité ponaučenie vyplynulo z iniciatív podporujúcich kreatívny sektor o vytvorení správnych rámcových podmienok pre rozvoj založený na kultúre, vrátane poskytnutia primeraného prístupu k podpore podnikania a financovaniu. Uplatnenie tohto ponaučenia, ktoré dáva voľnú moc stimulu, ktorý kultúra môže poskytnúť k digitálnemu rozvoju, a iniciatív, ako napríklad tých, ktoré využívajú osobitné postavenie sektoru v práci s mladými ľuďmi a podporujú ich vstup na trh práce, to by všetko mohlo byť súčasťou iniciatív na maximalizáciu prínosu odvetvia a na pomoc tomu, aby sa inovatívne myšlienky premenili na služby a produkty, ktoré vytvárajú rast a pracovné miesta.

Osobitnú úlohu odvetvia možno očakávať aj v podpore „**inkluzívneho rastu**“, formou jeho nadpriemerného prínosu k vytváraniu zamestnanosti a formou rôznych prístupov, ktoré môže prinášať k rozvíjaniu zručností, posilňovaniu ľudí a potvrdzovaniu zmyslu pre sebadôveru a dôstojnosť, zvýšeniu účasti na trhu práce a podpore sociálnej inklúzie.

Prínos odvetvia k podpore „**udržateľného rastu**“ je bezprostredne menej viditeľný, ale aj tak stále významný. Existujú určité úvahy, ktoré napovedajú, že kultúrna produkcia je relatívne zelená v porovnaní s inými aktivitami. Uvádza sa, že mnohé kultúrne aktivity generujú vysoký podiel celkovej pridanej hodnoty priamo a to je dôležité pre ich úlohu v miestnej ekonomike. Relatívny význam ľudských a obnoviteľných zdrojov, ktoré sú súčasťou tohto fenoménu, by mohol tiež znamenať, že sektor je relatívne ľahký užívateľ

⁶⁰ Komunikácia Komisie „Európa 2020“ COM (2010) 2020

zdrojov. To je záležitosť pre ďalšie empirické skúmanie, ale je dobre možné, že diverzifikácia hospodárstva vyplývajúca z rastúceho kreatívneho sektoru by mohla viesť k menej intenzívnemu využívaniu zdrojov.

Je tu však aj možnosť strategickejších prínosov k „udržateľnému rastu“ a aj k „múdremu“ a „inkluzívnemu“ rastu – ďalším kľúčovým oblastiam, na ktoré sa zameriava Stratégia 2020. Naprieč projektmi, ktoré sme skúmali, sme pozorovali schopnosť odvetvia kultúry pôsobiť ako nástroj komunikácie a zvyšovania povedomia medzi verejnosťou. Potreba porozumenia a verejnej diskusie bude rásť s vyvíjajúcim sa tlakom na imperatívy múdreho, inkluzívneho a udržateľného rastu. Schopnosť odvetvia kultúry nastaviť citlivosť verejnosti na záležitosti a skúmať ich rôzne rozmery je dôležitá myšlienka v modernej demokratickej spoločnosti.

Odvetvie kultúry zohráva úlohu v základných procesoch, ktoré transformujú súčasnú ekonomiku a spoločnosť. Za posledné roky bol veľký záujem o spôsob, akým sa kreativita týka **inovácií** a o rozsah, v ktorom odvetvie kultúry a kreatívny sektor môžu stimulovať kreativitu naprieč ekonomikou. Časť tejto funkcie pochádza z úlohy, ktorú má kreatívny sektor pri určovaní hodnoty v rámci svojej marketingovej časti a aj všeobecnejšie. V modernej ekonomike je ekonomická hodnota často záležitosťou vkusu a módy. Kreatívne odvetvie môže mať veľký vplyv na úsudky prijaté v tomto smere, z pohľadu hodnoty majetku k určeniu hodnoty oblečenia alebo iných položiek určitej značky. **Sebaistá spoločnosť, ktorá si vytvára predstavu o svojej hodnote, tiež podporuje hodnotu svojich produktov.** V mnohých prípadoch je to práve kreatívne odvetvie, ktoré formuje úsudok o tom, čo je moderné a čo by malo byť centrom záujmu spotrebiteľa. Často vytvára hodnotu na prvom mieste a potom pomáha udržať to, čo je krehké nehmotné vlastníctvo. Projekt Meisterstrasse demonštruje tento proces v akcii.

To je ale len jeden aspekt spôsobu, ktorým **kreatívny sektor môže stimulovať kreativitu**. Sú tu spomenuté aj závery štúdie o „Dopade kultúry na kreativitu“ a v predchádzajúcej kapitole bola krátka diskusia o úlohe motivácie pri podpore **podnikania**. Myšlienka bola, že je potrebné nahrádzať podporu, ktorá pomáha podnikateľským organizáciám, procesmi, ktoré podporujú akciu prostredníctvom inšpirujúcich myšlienok, nadšenia a entuziazmu. Úspech kreatívnych oblastí, klastrov a vyhradených podnikateľských inkubátorov vďačí tomuto procesu za veľa.

Bol aj dôvod vyjadriť sa k **moci komunikácie**, ktorá je vnútornou súčasťou umeleckej a kultúrnej činnosti. Bolo to v kontexte komunikácie s vylúčenými skupinami. Komunikačná úloha kultúry má však veľa iných stránok. Už dlhý čas zohráva kultúra dôležitú úlohu v reklame a propagácií, vzhľadom na jej komunikačnú moc. Za posledných dvadsať rokov prispela významne k „rebrandingu“ mnohých miest a regiónov, tým, že vysielala nové správy o identite, sebaistote a ambícií príslušných

miest a regiónov. Kultúra zvykla tiež pomáhať pri komunikácií a motivácií týkajúcich sa politických a spoločenských záležitostí, od odporu voči rasizmu, až po svetovú chudobu a situáciu politických väzňov alebo znevýhodnených skupín. Vzhľadom na charakter, rozsah a zložitosť niektorých záležitostí, ktorým čelí Európa a globálne spoločenstvo, a súčasne vzhľadom na potrebu zapojiť vo veľkom obyvateľstvo do diskusie o ich riešení, nadobúda moc kultúrnych foriem značný význam pri zvyšovaní povedomia o problémoch, stimulovaní diskusie, kladení otázok a skúmaní iných rozmerov.

Veľký význam má aj to, že politické smernice pre ďalšiu Komisiu⁶¹, ktoré zaslal Európskemu parlamentu José Manuel Barroso, prezident Európskej Komisie, hovoria o tom, ako sa Európa ujme vedenia vo svete, a nemenej konštatuje a navrhuje svoje hodnoty. Vyjadrenie hodnôt v pluralistickej diskusii a vo forme, ktorá podporuje zapojenia a účasť, je aktivita, ktorá sa stáva prirodzenou pre odvetvie kultúry, ale môže vyžadovať aj vyššie ocenenie od nás.

4.6. Kultúra dodávajúca strategické ciele kohéznej politiky

Základný cieľ kohéznej politiky je podporovať približovanie regiónov, ktoré zaostávajú z hľadiska rozvoja. Vidieť, že rozvoj infraštruktúry založený na kultúre, ktorý zvyšoval atraktivnosť lokalít pre investície a talent, bol dôležitý pri **približovaní regiónov** a vytvoril tiež základ pre rozvoj doma rastúcich talentov a podporu endogénneho podnikateľského talentu. Za určitých okolností, pozoruhodne v prípade veľkej investície v rámci gréckeho národného operačného programu v programovom období 2000 – 2006, vytvoril tento typ zásahu vyrovnanejšie regionálne rozloženie zdrojov a zodpovedajúceho potenciálu pre rozvoj. Záver bol, že existujú platné zdroje pre túto formu pomoci v rámci štrukturálnych fondov, najmä v počiatočnom štádiu rozvojovej stratégie založenej na kultúre.

Ale po zvážení aj iných foriem zásahu s podporou štrukturálnych fondov je teraz jasné, že aj pri zbližovaní regiónov treba doplniť podporu rozvoja infraštruktúry „mäkkými“ investíciami, ktoré metaforicky stavajú na fyzickom rozvoji, ktorý sa udial, a využívajú ho. Čiastočne je táto ďalšia investícia záležitosťou zavedenie kultúrnych a podnikateľských podporných štruktúr, ktoré pomáhajú pri spustení nových podnikov a poskytujú prostriedky na inováciu a rast zavedeným podnikom. Je to aj záležitosť podpory sieťovania a rozvoja klastrov, prioritne na základe jasnej konkurenčnej výhody, zvyšovania profilu oblasti, podpory efektívneho marketingu a stimulovania dopytu. V krátkosti, **podpora konkurencieschopnosti a inovácií** nie je len záležitosťou konkurencieschopných regiónov. Platí to aj pre zbližovanie regiónov, hoci v každom jednotlivom prípade to je záležitosť podniknutia krokov, ktoré sú primerané stupňu

⁶¹ José Manuel Barroso „Political guidelines for the next Commission“ 3 September 2009

skutočne dosiahnutého rozvoja. Predstavitelia by mali byť opatrní, aby sa nesnažili bežať skôr, ako dokážu chodiť.

Paralelne s tým, najmä v zbližovaných regiónoch a oblastiach s akútnymi problémami zamestnanosti a/alebo sociálnymi problémami, dokážu jednotlivé silné stránky prístupov založených na kultúre pri rozvoji zručností marginalizovaných skupín a zaoberaní sa ľuďmi, o ktorých nie je jednoduché sa starať pomocou bežných tréningových aktivít, ako aj všeobecnejšia schopnosť projektov založených na kultúre inšpirovať k entuziazmu a oddanosti, spraviť z hospodárskeho rozvoja oveľa inkluzívnejší proces pre celú komunitu ako alternatívne procesy.

Záver je, že **zásahy založené na kultúre poskytujú vysoko flexibilnú formu podpory rozvoja**. Je možné ich prispôbiť tak, aby spĺňali potreby miest a regiónov v zbližovaných oblastiach, ale je možné ich aj užitočne využívať vo vysoko dynamických a prosperujúcich oblastiach. Vo všeobecnosti sa znovu potvrdili zásluhy integrovaného prístupu. Rozvojové problémy majú viac tvárí a potrebujú vyvážené a vyčerpávajúce odpovede. Rozsah a rôznorodosť potenciálnych iniciatív v rozvoji založenom na kultúre je jednou z jej silných stránok, spolu so spôsobom, ktorým ich je možné kombinovať v progresívnom a strategickom prístupe.

Predchádzajúce **iniciatívy Spoločenstva** z obdobia 2000 – 2006 a následnícke programy v súčasnom období (teraz primárne INTERREG IVC a URBACT II) mali osobitné miesto vo vývoji rozvojových stratégií založených na kultúre. Predovšetkým bol relatívne veľký priestor pre projekty založené na kultúre v oblasti spolupráce smerníc k štrukturálnym fondom. Následne sa skutočne spustilo množstvo projektov v rámci spolupráce INTERREG a URBACT s kultúrnym prvkom. V dôsledku toho došlo k rozsiahlej výmene skúseností a dobrej praxe. V predchádzajúcej kapitole sa ako príklad uvádzali dve projekty – Culture & Urban Regeneration project (Projekt regenerácie kultúry a mesta) (prípado II.A4) a Creative Clusters in Low Density Urban Area (Kreatívne klastre v mestských oblastiach s nízkou hustotou) (prípado II.A5).

Mnohé z týchto projektov spolupráce založených na kultúre sa zameriavali na ovplyvnenie politiky a u mnohých z nich sa vyvinuli strategické modely. Ponaučenie pre smerovanie politiky a najmä vypracované modely sú veľmi cenné, najmä keďže čerpajú zo skúseností naprieč mnohými rôznymi regiónm i a situáciami. Projekt „Culture & Urban Regeneration“ (Projekt regenerácie kultúry a mesta) a projekt „Creative Clusters in Smaller Urban Environments“ (Kreatívne klastre v menších mestských prostrediach) znovu ilustrujú túto pointu.

4.7. Typológia rozvojových aktivít založených na kultúre

Aby sme mohli zobrazit' kľúčové prvky typického prínosu kultúry k miestnemu a regionálnemu rozvoju, je najprv potrebné urobiť zovšeobecnenie zo skúseností jednotlivých iniciatív posudzovaných v kapitole 3 a poskytnúť **schematický prehľad aktivít založených na kultúre vo forme typológie**.

Sú potrebné určité úpravy, aby sme sa presunuli od praktických záležitostí aktuálnych projektov k nevyhnutne abstraktnejšiemu charakteru typológie. Identifikovali sa kľúčové črty a oddelili od menej významných aspektov. Bolo tiež potrebné vyplniť určité medzery v dôkazoch. Z týchto dôvodov neexistuje priame mapovanie z projektov do kategórií v typológií. Okrem toho, treba uznať, že potenciálne existuje veľa spôsobov na kategorizáciu celej škály aktivít, prostredníctvom ktorých má kultúra dopad na modernú kreatívnu ekonomiku. Akákoľvek prezentácia v súhrnnej forme je viazaná na to, aby bola do určitej miery voľná. Použité kategórie sa však ukázali ako užitočné v priebehu štúdie, keď slúžili ako spôsob rozmyšľania o charaktere skúmaných zásahov.

Typológia začína s klasickými prvkami zásahov založenými na kultúre, ktoré boli určitý čas uznávané. Potom popisuje oblasti, kde zásahy založené na kultúre môžu mať širší dopad na kreatívnu ekonomiku, stimulovať podnikanie a inovácie. Ďalej sú tu spomenuté oblasti, kde môže kultúra poskytovať dôležité zdroje v iných častiach kreatívneho odvetvia a aj inde. Potom nasledujú oblasti, kde kultúrne dianie môže aktívne vytvárať nové zdroje hodnoty. Nakoniec je tu uvedený veľký skutočný a potenciálny prínos zdôraznený v tejto štúdií, ktorý môže priniesť kultúrne dianie v oblasti ľudských zdrojov a sociálnej inklúzie.

Klasická investícia do kultúry: tieto aktivity sú čiastočne „klasické“ zásahy do rozvoja s kultúrnym charakterom, vrátane podporovania zmeny prostredníctvom rozvíjania vybudovaného prostredia, ale aj rozvíjaním iných zariadení a vytvorením priameho zamestnania v oblasti dedičstva a umenia alebo spojením s cestovným ruchom.

Klasické investície do kultúry	
-	rehabilitácia a ochrana fyzického prostredia
-	mestská regenerácia
-	zachovanie/rozvoj kultúrneho dedičstva (náleziská, pamiatky, atď.)

- kultúrna infraštruktúra (t.j. múzeá, festivaly, kultúrne domy) - cestovný ruch - priame zamestnanie v kultúrnej činnosti

Podnikanie: rozšírenie kultúry v úzkom slova zmysle na kreatívnu ekonomiku, kde kultúra poskytuje inšpiráciu a motiváciu širšej škále aktivít, ktoré sú stále charakteristické kreativitou. Ak sa podporujú takéto aktivity, môže to viesť do chodu dynamiku, ktorá generuje ďalšie nové aktivity. Efektívna podpora podnikania a podpora kultúrnych činností môžu umožniť vznik kreatívnych klastrov, najmä ak sa zorganizujú ďalšie príležitosti k zosieťovaniu. Spoločnou témou je teda využívanie kreatívnych myšlienok a zručností.

Podnikanie
- motivácia - odvetvia kultúry a spojenie so znalostnou ekonomikou - vytváranie klastrov podnikov - rozvoj a transfer technológií (technologické centrá, inkubátory) - siete, malé a stredné podniky a dodávateľské vzťahy s ďalšími podnikmi - opatrenia na stimulovanie kreativity / výskumu / inovácií / podnikania v malých a stredných podnikoch - kreatívne partnerstvá medzi vzdelávaním a podnikmi

Kultúrne zdroje – duševné vlastníctvo: význam používania výstupov kreatívnej činnosti ako vstupov pre inú činnosť len začína získavať uznanie, ale reklama a propagácia už používali výstupy z kultúry v nakladateľstve a tlači, a teraz digitálna dostupnosť kultúrnych materiálov značne zvyšuje ich využívanie, v nemalej miere vo vzdelávaní. Skutočne je interakcia medzi kultúrou a IKT vysoko dynamická a jej význam sa zvyšuje pre obe strany. Formalizácia mnohých foriem tohto výstupu ako duševného vlastníctva by mala zmeniť vnímanie jeho hodnoty.

Kultúrne zdroje – duševné vlastníctvo	
-	vzdelávanie
-	zábava
-	nakladateľstvo a tlač
-	marketing
-	digitálne technológie a aplikácie
-	kreatívny online obsah

Vytváranie hodnoty: Uznáva sa, že podpora imidžu mesta alebo regiónu môže mať dlhodobý efekt na jeho ekonomickú životaschopnosť a na hodnotu majetku a iných aktív. Strategický význam odvetvia kultúry a kreatívneho sektora pri vytváraní hodnoty ovplyvňovaním vnímania a stimulovaním dopytu ešte nenašiel plné pochopenie. Znalostná ekonomika potrebuje nové spôsoby uvažovania o tom, čo je dôležité.

Vytváranie hodnoty	
-	verejná hodnota
-	vytváranie imidžu/vytváranie dopytu
-	nehmotné aktíva
-	rozvoj/uznanie vlastníctva
-	reklama a propagácia

Zdokonaľovanie ľudského kapitálu: kultúrne aktivity môžu prispievať rôznymi spôsobmi k vzdelávaniu a príprave, pričom zapájajú tých, ktorí majú efektívnejší prínos. Pri podpore rozvoja komerčnej kreatívnej aktivity môže pomôcť získať väčšiu návratnosť z už podstatnej investície do vzdelania a prípravy o kultúrnych záležitostiach

tým, že poskytuje cesty ku komerčnému využívaniu latentných zručností; pravidlá odvetvia kultúry sa často priamo uplatňujú v kreatívnych odvetviach. Majú tiež dôležitú funkciu pri budovaní spoločenského kapitálu.

Zdokonaľovanie ľudského kapitálu	
-	zvyšovanie významu vzdelávania pre trh práce
-	zlepšovanie poskytovania prípravy
-	rozvoj špecializovaných zručností
-	aktualizácia zručností školiaceho personálu s výhľadom na inovácie a znalostnú ekonomiku
-	zlepšenie sietí/výmeny medzi univerzitami, výskumnými strediskami a podnikmi
-	celoživotné vzdelávanie
-	budovanie spoločenského kapitálu
-	zlepšovanie sociálnej inklúzie/integrácie (migranti/rody) vo vzdelávaní a na trhoch práce
-	zlepšovanie spoločenských podmienok marginalizovaných skupín (starí ľudia, menšiny, ľudia s postihnutím, bývalí väzni)

Súpisy položiek v týchto zoznamoch sa budú nevyhnutne časom predlžovať, keďže interakcia medzi kultúrou a ostatným odvetviami sa znásobuje, ale zoznam už napovedá, že dopady rozvoja založeného na kultúre sú výrazne širšie ako sú tie, ktoré súvisia s klasickými investíciami do kultúry.

4.8. Integrovaný model miestneho a regionálneho rozvoja založeného na kultúre

Nevyhnutnou podmienkou pre rozvoj efektívnej politiky je mať jasno o oblastiach, kde môžu mať kultúrne aktivity dopad na modernú ekonomiku. Typológia v predchádzajúcej časti však zväčša nastavuje cieľové oblasti politiky, miesto pripomienkovania mechanizmov, pričom takéto činnosti je možné iniciovať a podporovať. Preto je

potrebné zvážiť dopady predložených dôkazov na charakter a formu rozvojovej politiky a najmä nastaviť **prvky stratégie založenej na kultúre**.

Mnohé zaujímavé prvky sa dosiaľ posudzovali izolovane alebo v spojení s len obmedzeným počtom iných aktivít. V kapitole 3 a aj vyššie v časti 4.4. vidieť, že štrukturálne fondy podporovali množstvo projektov, ktoré sa snažili spájať stratégie založené na kultúre všeobecnejšieho charakteru. To sa často dialo na základe porovnania dobrej praxe v mnohých rozličných lokalitách naprieč Európou. Projekt Culture & Urban Regeneration (Projekt regenerácie kultúry a mesta) (prípád II.A4) z obdobia rokov 2000 – 2006 bol prezentovaný ako prípad ilustrujúci systematickú analýzu fyzických, spoločenských a ekonomických rozmerov rozvoja založeného na kultúre a ich integrácie do koherentného celkového prístupu. V súčasnom programovom období zdôrazňuje projekt Creative Clusters in Low Density Urban Area (Kreatívne klastre v mestských oblastiach s nízkou hustotou) (prípád II.A5) prvky v rozvoji kreatívnych klastrov, ktoré je možné aplikovať v rámci širokých geografických oblastí. Trochu odlišnú perspektívu je možné vidieť v projektoch STRATCULT (prípád II.B32), SOSTENUTO (prípád II.B21), HerO (prípád II.B8) a Medint (prípád II.B23), v závislosti od ich konkrétneho zamerania. Okrem toho ako poučenie pre rozvoj efektívnej stratégie slúžia aj aspekty ostatných projektov skúmaných v kapitole 3.

Samozrejme nie je možné na základe skúmaných prípadov navrhnuť definitívny model rozvoja založeného na kultúre, ktorý by platil pre všetky situácie. Celá škála zásahov založených na kultúre, invenčnosť prijatých prístupov a flexibilita, ktorou sa využívajú silné stránky odvetvia kultúry, to všetko by napovedalo, že **neexistuje jediná cesta na dodanie úspešného rozvoja**.

Každopádne však z mnohých prípadov, ktoré sme skúmali, vznikli určité témy a je tiež pravda, že vynechanie určitých prvkov v rozvojovej stratégii môžu podkopať efektívnosť aktivít alebo dokonca viesť ich zlyhaniu. Okrem toho, **najúspešnejší rozvoj založený na kultúre je kumulatívny a postupný**; živí sám seba a je možné sledovať priebeh takéhoto rozvoja v čase. Vidíme aj to, že ak určité prvky, ako napríklad potrebné zariadenia a príslušné zručnosti, nie sú k dispozícii dostatočne včas, môže to byť prekážka následného rozvoja.

Okrem toho je čím ďalej tým jasnejšie, že **stratégie založené na kultúre nemôžu stáť izolovane**. Sú príležitosti, keď je vhodné zdôrazniť kultúrne prvky stratégie alebo dokonca zamerať sa čisto na rozvoj založený na kultúre s vylúčením iných uhlov pohľadu. Menšie úrady nemusia mať napríklad zdroje na rozvoj širších stratégií. Alebo môžu chcieť rozvíjať lokálnu konkurenčnú výhodu tým, že budú hrať na konkrétne silné stránky kultúrneho typu. Vo všeobecnosti si úrady nemôžu dovoliť zamerať sa výlučne na jeden prístup alebo staviť všetko na jednu kartu. Ani si nemôžu presvedčivo dovoliť

mať veľa nesúrodých prvkov vo svojej rozvojovej politike. **Mať veľa stratégií nie je žiadna stratégia.** Nesúrodé prvky vyžadujú koordináciu a prístupy založené na kultúre je treba integrovať do celkovej rozvojovej stratégie.

Okrem toho dôležité časti stratégie založenej na kultúre často vyžadujú **paralelný rozvoj v iných oblastiach politiky**. Kreatívne odvetvie vyžaduje napríklad relatívne vysokú úroveň dosiahnutého vzdelania a jeho priebežný rozvoj potrebuje koordináciu s poskytovaním vzdelávania. Rovnako rozvoj v odvetví kultúry a v kreatívnom sektore môže byť základom ďalšieho rozvoja. Znova sa opakujú argumenty o moci prítomnosti silnej kultúry pritiahnuť zručnosti na vysokej úrovni v rámci celej škály odvetví.

Nasledujúci model by sa mal preto považovať za prínos s kultúrnym a kreatívnym rozmerom k všeobecnejšej stratégii. Boli zapracované rôzne mimokultúrne prvky, v závislosti od osobitných okolností, ktorým sú príslušné úrady vystavené.

Model prezentuje dosť schematickou formou súhrn **šiestich hlavných komponentov** odvodených z rôznych skúmaných príkladov. Čerpá z projektov, ktoré sú spomenuté v časti 3.6. o „Rozvoji stratégie založenej na kultúre a podpore územnej kohézie“, ale tiež čerpá z ponaučenia z iniciatív uvedených v iných častiach.

Vedenie politiky

Mnohé zo skúmaných prípadov vďaka svoj úspech entuziazmu a oddanosti jednotlivcov alebo malých skupín ľudí zapojených do kľúčových zásahov. Niekedy títo jednotlivci boli v pozícií politických vodcov, ale pri iných príležitostiach boli funkcionármi alebo vedúcimi projektov, ktorí dokázali mať určujúci vplyv na rozvojový proces. Hoci úspechy takýchto jednotlivcov by sa mali oslavovať a ich osobný vklad vítať, je len ťažko možné spoliehať sa na individuálny prínos ako základ stratégie. Vyžaduje sa systematickejší prístup, ktorý stanoví potrebné smerovanie politiky a inštitucionálne dohody.

Okrem toho je možné sledovať, že hoci rozvoj založený na kultúre sa deje organicky bez vedomého smerovania, bude pravdepodobne úspešnejší, ak sa bude diať v rámci **jasného rámca politiky, ktorý bude dobre komunikovaný a podporovaný všetkými hlavnými zainteresovanými stranami**. Preto základom kultúrneho rozmeru rozvojovej stratégie musí byť systematický prístup k vytvoreniu politiky a administratívnym dohodám, ktoré dokážu zabezpečiť koherentný program, ktorý sa môže spoliehať na potrebnú politickú podporu a angažovanosť príslušnej verejnosti a súkromných zainteresovaných strán.

Ďalej sú uvedené prvky, ktoré sa javia ako hlavné prvky rozvoja úspešného vedenia politiky:

Vedenie politiky

Politická vôľa rozvíjať jasnú stratégiu

Zodpovedajúca organizačná štruktúra

Závazok zapojiť a zaangažovať všetky zainteresované strany

Komunikácia, presadzovanie a budovanie dôvery medzi zapojenými stranami

- vytvorenie potrebných plánovacích mechanizmov
- nadviazanie vzťahu medzi kultúrnym rozmerom a ostatnými cieľmi rozvojovej stratégie
- vytvorenie základne pre hodnotenie a posúdenie dopadu
- prehodnotenie a úprava

Vidieť, že tento prístup vyžaduje analýzu existujúceho kultúrneho vlastníctva, jasné plánovanie a identifikáciu príslušných zdrojov. Zapojenie príslušných zainteresovaných osôb, vrátane tých, ktorí sú dôležití v iných oblastiach politiky pokrytých celkovou rozvojovou stratégiou uplatňovanou na lokálnej alebo regionálnej úrovni, je tiež dôležitým prvkom. Niekedy si to vyžaduje efektívne presadzovanie, vedenie diskusií a dokazovanie a ich presvedčivé prezentovanie. Pokiaľ máme na pamäti tento prvok, je dobré, ak sa dohody uzavrujú v počiatočnom štádiu, aby sa stanovili zdravé postupy pre systematický zber údajov a vytvorila sa základňa pre hodnotenie dopadu v strednodobom a dlhodobom horizonte.

Vytvorenie základu

Keď máme záväzok politiky, úspešný rozvoj založený na kultúre je často postupný a vyžaduje hybnú silu, aby vznikol. Môžu ho iniciovať podujatia priťahujúce pozornosť a vývoj, ale potrebuje pevný základ, na ktorom stavia. Pri

mestách a regiónoch, ktoré začínajú z relatívne úzkej základne s obmedzenou kultúrnou a kreatívnou činnosťou, môže byť potrebné investovať do vytvárania zariadení a/alebo rozvoja stredobodu, aby pomohli pri vytvorení zmyslu pre revitalizáciu a hybnú silu. Spočiatku to môžu byť významné zmeny v postojoch a pohľadoch a rozvoj sebadôvery. Nová ikonická budova je jedným zo spôsobov ako to dosiahnuť, ale vidíme, že to nie je jediný spôsob. Môže to byť skôr záležitosť využitia existujúcich zariadení a potom rozšírenia spôsobu ich využitia a možno opätovného naštartovania a vytvorenia nového kontextu pre ich činnosť.

V každom prípade, pri plánovaní a realizovaní tejto počiatočnej aktivity je dôležité venovať pozornosť organizačným a aplikovaným zručnostiam, ktoré budú potrebné, keď sa rozvoj začne realizovať. Ak potrebné zručnosti a schopnosti nie sú, je potrebné vytvoriť ich.

Vytvorenie základu

Pokračujúce budovanie dôvery

Plánovanie

- zhodnotenie existujúcich aktív (fyzických a nehmotných)
- vytvorenie flexibilného rámca cieľov
- identifikácia priorít politiky
- identifikácia a zapojenie zdrojov
- priestor pre (územné) plánovanie
- rozvíjanie prepojenia s inými prvkami v regionálnej rozvojovej stratégii

Investície do infraštruktúry

- stredobod a ikonické budovy
- ostatná infraštruktúra – priestory, atď.

Rozvoj zručností a vytváranie schopností

- organizačných
- aplikovaných

Základné štádium je zrejme kritické pre každú rozvojovú stratégiu založenú na kultúre. Je dôležité klásť počiatočný dôraz a zabezpečiť, aby bol takého rozsahu a charakteru, že umožní iniciatívam, aby sa stali efektívnou platformou pre následný rozvoj. Nebezpečenstvo však je, že počiatočný impulz vyprchá a že kontinuálny, udržateľný rozvoj nenastane.

Zdravý rozvoj

Pre tých, ktorí tvoria na už existujúcich kultúrnych aktívach, alebo tých, ktorí úspešne dokončili základné štádium, je **zdravý následný rozvoj skutočne rozdielom medzi úspešnou celkovou stratégiou a jej neúspechom**. Pokračovanie počiatočného rozvoja vyžaduje systematickosť a budovanie na výhodách, ktoré sa vyvinuli v predchádzajúcich fázach.

Často je ťažké vidieť, ako v tomto štádiu rozvojová stratégia pokračuje ďalej. Po počiatočnom impulze môžu iniciatívy rýchlo rásť a môžu sa javiť ako zdanlivo úspešné, aj keď slabosť v nich obsiahnutá znamená, že rozvoj nie je udržateľný. Preto je zvlášť dôležité v tomto štádiu, aby sa stratégia rozvíjala systematicky, aby sa identifikovali a ďalej rozvíjali kľúčové silné stránky a výhody, a aby sa zachytili rozhodujúce príležitosti, zatiaľ čo sa nezhodám treba predchádzať. Strategickí predstavitelia nebudú schopní kontrolovať všetko a to nie je ani v žiadnom prípade cieľ. Ale môžu podporiť rozvoj, ktorý stojí na silných stránkach, stavia na predchádzajúcich úspechoch a rozvíja synergie, a môžu využívať svoju pozíciu na riešenie prekážok, zlepšovanie zariadení a podporovanie strategického rozvoja, ako napríklad vstupom do vytvárania jasných priorít pri financovaní rozvoja, vrátane tých, ktoré vznikajú v rámci štrukturálnych fondov.

Zdravý a udržateľný rozvoj

Identifikovanie príležitostí zo „základného“ rozvoja

Identifikovanie a posilnenie synergií naprieč odvetviami a s inými aspektmi

celkovej rozvojovej stratégie

Podpora konkurenčných výhod

Ďalší rozvoj infraštruktúry

Smerovanie zdrojov, vrátane:

- jasného vstupu do nastavenia financovania zo štrukturálnych fondov a podpory cieľov
- praktického riadenia projektov, aby sa zabezpečilo dodržiavanie cieľov

Vytvorenie metriky hodnotenia a zber údajov na hodnotenie dopadov

Strategické smerovanie v tomto štádiu bude mať prínos z toho, že bude podporené dobrou dôkazovou základňou. Vytvorenie primeranej metriky a zber údajov na hodnotenie dopadov slúži na rozvoj zdravej politiky.

Využívanie kreatívnych výhod

Zdá sa, že sa rozširuje rozsah možných dopadov na ekonomiku a na sociálny rozvoj spôsobených kultúrou. Sú poháňané zmenami v technológií a v chuti užívateľov. Orgány rozvoja často majú výhodu, že dokážu sledovať tento vývoj, keď prebieha. Sú blízko pri samotnom rozvoji a sú schopné vidieť a chápať rôzne obmeny v celoštátnych a medzinárodných témach. Podobne kultúrne organizácie a kreatívne podniky dokážu vidieť lokálne príležitosti. **Aktívna politika podpory a využívania ďalších príležitostí**, ktoré vznikajú zo skutočných a potenciálnych výhod, je spôsob, ako generovať skutočnú dynamiku, zvlášť ak ju podporujú opatrenia vytvárajúce dôveru a informácia o porozumení vzťahom a mechanizmom znalostnej ekonomiky a úlohe kreativity a inovácií v nej. Konkrétne silné stránky kreatívneho odvetvia v marketingu a komunikácii a ich úloha v moderných inovačných procesoch je téma, ktorej skúmanie môže byť prínosom.

Identifikácia hlavných očakávaných výsledkov a výstupov z týchto procesov, hoci nie nutne zachytenie všetkých efektov, ktoré vzniknú, je nemenej dôležitým spôsobom disciplinovaného prístupu k tejto často špekulatívnej stránke rozvojovej stratégie.

Využívanie kreatívnych výhod

Podporovanie kreativity a inovácií v rámci kreatívneho sektoru a mimo neho

Podpora flexibility

Skúmanie prepojení so znalostnou ekonomikou

Budovanie nehmotných aktív

Marketing a komunikácia

Rozvíjanie nového dopytu spotrebiteľov

Posilňovanie spoločenského kapitálu

Vhodná podpora

Zatiaľ čo pri rozvoji miestneho uplatnenia generických prvkov v stratégií založenej na kultúre sa vyžaduje určitá predstavivosť a nadhľad, je potrebné, aby sa tieto procesy mohli spoľahnúť aj na základné podporné štruktúry a mechanizmy. **Rozhodujúca je vhodná podpora pre podniky počas projektov a aj po spotrebovaní počiatočného financovania** a môže predstavovať veľký rozdiel, keď sa projekty menia na podniky. Táto podpora musí byť na individuálnej úrovni k dispozícii jednotlivým podnikom a aj na strategickejšej úrovni ako podpora sieťovania a rozvoja klastrov. **Mala by pokrývať kreatívne aj podnikateľské potreby.**

Vhodná podpora

Poskytovať alebo vytvárať prepojenia na podporu pre kreatívnu činnosť:

- tam, kde je vhodné, usporadúvať festivaly a podujatia
- zabezpečovať brífingy odvetvia
- uľahčovať kontakty s ostatnými, ktorí sú aktívni v odvetví, vzdelávaním

a s ostatnými zainteresovanými účastníkmi

Poskytovať alebo vytvárať prepojenia s rozhodujúcimi mechanizmami na podporu podnikov:

- podpora podnikov
- podpora inovácií
- riadenie duševného vlastníctva
- prístup k financovaniu
- vzdelávanie a príprava
- mechanizmy spätnej väzby politiky

Vytvárať príležitostí:

- podporou sieťovania a rozvojom klastrov
- pomocou pri presune od miestneho ku globálnemu
- uľahčovaním výmeny informácií
- zdôrazňovaním úspechu

Dosiahnutie správnej zmesi podpornej služby je jemná záležitosť posúdenia. Dá sa jej napomôcť neustálym kontrolovaním toho, či slúži potrebám kreatívneho sektoru a zabezpečením toho, že je dobrá spätná väzba o efektívnosti podpory.

Lietanie do výšín

Keď dosiahneme vzlietnutie, je dôležité mať situáciu pod kontrolou, najmä vykonávaním formálneho hodnotenia a **odvrátením tendencie straty dynamiky úspešného rozvoja**. Dôležité je neustále zapájať kľúčové zainteresované osoby.

Lietanie do výšin

Kontrola dopadov a výsledkov hodnotenia

Identifikácia faktorov úspechu

Identifikácia hrozieb

Učenie kolegov, výmena dobrej praxe

Pokračujúce skupovanie

- na úrovni politiky
- medzi zainteresovanými osobami
- zabezpečenie kultúrnej dividendy

Tieto prvky sú uvedené v súhrne v prílohe I.A.

4.9. Hodnotenie

V priebehu tejto štúdie závisela sila prípadu pre miestny a regionálny rozvoj založený na kultúre na sile dôkazov, ktoré bolo možné poskytnúť. Štúdia sa zamerala na prínos pre dôkazovú základňu, ktorá je stále viac základom pre mnohé oblasti politiky. Často však nie je ľahké posúdiť vplyvy zásahov založených na kultúre, najmä v strednodobom a dlhodobom horizonte. Zvlášť ťažké je vysledovať efekty, ktoré fungujú na základe motivácie a inšpirácie. Každopádne, **ťažkosti pri zachytení celej škály efektov neznamenujú, že by sa o hodnotenie nebolo treba snažiť**. Mnohé efekty je možné identifikovať a mnoho je možné dosiahnuť, zvlášť ak sa potreba dobrého hodnotenia ocení hneď na začiatku projektu. Primerané plánovanie v rannom štádiu, najmä vo vzťahu k zbieraniu potrebných údajov, proces uľahčuje a zabezpečuje vyššiu produktivitu.

Pri určitých príležitostiach je vhodné hodnotiť dopady. V prípade Kunstwerk(t) (prípady II.A9) sme videli, že cieľom bolo uskutočniť zmeny schopností a postojov a dosiahnuť ďalšie dopady, ktoré sú mimoriadne ťažko merateľné. Pomoc projektu v tomto zmysle

poskytol nezávislý tím výskumníkov z Univerzity Amsterdam⁶². Tento typ hodnotenia je zvlášť cenný, keď sa skúmajú nové prístupy, ale zjavne ho nie je možné použiť v každom prípade. Existujú menej intenzívne spôsoby uskutočňovania hodnotenia, ktoré je možné realizovať alebo podporiť riadením projektov a časť komunikácie, ktorá je potrebná, by sa mala presmerovať na podporenie tých, ktorí sú zapojení, aby podnikli praktické kroky potrebné na zlepšenie hodnotenia zásahov založených na kultúre. Definitívne je jasný pohľad na efektívnosť tohto typu zásahu prínosom pre všetkých dotknutých.

Záverečnou témou, zistenou v posudzovaných dôkazoch, je teda **potreba väčšieho využitia hodnotiacich techník** spolu s vývojom stratégií založených na kultúre.

⁶² Wil Oud a Ron Oostdam „ArtWork(s) in the Tertiary sector; Evaluation research into experimental learning with theatrical working form“ Amsterdam: SCO-Kohnstamm Institute, Fakulta spoločenských vied, Univerzita Amsterdam, SCO správa č. 774 – projekt číslo 40081

ZÁVERY A ODPORÚČANIA

V tejto záverečnej kapitole stavia štúdia na analýze z kapitoly 4, sumarizuje spoločné témy štúdií a poskytuje sériu odporúčaní.

5.1. Závery

Táto štúdia sa sústredila na ekonomické a spoločenské dopady programov a projektov založených na kultúre s podporou štrukturálnych fondov na miestne a regionálne komunity. V tomto rozsahu je to čiastočné zúčtovanie; málo pozornosti sa venovalo vnútornej estetickej a morálnej hodnote rozvoja so silným kultúrnym rozmerom alebo prínosom k rôznosti kultúrneho vyjadrenia, ktoré tieto zásahy prinášajú. Každopádne sa odhalil významný príbeh.

Dopad aktivity založenej na kultúre

Kultúrna aktivita je v srdci kreatívnej ekonomiky. Nielen že majú kultúrne aktivity ekonomické dopady vo forme vytváraného príjmu a počtu ľudí zamestnaných v umení a v lokalitách dedičstva, ale poskytujú aj viaceré vstupy do širšej škály kreatívnych odvetví vo forme obsahu, inšpirácií, zručností a zvyklostí, duševného kapitálu a vyškolených ľudí. V rastúcej miere poskytujú kultúrne aktivity miesto zameraniu na kreatívne sieťovanie a rozvoj klastrov.

V zhromažďovaní príslušných údajov o odvetví kultúry a kreatívnom odvetví sa vyskytujú viac ako obvyklé ťažkosti a stále nie je univerzálne dohodnutá definícia ekonomických aktivít, ktoré tieto odvetvia pokrývajú. Pomocou spoločnej definície štúdia o „Ekonomike kultúry v Európe“ realizovaná v roku 2006 odhadovala, že:

- odvetvie kultúry a kreatívny sektor činili 2,6% HDP EÚ v roku 2003
- odvetvie rástlo o 12% rýchlejšie ako všeobecná ekonomika.

Téma rýchlejšieho rastu kreatívneho odvetvia v porovnaní s ekonomikou ako celkom je dôležitá. Ukazuje potenciál odvetvia a slúži ako varovanie, že určité oblasti zaostávajú.

Niektoré dynamickejšie mestá a regióny v Európe už majú kreatívne odvetvia, ktoré predstavujú asi 10% ich lokálnej ekonomiky. Citovaná je štúdia, ktorá ukazuje, že v roku 2001 zamestnával kreatívny sektor v Londýne takmer 15% pracujúcej populácie a to prekročilo zamestnanosť vo finančnom sektore. Ďalšie štúdie ukazujú, že obraz je

podobný aj v Amsterdame, Barcelone, Berlíne, Madride, Miláne a Ríme. Okrem toho existujú na tejto úrovni dôkazy o silnom, hoci premenlivom raste v odvetví.

Vo všeobecnosti a s určitými dôležitými výnimkami je vedomie významu kreatívneho odvetvia oveľa evidentnejšie v mestách a regiónoch, ako na celoštátnej alebo európskej úrovni.

Prístup pre všetky regióny

Skutočnosť podopretá analýzou z Európskeho observatória klastrov, že veľa aktivít kreatívneho odvetvia je sústredených do mestských regiónov, je výzva pre kohéznú politiku, zvlášť vzhľadom na to, že tieto regióny sú aj jedny z ekonomiky dynamickejších oblastí Európy. **Pri pokračujúcom rozvoji kreatívneho sektoru sa môžu vyskytnúť nové rozdiely.**

Zdroje štrukturálnych fondov v oboch skúmaných obdobiach podporili regióny s HDP na hlavu nižším ako 75% priemeru Spoločenstva. Hlavným cieľom kohéznej politiky v súčasnom období je podporovať zblížovanie takýchto regiónov s výkonom tých, ktoré viac prosperujú. Na rôznych úrovniach rozvoja sa uplatňujú rôzne prvky stratégie založenej na kultúre.

Detailným skúmaním série prípadov štúdia ukázala, že **mestská dispozícia nie je nevyhnutnou črtou zásahov založených na kultúre**. Hoci projekty založené na kultúre môžu skutočne zohrať dôležitú úlohu pri regenerácii centrálnych mestských oblastí tým, že pomáhajú udávať nový zmysel smerovania mestám a vytvárať hybnú silu rozvoja, vhodná úprava rozvojových stratégií založených na kultúre spôsobí, že sa uplatňujú na oveľa rozsiahlejšie oblasti a aj v pomerne vidieckych komunitách.

V skutočnosti ďalším dôležitým záverom zo skúmania projektov založených na kultúre a podporovaných zo štrukturálnych fondov je, že majú oveľa širší základ, ako sa pôvodne očakávalo. Projekty založené na kultúre efektívne podporujú konkurencieschopnosť a vytváranie pracovných miest a pomáhajú uľahčovať komunikáciu a interakciu medzi rôznymi lokalitami.

Na širokom základe navrhli smernice štrukturálnych fondov pre súčasné obdobie akcie v troch oblastiach:

- urobiť z Európy a jej regiónov atraktívnejšie miesto na investovanie a prácu
- znalosti a inovácie pre rast

- viac a lepších pracovných miest

Podrobnosti smerníc navrhujú, aby sa prínosy založené na kultúre k splneniu týchto cieľov očakávali najmä v prvej oblasti. V skutočnosti štúdia ukazuje, že vo všetkých troch oblastiach sa vyskytli dôležité prínosy. Tak, ako sa vyskytli zásahy, ktoré podporovali fyzickú regeneráciu a posun v postojoch, bolo tu mnoho invenčných projektov, ktoré prispeli k zamestnanosti a sociálnej inklúzií, využili osobitné schopnosti odvetvia kultúry, aby zaangažovali ľudí a najmä skupiny, ku ktorým je inak ťažké sa dostať, a komunikovali s nimi.

Vyskytli sa aj veľmi zaujímavé prínosy založené na kultúre k rozvoju podniku a inováciám pochádzajúce z blízkeho vzťahu odvetvia kultúry k procesom v srdci modernej znalostnej ekonomiky. Keďže je stále jasnejšie, že inovácie, najmä v odvetví služieb, sa presunuli od technológií smerom k procesom, ktoré sú interaktívnejšie a otvorené, a keďže inovácia procesov sa stáva tak dôležitá ako inovácia produktov, prínos kultúry a súvisiacich aktivít získava stále väčšie ocenenie. Kultúra priamo prispieva k inováciám konvenčným spôsobom, napríklad poskytovaním dôležitého množstva obsahu a aj technologickým rozvojom, ktorý je významný pre odvetvie IKT, ale je stále viac súčasťou kreatívnej dynamiky. Štúdia považuje kreatívne inkubátory a podnikateľské parky za efektívne nástroje rozvoja a pri efektívnom plánovaní a riadení môžu kultúrne centrá a podujatia vytvárať množstvo vedľajších produktov, pričom kultúrne zameranie alebo zručnosti odvodené z odvetvia kultúry môžu stimulovať kreativitu, byť motorom zlepšenia kvality a mať významný dopad na definovanie produktov a podnikových procesov. NESTA v Spojenom kráľovstve poskytuje dôkaz, že prepojenia na kreatívny sektor sú priamo spojené s inováciami na iných miestach v ekonomike⁶³.

Týmto spôsobom dokážu **projekty založené na kultúre nie len zlepšiť štrukturálne podmienky zaostávajúcich regiónov, ale aj prispieť priamo ku konkurencieschopnosti a vytváraniu zamestnanosti**. Dôkazy sú uvedené v štúdií zásahov založených na kultúre, ktoré značne prispeli k udržateľnému vytváraniu podnikov a pracovných miest. V prípade Cornwallu, kde sa robilo podrobné hodnotenie, boli jasné dôkazy rastu obratu a pridanej hodnoty kreatívneho odvetvia v regióne v celi 1, ktoré majú priaznivé výsledky v porovnaní s celoštátnymi mierami rastu. Tento projekt ukazuje, že je možné nielen zvýšiť zamestnanosť, ale aj ziskovosť a produktivitu, čím sa zlepšujú podmienky z hľadiska dlhodobejšej udržateľnosti.

⁶³ Pozri strana 68 vyššie.

Jasná a flexibilná rozvojová stratégia založená na kultúre

Cenné ponaučenie vyplynulo z rôznych skúseností projektov založených na kultúre, najmä formou podporovania výmeny najlepšej praxe v programoch URBACT a INTERREG. Úvaha o procesoch, ktoré sú zrejmé vo všetkých zásahoch posudzovaných v štúdií, viedli k formulovaniu rôznych zložiek cielenej, flexibilnej a integrovanej rozvojovej stratégie založenej na kultúre.

Nie je možné identifikovať prístup, ktorý platí vo všetkých situáciách, ale sú tu spoločné témy, ktoré sa objavujú v mnohých rôznych situáciách. Uvažovaný proces je taký, v ktorom je neustály pokrok, keďže príslušné orgány kapitalizujú pôvodnú investíciu do zlepšenia infraštruktúry, identifikujú a využívajú konkurenčné silné stránky a zavádzajú potrebné kultúrne mechanizmy a mechanizmy na podporu podnikania, zatiaľ čo súčasne zabezpečujú priebežnú angažovanosť a podporu v prospech rozvoja v rámci príslušnej komunity. Uvažuje sa s rôznymi štádiami, v ktorých zásahy stavajú na predchádzajúcich výsledkoch.

Je tu dostatočná podpora?

Obraz, ktorý vzniká, je preto obrazom odvetvia, ktoré je dynamické a plné potenciálu z hľadiska ekonomického aj spoločenského. To treba postaviť proti relatívne obmedzenej podpore zo štrukturálnych fondov.

Údaje DG Regio napovedajú, že 1,7% štrukturálnych fondov sa v súčasnom programovom období venuje na kultúru. Tento údaj obsahuje len projekty, ktoré explicitne uvádzajú rozvoj kultúry ako cieľ zásahu, a preto nezohľadňuje projekty, ktoré využívajú prístup založený na kultúre, aby dosiahli ďalšie ciele. Dôkazy zhromaždené v Spojenom kráľovstve zo širokej škály projektov s kultúrnym rozmerom poskytujú veľmi hrubú indikáciu, že skutočná podpora projektov založených na kultúre by mohla predstavovať dvojnásobok podielu uvedeného v DG Regio.⁶⁴

Každopádne to je stále ešte relatívne malý podiel. Samozrejme nie je legitímne argumentovať, že by tu mal byť nejaký presný ekvivalent, ale **zdá sa, že súčasná investícia do rozvoja založeného na kultúre v rámci štrukturálnych fondov nie je primeraná súčasnému významu kreatívneho odvetvia v európskom hospodárstve alebo jeho potenciálu.**

Nebezpečenstvo premeškanej príležitosti

⁶⁴ Pozúri stranu 41 vyššie.

Ponúka sa niekoľko pokusných vysvetlení pre nedostatok ocenenia významu odvetvia. Zdá sa, že **hlavný problém je základná komunikácia a nerovnomerná kapacita**. Ľudia z odvetvia kultúry a tí, ktorí sú zapojení v ekonomickom rozvoji, nehovoria prirodzene tým istým jazykom. Postupy a pravidlá projektového manažmentu pri veľkom projekte predstavujú napríklad obrovskú prekážku pre tých, ktorým nie sú známe. Na oboch stranách je potrebné vedomé úsilie na riešenie tohto problému.

Táto úvaha sa stáva naliehavejšou, keďže stratégia rozvíja smerovanie von zo súčasnej hospodárskej krízy a budovanie budúcnosti Európy na ďalšie desaťročie. Je dôležité, aby sa význam kreatívneho odvetvia chápal na strategickej úrovni. Vízia tejto stratégie stanovená v dokumente Európa 2020 sa zakladá na zásadách vytvoriť múdry, udržateľný a inkluzívny rast a na podpore ekonomickej, sociálnej a územnej kohézie. Zdá sa, že dôkazy štúdie potvrdzujú, že zásahy založené na kultúre sú schopné byť veľkým prínosom v takmer všetkých hlavných oblastiach rozvoja, vrátane siedmich „vlajkových iniciatív“, ktoré sa navrhujú ako zameranie akcie.

Nové oblasti na posúdenie

V tomto kontexte by sa však mal pripomenúť dynamický charakter rozvoja poháňaného kultúrou v kreatívnom odvetví. Potenciál odvetvia sa realizoval len čiastočne a vznikajú stále nové prvky tak, ako sa kultúra ovplyvňuje s miestnymi a regionálnymi komunitami. Za posledných pár rokov bol veľký záujem **o vzťah kultúry s kreatívnymi procesmi a ich dôsledky na inovácie**. Štúdia si tiež všimla **úlohu kreatívneho sektora pri vytváraní hodnoty a stimulovaní dopytu** a potenciálny prínos prístupov založených na kultúre k motivácii **podnikateľskej aktivity** – oblasť, kde Európa zaostáva za medzinárodnými konkurentmi. Úloha kultúry ako efektívneho **prostriedku komunikácie** bola ďalšia oblasť, ktorá by mohla mať rastúci význam. Kultúra už má veľký význam ako poskytovateľ digitálneho obsahu a ako stimul pre kreatívne aplikácie v odvetví IT. Táto pozícia vyžaduje posilu, najmä v tomto kontexte, väčšou podporou zásahov založených na IKT zo štrukturálnych fondov. Súčasne tento digitálny rozvoj poskytuje príležitosti pre nové formy komunikácie. Keďže európska spoločnosť čelí veľkým výzvam v oblasti životného prostredia, vo vzťahoch medzi generáciami a s ľuďmi s rôznym kultúrnym a náboženským pozadím, mohol by rásť význam schopnosti kultúrnych foriem na stimulovanie diskusie, rozvoj rôznych pohľadov, pomoc pri pochopení a budovaní mostov a pri vyjadrení našich základných hodnôt. Tieto záležitosti vyžadujú ďalšie skúmanie.

Zelený dokument Komisie o „Uvoľnení potenciálu odvetvia kultúry a kreatívneho odvetvia“ poskytuje rámec na prediskutovanie týchto a súvisiacich záležitostí.

5.2. Odporúčania

Na základe analýzy nasleduje séria odporúčaní:

Existuje nebezpečenstvo, že sa premešká príležitosť na využitie veľkej konkurenčnej výhody pre Európu, ktorú kreatívny sektor reprezentuje. Je dôležité, aby ekonomický a sociálny prínos odvetvia kultúry a kreatívneho odvetvia mal vyšší profil v rozvoji stratégie na celoštátnej a európskej úrovni.

1. Osobitne je potrebné lepšie prepojiť potenciálny prínos kreatívneho odvetvia k hlavným prvkom v rozvíjajúcej sa stratégii pre Európu 2020 a jej dopady treba uznať v celom spektre cieľov štrukturálnych fondov a ďalej podporovať.
2. Dostupné zdroje pre zásahy založené na kultúre v rámci štrukturálnych fondov by mali byť viac primerané veľkosti a rastovému potenciálu kreatívneho sektoru.
3. Mala by pokračovať podpora dlhodobejšieho a strategickejšieho prístupu k rozvoju založenému na kultúre na miestnej a regionálnej úrovni.
4. Pre úspech rozvoja založeného na kultúre je potrebné, aby bol súčasťou hlavného prúdu v integrovaných rozvojových stratégiách na miestnej a regionálnej úrovni, budovaný na partnerstve medzi verejnými orgánmi, kultúrnymi organizáciami, príslušnými podnikateľskými záujmami a zástupcami občianskej spoločnosti.
5. Je to podporované ďalšou analýzou bohatého a dynamického prínosu, ktorý zásahy založené na kultúre prinášajú k:
 - znalostnej ekonomike a inováciám
 - vytváraniu zamestnanosti a spoločenskej kohézii
6. Podobne, treba ďalej skúmať potenciálnu úlohu kultúry pri podpore kreativity, motivácií podnikania a zlepšovaní komunikácie o hlavných záležitostiach, ktorým čelí európska spoločnosť.
7. Zvlášť treba posilniť identifikáciu a výmenu najlepšej praxe na európskej úrovni a zaradiť inovačné akcie.
8. Je potrebné vynaložiť mimoriadne úsilie na zlepšenie komunikácie medzi kultúrnou komunitou a tými, ktorí sú súčasťou hospodárskeho rozvoja, najmä na miestnej a regionálnej úrovni. Mali by sa využívať a rozširovať skúsenosti tých, ktorí úspešne pôsobili na oboch stranách.

9. Treba posilniť schopnosť odvetvia kultúry efektívne pôsobiť v miestnom a regionálnom rozvoji a podporovať väčšiu profesionalitu v tejto oblasti.
10. Treba riešiť praktické stránky, ako napríklad to, aby boli návrh a postupy predkladania výkazov priateľské voči užívateľovi, riešiť konkrétne ťažkosti kultúrnych organizácií s načasovaním a dohodami súvisiacimi s financovaním.
11. Treba venovať pozornosť rozvoju lepších techník a metodológie hodnotenia a ich širšiemu uplatneniu, pričom treba znovu využiť existujúcu dobrú prax.

Model miestneho a regionálneho rozvoja

založeného na kultúre

I.A

<i>Vedenie politiky</i>	
Politická vôľa rozvíjať jasnú stratégiu Zodpovedajúca organizačná štruktúra Závazok zapojiť a zaangažovať všetky zainteresované strany Komunikácia, presadzovanie a budovanie dôvery medzi zapojenými stranami - vytvorenie potrebných plánovacích mechanizmov - nadviazanie vzťahu medzi kultúrnym rozmerom a ostatnými cieľmi rozvojovej stratégie - vytvorenie základne pre hodnotenie a posúdenie dopadu prehodnotenie a úprava	Rozvoj založený na kultúre sa môže diať organicky, ale pravdepodobne bude úspešnejší, ak sa bude diať v rámci jasného rámca politiky, ktorý bude dobre komunikovaný a podporovaný všetkými hlavnými zainteresovanými stranami.
<i>Vytvorenie základu</i>	
Pokračujúce budovanie dôvery Plánovanie - zhodnotenie existujúcich aktív (fyzických a nehmotných)	Úspešný rozvoj založený na kultúre je často postupný a lepšie funguje, ak má hybnú silu. Môžu ho iniciovať podujatia priťahujúce pozornosť a vývoj, ale potrebuje pevný základ, na ktorom stavia.

- vytvorenie flexibilného rámca cieľov - identifikácia priorít politiky - identifikácia a zapojenie zdrojov - priestor pre (územné) plánovanie - rozvíjanie prepojenia s inými prvkami v regionálnej rozvojovej stratégii Investície do infraštruktúry - stredobod a ikonické budovy - ostatná infraštruktúra – priestory, atď. Rozvoj zručností a vytváranie schopností - organizačných - aplikovaných	
<i>Zdravý a udržateľný rozvoj</i>	
Identifikovanie príležitostí zo „základného“ rozvoja Identifikovanie a posilnenie synergii naprieč odvetvami a s inými aspektmi celkovej rozvojovej stratégie Podpora konkurenčných výhod	Pokračovanie počiatočného rozvoja vyžaduje systematickosť a budovanie na výhodách, ktoré sa vyvinuli v predchádzajúcich fázach.

Ďalší rozvoj infraštruktúry Smerovanie zdrojov, vrátane: - jasného vstupu do nastavenia financovania zo štrukturálnych fondov a podpory cieľov - praktického riadenia projektov, aby sa zabezpečilo dodržiavanie cieľov Vytvorenie metriky hodnotenia a zber údajov na hodnotenie dopadov	
<i>Využívanie kreatívnych výhod</i>	
Podporovanie kreativity a inovácií v rámci kreatívneho sektoru a mimo neho Podpora flexibility Skúmanie prepojení so znalostnou ekonomikou Budovanie nehmotných aktív Marketing a komunikácia Rozvíjanie nového dopytu spotrebiteľov Posilňovanie spoločenského kapitálu	Zdá sa, že sa rozširuje rozsah možných dopadov spôsobených kultúrou, vzhľadom na význam kreatívneho rozvoja v modernej ekonomike. Identifikácia hlavných očakávaných výsledkov a výstupov, hoci nie nutne zachytenie všetkých efektov, je nemenej dôležitým prvkom rozvojovej stratégie
<i>Vhodná podpora</i>	
Poskytovať alebo vytvárať prepojenia na podporu pre kreatívnu činnosť:	Rozhodujúca je vhodná podpora pre podniky počas projektov a aj po spotrebovaní počiatočného

- tam, kde je vhodné, usporadúvať festivaly a podujatia - zabezpečovať brífingy odvetvia - uľahčovať kontakty s ostatnými, ktorí sú aktívni v odvetví, vzdelávaní a s ostatnými zainteresovanými účastníkmi Poskytovať alebo vytvárať prepojenia s rozhodujúcimi mechanizmami na podporu podnikov: - podpora podnikov - podpora inovácií - riadenie duševného vlastníctva - prístup k financovaniu - vzdelávanie a príprava - mechanizmy spätnej väzby politiky Vytvárať príležitostí: - podporou sieťovania a rozvojom klastrov - pomocou pri presune od miestneho ku globálnemu - uľahčovaním výmeny informácií - zdôrazňovaním úspechu	financovania a môže predstavovať veľký rozdiel, keď sa projekty menia na podniky. Táto podpora musí byť na individuálnej úrovni a aj na strategickejšej úrovni. Mala by pokrývať kreatívne aj podnikateľské potreby.
Lietanie do výšin	

Kontrola dopadov a výsledkov hodnotenia Identifikácia faktorov úspechu Identifikácia hrozieb Učenie kolegov, výmena dobrej praxe Pokračujúce skupovanie - na úrovni politiky - medzi zainteresovanými osobami - zabezpečenie kultúrnej dividendy	Keď dosiahneme vzlietnutie, je dôležité mať situáciu pod kontrolou, najmä vykonávaním formálneho hodnotenia a odvrátením tendencie straty dynamiky úspešného rozvoja. Dôležité je neustále zapájať kľúčové zainteresované osoby.
---	---

„Štúdiu o prínose kultúry k miestnemu a regionálnemu rozvoju – dôkazy zo štrukturálnych fondov“ realizoval CSES a jeho partneri ERICarts v období od júna 2009 do marca 2010.

Cieľmi štúdie bolo:

- poskytnúť prehľad ako a v akom rozsahu bola kultúra integrovaná do regionálnej rozvojovej stratégie v kontexte európskej kohéznej politiky od roku 2000;
- identifikovať a analyzovať sériu dobrých kultúrnych projektov podporovaných zo štrukturálnych fondov počas predchádzajúceho programového obdobia v rokoch 2000 – 2006;
- analyzovať kľúčové znaky a mechanizmy integrácie s kultúrnym rozmerom do regionálnych rozvojových stratégií za súčasné obdobie 2007 – 2013;
- zdôrazniť hodnotu investovania do odvetvia kultúry na všetkých úrovniach, zvlášť vo forme informačného nástroja;
- stanoviť, ako je táto investícia prepojená na ciele širšieho regionálneho rozvoja a udržateľnú rastovú stratégiu EÚ formulované ako lisabonská agenda.

Hlavný prijatý prístup je budovať zdola nahor, začať identifikáciou zásahov (programy aj projekty) s významným kultúrnym prvkom, ktoré boli podporené zo štrukturálnych fondov v programovom období rokov 2000 – 2006 alebo v súčasnom období 2007 - 2013. Charakter týchto zásahov sa potom analyzoval a vyvodili sa závery o prínose k miestnemu a regionálnemu rozvoju.

Počas tohto procesu identifikovania zásahov, ktoré by mohli byť zaujímavé, bola venovaná osobitná pozornosť hľadaniu prípadov, kde je jasný dôkaz o hospodárskych a spoločenských dopadoch na lokalitu alebo región. Týmto spôsobom bol prijatý prístup, kde zámer bol dosiahnuť veľký prínos k zhromažďovaniu dôkazov o efektívnosti rozvoja založeného na kultúre.

Ďalším dôležitým zameraním štúdie bola analýza zásahov vedená odkazom na hlavné konštatovania cieľov kohéznej politiky. Hoci štúdia nemala v úmysle byť formálnym hodnotením, považovala sa za prax porovnávania výstupov zásahov s uvedenými cieľmi štrukturálnych fondov za užitočné pravidlo. Tento pohľad umožnil vytvorenie užitočných

meradiel na posudzovanie charakteru a rozsahu prínosu k miestnemu a regionálnemu rozvoju.

Práca sa realizovala v niekoľkých fázach, ktoré možno obecne popísať takto:

- počiatočné zhromažďovanie dôkazov o zásahoch založených na kultúre
- vstupy od zainteresovaných strán, zväčša prostredníctvom semináru v novembri 2009
- ďalšia analýza a výber špecifických prípadov
- všeobecná analýza a vyvodenie záverov
- prezentovanie výsledkov

Počiatočné zhromažďovanie dôkazov

Štúdia začala rozsiahlym lovom spomedzi veľa tisícov podporených projektov, aby identifikovala reprezentatívne príklady zásahov založených na kultúre. Úmyslom nebolo zhromaždiť kompletný súbor projektov. Jednoducho by to počty zapojených projektov neumožnili. Snahou skôr bolo identifikovať reprezentatívny rozsah zásahov založených na kultúre naprieč rôznymi formami kultúrneho dedičstva a umenia, s rôznou formou podpory zo štrukturálnych fondov a s pokrytím rôznych cieľov. Nadovšetko bolo cieľom identifikovať programy a projekty, kde bol jasný dôkaz o rôznorodej škále dopadov a efektov.

Počiatočným mechanizmom tohto procesu bolo hľadanie na mieste vo všetkých členských štátoch realizované partnermi ERICarts Institute. Vyhľadávanie sa uskutočnilo po dohode o charaktere informácií, ktoré sa mali zhromaždiť. Členovia siete boli vyzvaní, aby identifikovali iniciatívy s najvyšším profilom v ich krajinách a ďalšie, ktoré mali zaujímavé alebo nezvyčajné znaky. Na prezentovanie tejto informácie bola vytvorená šablóna a legalizovaná v štyroch rôznych častiach Európy. V každom členskom štáte boli stanovené ciele pre počet prípadov, ktoré sa mali zhromaždiť, pričom sa bral do úvahy ich relatívny rozpočet štrukturálnych fondov.

Vstupy od zainteresovaných strán a zo semináru (november 2009)

Paralelne s prácou vykonávanou sieťou ERICarts dostali príležitosť zúčastniť sa na štúdií aj ďalšie zainteresované strany, najmä pritiahnutím pozornosti k určitým zásahom a vyjadrením záujmu o účasť na seminári v Bruseli s cieľom prediskutovať charakter a podrobnosti materiálu, ktorý sa pripravoval.

V priebehu všetkých týchto aktivít bolo poslaných takmer 1300 emailov riadiacim orgánom, regionálnym a kultúrnym organizáciám a prijímatelia boli vyzvaní, aby správu zaslali ďalej kontaktným osobám v jednotlivých projektoch a prípadne aj prostredníctvom bulletinov a iných publikácií. Odhadujeme, že vo veci štúdie a semináru bolo kontaktovaných niekoľko tisíc ľudí.

V auguste 2009 bol sprístupnený on-line nástroj, aby tí, ktorí boli zainteresovaní v projekte, mohli poskytnúť detaily o jednotlivých projektoch alebo programoch. Všetci, ktorí boli vyzvaní k účasti na seminári, boli tiež pozvaní využiť tento nástroj alebo poskytnúť informácie o jednotlivých projektoch inými prostriedkami. Bol sprístupnený on-line dotazník a materiály z brífingu.

Okrem toho boli vyvedené informácie o iniciatívach z iných zdrojov. Uskutočnilo sa rozsiahle skúmanie literatúry a vyhľadávanie informácií na webe. Podrobne sa preskúmali informácie o projektoch v on-line databáze DG REGIO, spolu s podobnými informáciami v DG EMPL. Nápomocné boli aj rozhovory s predstaviteľmi Komisie a kultúrnymi organizáciami, ktoré pomohli poukázať na špecifické projekty, rovnako ako zmienky o najlepšej praxi v publikáciách, ako napríklad v časopise DG Regio „Panorama“.

Všetky tieto zdroje umožnili členom tímu zhromaždiť informácie o zásahoch v súbore pracovných dokumentov. Celkovo sa zistilo po vylúčená duplicit asi 150 zásahov. Kontrola kvality ďalej znížila počet, ak neboli k dispozícii postačujúce informácie. Súbor 114 zásahov vytvoril základný materiál, s ktorým tím musel ďalej pracovať.

Tento materiál sa týkal programov a projektov v oboch programových obdobiach (61% za obdobie rokov 2000 – 2006 a 39% za súčasné obdobie), zo všetkých členských štátov a s rôznymi témami. Ďalej nasleduje indikácia tematického rozloženia; mnohé zásahy sú zaradené viac ako jedenkrát, pretože v ich konkrétnom prípade sa ukázala viac ako jedna téma.

Tabuľka 1: Projekty podľa typu témy

<i>Téma</i>	<i>Výskyt</i>	<i>%</i>
Kultúrne dedičstvo	70	28,7

Podpora performing arts (podujatia a vystúpenia)	16	6,6
Podpora iných kreatívnych činností (vizuálnych, literárnych)	10	4,1
Podpora kreatívnych aplikácií (kreatívny obsah, reklama, atď.)	8	3,3
Podpora rozvoja firiem/malých a stredných podnikov kreatívneho odvetvia	29	11,9
Spoločensko-kultúrna práca / kultúrne sieťovanie	26	10,7
Kultúrne vzdelávanie	29	11,9
Medzikultúrny dialóg	16	6,6
Kultúrny cestovný ruch	35	14,3
Iné	5	2,0
Celkom	244	100,0

Seminár poskytol príležitosť identifikovať ďalšie zásahy a prehliadť chápanie povahy miestneho a regionálneho rozvoja založeného na kultúre. Uskutočnil sa 11. novembra 2009 v centre Borschette v Bruseli. Zúčastnilo sa na ňom 99 účastníkov z 25 členských štátov, predstavitelia Komisie a zástupcovia organizácií z Bruselu.

Cieľom semináru bol prínos v dvoch oblastiach:

- povaha a rozsah prínosu projektov založených na kultúre k miestnemu a regionálnemu rozvoju;
- ako sa momentálne vyvíja koncepcia prínosu kultúry k miestnemu a regionálnemu rozvoju a koncepcia hlavných hnacích prvkov tohto vývoja.

Dôraz bol na tomto seminári kladený na aktívnu účasť účastníkov. Po relatívne krátkom úvode bola veľká časť dňa venovaná stretnutiam workshopov, kde sa mohli prezentovať a prediskutovať jednotlivé iniciatívy. Výsledky workshopov sa predložili na záverečné plenárne zasadnutie, počas ktorého mali účastníci zas príležitosť aktívne prispieť k formulovaniu záverov. Panel so širokou a impozantnou škálou skúseností, vrátane poľského štátneho tajomníka Ministerstva kultúry a národného dedičstva, dokázal pripomienkovať dosiahnuté závery.

Ďalšia analýza a výber špecifických prípadov

Seminár dokázal prispieť priamo k analýze zhromaždeného surového materiálu, a to nielen pripomienkovaním série zásahov, ktoré sa prezentovali, ale aj v diskusiách o vznikajúcich záveroch, vrátane počiatočnej typológie zásahov. Seminár tiež potvrdil užitočnosť porovnania cieľov štrukturálnych fondov so skutočnou praxou. Z prezentovaného materiálu bolo jasné, že zásahy založené na kultúre riešili širšiu škálu kohéznych cieľov.

V počiatočnom štádiu sa s riadiacim výborom štúdie dohodlo, že analýza by sa mala zamerať na sústredenie asi 8-10 zásahov, ktoré mali relatívne jasné dôkazy o dopade a predstavovali rôzne tváre rozvoja založeného na kultúre. Ďalší súbor prípadov, celkovo asi 45, by sa zamerail na ilustrovanie rôznosti charakteru a rozsahu zásahu. Diskusia o procese výberu viedla k zvoleniu počiatočného súboru kritérií, ktorý obsahoval:

- rôzne typy kultúrnych zásahov (od projektov infraštruktúry, cez podporu kreatívneho sektoru až po tréning a projekty sociálnej inklúzie)

- vytvorenie rovnováhy medzi prvkami ilustrujúcimi rozvoj v strategickom myslení a prevádzkovými detailmi
- zabezpečenie reprezentatívnej vzorky z hľadiska geografického pokrytia naprieč členskými štátmi a rôznymi regiónmi.
- Reprezentatívna rovnováha medzi rôznymi typmi zásahov zo štrukturálnych fondov a rôznymi cieľmi priorit
- Inklúzia projektov financovaných z programov Iniciatívy Spoločenstva
- Prípady s jasnými indikáciami výkonu.

Ďalšia diskusia s riadiacou skupinou, ktorá príležitostne prebiehala po seminári, viedla k vytvoreniu krátkeho zoznamu hlavných projektov a ďalšieho zoznamu, pozostávajúceho celkovo z asi 50 prípadov. Hlavné prípady boli zvlášť charakterizované ich škálou.

Nasledujúca tabuľka obsahuje zoznam počtov citovaných prípadov z rôznych členských štátov:

Pôvod prípadov citovaných v štúdií

<i>Krajina</i>	<i>Splnených</i>	<i>Krajina</i>	<i>Splnených</i>
Rakúsko	4	Lotyšsko	1
Belgicko	3	Litva	2
Bulharsko	1	Luxemburg	1
Cyprus	-	Malta	-
Česká republika	-	Holandsko	3

Dánsko	2	Poľsko	2
Estónsko	1	Portugalsko	2
Fínsko	1	Rumunsko	-
Francúzsko	8	Slovensko	1
Nemecko	4	Slovinsko	2
Grécko	1	Španielsko	3
Maďarsko	2	Švédsko	2
Írsko	2	Spojené kráľovstvo	4
Taliansko	2		
Celkom	50		

Niekoľko prípadov patrilo k viacerým krajinám. Tie boli potom pridelené krajine hlavných koordinátorov.

Rôznorodosť projektov bola viditeľná v type zásahov a rozsahu dopadov, ktoré priniesli, a primerane v rôznych typoch dôkazov s nimi súvisiacich. V nadväznosti na témy semináru bolo nastavené dôležité uvažovanie pri výbere konečného hlavného súboru tak, aby ilustroval, že zásahy založené na kultúre dokážu riešiť takmer všetky hlavné

ciele kohéznej politiky. Ako vhodná cesta na dosiahnutie tohto bodu sa ukázalo prezentovanie informácií vo vzťahu k trom prioritám vytvoreným strategickými smernicami pre kohéznú politiku v Rozhodnutí Rady zo 6. októbra 2006:

- zlepšenie atraktívnosti členských štátov, regiónov a miest
- podpora inovácií, podnikania a rastu znalostnej ekonomiky
- vytváranie viac a lepších pracovných miest

Okrem toho, bolo jednoznačne potrebné objasniť témy ako napríklad dynamika rozvoja založeného na kultúre a vývoj uvažovania o stratégiách založených na kultúre.

Program práce mal za úlohu zhromaždiť ďalšie informácie najmä k cieľným hlavným prípadom, aby vyplnili, čo už je známe, a podrobne popísali prípadové štúdie. Sem patria ďalšie neformálne rozhovory, výmena informácií, ďalší výskum na webe a primerané množstvo prekladu z dokumentov v pôvodnom jazyku prípadov.

Všeobecná analýza a vyvodenie záverov

Zatiaľ čo sa realizovala podrobná práca na jednotlivých prípadoch, prebiehala aj reflexia o všeobecnejších témach, ktoré sa majú prezentovať v štúdií. Tu pomáhali samostatné úvahy o vývoji v koncepcií úlohy kultúry v smerniciach kohéznej politiky a širšie zhodnotenie toho, ako kultúra vystupovala v iných oblastiach politiky na úrovni EÚ, ako napríklad v podpore pre rozvoj IKT.

Vyvodeniu všeobecných záverov pomáhali rôzne vstupy. Najvýznamnejšie spomedzi nich boli pripomienky počas seminára a diskusia s riadiacim výborom.

Prezentácia výsledkov

Prezentácia všetkých zhromaždených materiálov bola základnou analýzou prezentovanou v tomto dokumente, ktorý predstavuje základnú časť štúdie. Hlavný popis posudzovaných prípadov je prezentovaný samostatne. 10 základných prípadov uvedených v hlavnej štúdií je prezentovaných ako príloha II.A Ďalších 42 prípadov je prezentovaných trochu menej podrobne ako Príloha II.B.

Okrem toho od začiatku štúdie bolo cieľom využiť zhromaždený materiál a analýzu na pomoc ľuďom, ktorí sú úzko zapojení do rozvíjania zásahov založených na kultúre. Sem by patrili kultúrne organizácie, ktoré zvažujú rozvojové iniciatívy s prípadnou podporou zo štrukturálnych fondov, a ľudia zapojení do miestneho a regionálneho rozvoja alebo

do riadenia programov štrukturálnych fondov. Zámerom bolo vyvinúť informačný nástroj, ktorý by mohol byť k dispozícii prostredníctvom webovej stránky DG EAC. To si vyžaduje prezentovanie materiálu schematickejším spôsobom a snád' v ľahko stráviteľnej forme.

Referencie

I.C

Baltic Project Consulting, *Evaluation of culture's central role in the Latvian economy and the role of EU Structural funds (in Latvian – summary in English)*, 2006

Balsas, Carlos JL , *City centre regeneration in the context of the 2001 European Capital of Culture in Porto, Portugal*. In *Local Economy*, 2004

Bakhshi, Hasan; McVittie, Eric and Simmie, James (NESTA), *How linked are the UK's creative industries to the wider economy?*, 2008

Barroso, José Manuel *Political guidelines for the next Commission*, 2010

BBC, *Building Public Value*, 2004

Berlin Senate Department for Economics, Technology and Women's Issues *Creative Industries in Berlin, Development and Potential*, 2008'

Bianchini, Franco and Parkinson, Michael, *Cultural policy and urban regeneration*, 1993

Bin Lee, Chang, *Cultural Policy as Regeneration Approach in Western Cities: A Case Study of Liverpool's RopeWalks*, 2009

Binns, Luke, *Capitalising on culture: an evaluation of culture-led urban regeneration policy*, 2005

Birmingham City Council, *Birmingham's Renaissance -how European Funding has Revitalised the City*, 2008

Bowitz, Einar and Ibenholt, Karin, *Economic impacts of cultural heritage – Research and*

perspectives, 2009

British Library, *Measuring Our Value*, 2004

Chesbrough H, *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*, 2003

Creative City Network of Canada, *Developing and Revitalizing Rural Communities Through Arts and Creativity: An International Literature Review and Inventory of Resources*, 2009

DCMS, *Creative Industries Mapping Document 2001 (2nd ed.)*, 2001

Design Council *Design in Britain 2005-06*, 2007.

Ecotec Research and Consulting, *The economic impact of funding heritage. Case studies for 2007*, 2007

ERICarts, *All Talents Count: A Pilot Study on National Cultural Policies and Measures Supporting Cultural Diversity*, 2001

ERICarts, Creative Artists, *Market Developments and State Policies Background paper for "Conditions for Creative Artists in Europe"* Montgomery, Jonn, *Cultural Quarters as Mechanisms for Urban Regeneration*, 2003

ERICarts (Danielle Cliche, Ritva Mitchell, Andreas Wiesand in co-operation with Ilkka Heiskanen and Luca Dal Pozzolo), *Creative Europe: On the Governance and Management of Artistic Creativity in Europe*, 2002

ERICarts (Danielle Cliche, Ritva Mitchell, Andreas Wiesand), *Making the Information Society Work for Culture: National Cultural Policy Objectives and Measures in 8 Countries*, 2001

ERICarts (Suzanne Capiiau and Andreas Wiesand), *Status of Artists in Europe*, 2006

ERICarts and the Council of Europe, *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe (2002-2007)*, 2007

ESF, *ESF project database (2000-2006 and 2007-2013 projects)*

EUCLID, *Culture Delivers*, 2009

EUCLID, *UK Cultural Contact Point 'Culture Delivers'*, 2006

Europe INNOVA and Pro INNO Europe, *The concept of clusters and cluster policies and their role for competitiveness and innovation*, 2008

European Commission, *Cohesion Policy and Culture, A Contribution to Employment*, Communication from the Commission, 1996

European Commission - DG Regio and managing authorities, *Ex-ante evaluation of 2007-2013 and mid- term evaluation for 2000-2006*, 2008

European Commission Staff Working Document, *Challenges for EU support to innovation in services – Fostering new markets and jobs through innovation*, 2009

European Commission Green Paper *Unlocking the potential of cultural and creative industries*, 2010

European Commission, [*A Digital Agenda for Europe*](#), Communication from the Commission, 2010

European Parliament, *Report on Cultural Industries*, 2003

Eurostat, *Pocketbook on Cultural Statistics*, 2007

Florida R *The Rise of the Creative Class*, 2002

Florida, R., Tinagli, I, Demos, *Europe in the creative age*, 2004

Garcia, Beatriz et al, Impacts 08 *Creating an impact: Liverpool's Experience as European Capital of Culture*, 2010

Gemeente Amsterdam Research and Statistics Service *Monitor creatieve industrie 2008*

GLA economics, *Creativity: London's Core Business*, 2002

GLA London, *London's Creative Sector: 2004 Update*, 2004

High Level Expert Group on Digital Libraries, Final Report : *Digital Libraries: Recommendations and Challenges for the Future*, 2009

KMU Forschung Austria (KMFA) et al., *First report on creative industries in Austria*, 2003

Hackett, Keith; Ramsden, Peter; Sattar, Danyal and Guene' Christophe, *Banking on culture – New financial instruments for expanding the cultural sector in Europe*, 2000

Hansen, Trine Bille, *The Willingness-to-Pay for the Royal Theatre in Copenhagen as a Public Good*, 1997

Higgs, Peter; Cunningham, Stuart and Bakhshi, Hasan (NESTA), *Beyond the creative industries: Mapping the creative economy in the United Kingdom*, 2008

Hollanders, Hugo; Tarantola, Stefano and Loschky Alexander, *Regional Innovation Scoreboard (RIS) 2009*, 2009

Jayne, Mark, *Creative industries: the regional dimension?*, 2005

Kay, Alan, *Art and Community Development: The Role the Arts have in Regenerating Communities*, 2000

KEA European Affairs, *The impact of Culture on Creativity*, 2009

KEA European Affairs, *The Economy of Culture in Europe*, 2006

KNOT network, *KNOT - Culture, Nature and Tourism network*, 2006

Laasch, Jana, Kerstin Greiling , Christoph Plenkoss, *European Route of Brick Gothic: Activating cultural heritage for local and regional development*, 2007

Latvian ministry of culture, *Latvia Structural Funds 2004-2006*, 2006

Lazzeretti, L, Boix R & Capone F. *Do creative industries cluster? Mapping Creative Local Production Systems in Italy and Spain*, 2008

Ludtke, Sirka, *How to make cultural heritage work as an engine for the development of a region – Experience from Interreg IIIC project CULTURED*Power, Dominic and Allen Scott, *The Cultural Industries and the Production of Culture*, 2004

Mateus, Augusto & Associados and Geoldeia *Update on the Mid-Term Evaluation of the Operational Programme for Culture*, 2005

McCarthy, John, *Encouraging culture-led regeneration*, 2002

Maughan, Christopher and Bianchini, Franco, *Festivals and the creative region: the economic and social impact of cultural festivals in the East Midlands*, 2004

Mercouris, Pyrrhus for European Forum for the Arts and Heritage, *Structural funds, enlargement and the culture sector*, 2002

Miles, Steven, *'Our Tyne': iconic regeneration and the revitalisation of identity in NewcastleGateshead*. 2005

MLA London, *London's Culture Equation*, 2006

Montgommery, Jonn, *Cultural quarters as mechanisms for urban regeneration. Part 2: a review of four cultural quarters in the UK, Ireland and Australia*, 2004

Mooney, Gerry, *Cultural policy as urban transformation?: Critical reflections on Glasgow, European City of Culture 1990*, 2004

OECD, *Culture and Local Development*, 2005

Palmer/Rae Associates, *Study on the European Cities and Capitals of Culture and the European Cultural Months (1995-2004)*, 2004

Plaza, Beatriz, *The return on investment of the Guggenheim Museum Bilbao* 2006

Pratt, Dr Andy, London School of Economics, *DCMS Evidence Toolkit – DET*, 2004

Projektzukunft, *Creative Industries in Berlin*, 2009

Rafamatanantso, Elisa, *Material cultural heritage and regional economic development*, 2001

Reeves, Michelle, *Measuring the economic and social impact of the arts: a review*, 2002

Ridge, Michael; O' Flaherty, Damien; Caldwell; Amy;- Richard, Nichols Bradley and Howell, Catherine Frontier Economics, *A framework for evaluating cultural policy investment*, 2007

Riganti, Patrizia and Nijkamp, Peter, *Valuing cultural heritage benefits to urban and regional development*, 2004

SEUPB, *List of structural funds approved projects in Northern Ireland*

Shaw, Phyllida , *What's art got to do with it? Briefing paper on the role of the arts in neighbourhood renewal*, 2003

Stratcult, *Stratcult project report*, 2006

Technopolis Group 7 *Case studies of European funded culture related projects – (ERDF)*, 2004

Twomlow Julia and Brownridge, Kevin, *Counting on Creativity*, 2007

Tylus, Karolina, *Culture as a factor for social and economic development - The Polish experience with structural funds in the culture sector as well as the future of EU regional policy in the context of the culture sector*, 2006

URBACT programme, *Cultural activities & creative industries - a driving force for urban regeneration*, 2006

URBACT programme, *The role of cultural activities & creative industries in the regeneration of European cities – summary of case studies*, 2006

URBACT programme, *Urban regeneration case studies*, 2009

Wiesand, Andreas, *The Culture Industries in Europe*, 2002

Wiesand, Andreas (European Culture foundation), *The “creative sector” – an engine for diversity, growth and jobs in europe - an overview of research findings and debates*, 2005

